

A BÉKÉS EGYMÁS MELLETT ÉLÉS A SZOVJET KÜLPOLITIKA
ELMÉLETÉBEN ÉS GYAKORLATÁBAN

Készítette: Csikós Mária

SZEGED

1980

T A R T A L O M

Bevezetés: A háboru és a béke problematikájának aktualitása és néhány elméleti kérdése	1
I. Fejezet: A munkásosztály szervezett békemozgalma, mint a mai békés egymás mellett élés politikájának és egy háborumentes világ megteremtésének előzményei és előfeltételei	7
II. Fejezet: A szocialista forradalom egy országban való győzelmének lenini elmélete és a békés egymás mellett élés elve	
1. Marx és Lenin a szocialista forradalomról	17
2. A békés egymás mellett élés fogalma, értelmezése, érvényesülésének általános feltételei...	18
3. A békés egymás mellett élés története korszakának periodizálása	25
III. Fejezet: A Szovjetunió békepolitikája megalakulásától 1945-ig	
1. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme és a békedekrétum	29
2. Nemzetközi konferenciákon és szerződésekben való részvétel az 1920-as években	33
3. Kísérlet egy európai kollektív biztonsági rendszer megteremtésére az 1930-as évek második felében	
4. A Szovjetunió külpolitikája a második világháboru idején	48
IV. Fejezet: A Szovjetunió békepolitikája a második világháboru után	
1. A nemzetközi erőviszonyok megváltozása és a békés egymás mellett élés politikáját elősegítő tényezők alakulása 1945-55 között	57

2. A Szovjetunió diplomáciai erőfeszítése a békés egymás mellett élés elvének érvényesítésére 1955-1975 között különös tekintettel az SzKP kongresszusi határozatainak alkalmazására.....	69
V. Fejezet: A helsinki tanácskozás, mint fordulat a békés egymás mellett élés politikájának gyakorlatában. Az enyhülés politikájának kérdései Helsinkitől napjainkig	89
1. A helsinki tanácskozás záróokmánya	91
2. A nemzetközi viszonyok alakulása a helsinki tanácskozás után	99
3. Békés egymás mellett élés - osztályharc - ideológiai harc	103
Jegyzetek	110
Irodalomjegyzék	

BEVEZETÉS

A háboru és béke problematikájának aktualitása és néhány elméleti kérdése

"Az emberiség egy olyan világ eljövételében reménykedik, amelyben tartós és szilárd lesz a béke. Most minden ország, minden nép érdekének az felel meg, ha a kormányok felelősen foglalnak állást és hozzájárulnak a feszültség csökkentéséhez, a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett éléséhez, a biztonság megszilárdításához, a béke megőrzéséhez". /Kádár János/

Plasztikusan fejezi ki Kádár János az MSZMP XII. Kongresszusán elhangzott e megállapítása, hogy korunk legfőbb, legaktuálisabb problémája a béke kérdése, hogy a népek elementáris erejű igénye egy - eddig csak mítoszokban, mesékben anticipálható - háborumentes emberi világ megteremtése. Korunk ilyen vonatkozásban páratlan és egyedülálló az összes előző korszakkal szemben kettős vonatkozásban is. Egyfelől, mert egy olyan lenyűgöző de egyben félelmetes technikai civilizációt hozott létre, amely egyaránt alkalmas az emberiség alapvető gazdasági problémáinak megoldására, de elpusztítására is, másfelől, mert az elpusztítás lehetőségeivel egyidejűleg először teremtette meg a háboru történelemből való végleges kiküszöbölésének feltételeit is. Dolgozatunkban korunknak ez utóbbi sajátosságával, a háborumentes világ megteremtése elméleti és gyakorlati politikai feltételei kialakulásának problematikájával kívánunk foglalkozni.

Mielőtt a dolgozat konkrét kérdéseinek vizsgálatára rátérnénk, megkíséreljük - természetesen a teljesség igénye nélkül - a marxizmus klasszikusainak álláspontjára támaszkodva a háboru és béke kérdéskomplexum alakulásának vázlatos ismertetését az eddigi történelemben.

Közismert, hogy a marxi dialektikus történetfelfogás semmiféle intézmény, történelmi folyamat stb. általában vett szükségszerűségét, "elvont és örök elkerülhetetlenségét" nem ismeri el, de nem is adja át a történelmi folyamatokat a tiszta önkénynek sem, hanem feltárja e folyamatokban a szükségszerűséget és annak alapján von le általános konzekvenciákat. Ami a háborukat illeti, problematikájukat Marx, Engels szintén nem az elvont morál álláspontjáról közelítette meg, hanem a konkrét történelmi tapasztalat, illetve szükségszerűség oldaláról. A történelmi tapasztalat, a világtörténelem tényei, menete egyértelműen azt igazolja, a háboru egyidős az emberiséggel, hogy a háboruk ugyanugy az emberi közösségek közti kapcsolatok formái voltak, mint egyebek közt a kereskedelem, az árucseré stb. Ugy hisszük, ilyen vonatkozásban egyet lehet érteni a kitűnő hadtörténész, Clausewitz alábbi megállapításával: "A háboru is az emberi kapcsolatok megnyilvánulása, mégpedig a politikai ténykedés folytatása véres eszközökkel."¹ Sőt a háboru nemcsak hogy egyidős az emberiséggel, hanem mint Marx a Grundrisse Bevezetésében megállapította, "A háboru korábban kialakult, mint a béke"².

A háboruk kirobbanása tehát egészen korunkig szükségszerű velejárója az emberiség történetének. Ami a háboruk történelmi szerepének kérdését illeti, úgy tűnik, ez a szerep egészen más megítélés alá esik a kapitalizmus esetében, és az un. praekapitalista formációk korszakában. A praekapitalista társadalmak

időszakában a háborúk igen gyakran a haladó történelmi sorsfordulók közvetítői és hordozói, s ezért nem egy esetben pozitív történelmi faktoroknak tekinthetők. Marx a hadseregek szerepéről írva több helyen is megállapítja, hogy a hadviselő népeknél itt fejlődnek ki legkoncentráltabban a technikai eszközök, a szervezettség stb., amelyek a hódítás után az egész társadalomban általánossá válnak. 1866. július 7-én Marx az alábbiakat írta Engelsnek: "Van-e terület, ahol elmehetünk, hogy a termelési eszköz határozza meg a munka szervezetét, fényesebben megállná a helyét, mint az emberölés iparában?"³

Miután a kapitalizmust megelőző formáció változások esetében nem beszélhetünk a szó szoros értelmében vett ugrásszerű társadalmi forradalmakról, talán nem túlzás azt állítani, hogy a két legjelentősebb formációváltás, nevezetesen az ázsiai termelési módból az antikba, majd az antikból a feudálisba való átmenet esetében a társadalmi forradalmak a hódítást helyettesítették, mintegy betöltve annak szerepét. Marx írja szintén a Grundrisseben: "Minden hódításnál három dolog lehetséges, a hódító nép a meghódítottat aláveti saját termelési módjának /pl. az angolok Írországra századunkban, részben Indiában/; vagy meghagyja a régi termelési módot és megelégszik sarccal /pl. törökök és rómaiak/, vagy kölcsönhatás áll be, miáltal valami új jön létre, egy szintézis/ részben a germán hódításoknál/." ⁴ Ugy véljük, hogy az antik-görög rabszolgasági termelési mód kialakulása egy ilyen szintézis eredménye, nevezetesen a lehanyatló ázsiai típusú krétai-mükénéi civilizáció és a felbomló görög törzsi nemzeti rendszer elemeinek összeolvadásából keletkezett, s ennek mintegy közvetítője volt a dór hódítás. Ugyanez - mint Marx germánokra vonatkozó utalásából kiderül - hasonlóan történt

az antikvitásból a feudalizmusra való átmenet idején, amikor a katalizáció szerepét a germán hódítás játszotta. Marxnak a rabszolgaság és a jobbágyság keletkezésére vonatkozó alábbi megjegyzése is úgy véljük fentebbi álláspontunkat igazolja: "A háboru - mind a tulajdon megtartására, mind az új tulajdon szervezésére irányuló háboru - tehát egyike minden ilyen természetű társadalmi közösség legősibb munkáinak... Ha a földdel együtt annak szerves tartozékaként az embert is meghódítják, őt is úgy hódítják meg, mint a természeti feltételek egyikét, s így keletkezik a rabszolgaság és a jobbágyság..."⁵ Ezért összegzésképpen úgy véljük, a kapitalizmus előtti korszakokban a háborúk igazságos és igazságtalan jellegéről csak igen viszonylagosan beszélhetünk, hiszen a háborúk a népek közti kapcsolatok szükségszerű formái voltak, s mint láttuk esetenként a történelmi haladás hordozói.

A kapitalizmus győzelmével elég gyökeresen megváltozik a helyzet, mert különösen annak második szakaszában az imperializmus korában a háborúk jellege egyértelműen hódító, rabló jellegűvé válik. A kapitalizmus kezdeti korszakában a nagy gyarmatosítás idején, bár a tőkés országok részéről vezetett háborúk alapvető céljaikban hódító jellegűek voltak, ugyanakkor azonban egy bizonyos határon belül pozitív szerepet is játszottak, mert a gyarmati területeken megszüntették az ott talált, rendkívül elmaradt termelési módot, és ha ellentmondásosan is, de bizonyos lehetőségeket biztosítottak a meghódított területek ipari fejlődéséhez. Marx világosan látta, a kapitalizmus e korai háborúinak eme kettős, - hódító, de egyidejűleg fejlődést is biztosító - jellegét, amikor a következőket írta: "Ha az emberi érzésnek viszolyognia is kell attól a látványtól, hogy e szorgos, patriarchális és ártalmatlan társadalmi szervezetek milliárdjai széthullanak a szenvedések tengerébe vetve egységeikre bomlanak, egyedi tagjaik

pedig elvesztik civilizációjuk ősi formáját... Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezek az idillikus faluközösségek, bármily ártatlannak látszanak is, mindenkor szilárd alapzatai voltak a keleti despotizmusnak, hogy az emberi szellemet a lehető legszűkebb körre korlátozták, a babonák engedelmes eszközévé tették... Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezek a kis közösségek kasztmegkülönböztetésekkel és rabszolgasággal szennyeződtek, hogy az embert a külső körülményeknek vetették alá ahelyett, hogy a körülmények urává emelték volna".⁶

Kétségtelen tény viszont, hogy az imperializmus korában lezajló háborúk egészen kivételes esetektől eltekintve, - például a nyugati polgári demokráciáknak a fasiszta tömb országaival folytatott harca a második világháború idején - egyértelműen hódító jellegű, haladásellenes tendenciákat hordozó háborúk. A kapitalizmus korában válik csak világossá, hogy a háborúk léte szükségképpen az osztálytársadalmak történeti fejlődéséhez kapcsolódik. Kissé leegyszerűsítve azt mondhatnók, hogy az összes osztálytársadalom uralkodó osztálya kizsákmányoló osztály, s ezért létfeltételeikből következik, hogy nem elégednek meg saját országik elnyomott osztályainak kizsákmányolásával, hanem a kizsákmányolást mindig ki akarják terjeszteni más népekre, más országokra is. Ezért elmondható, hogy egyetlen kizsákmányoló osztálynak sem lehet érdeke objektíve a háborúk teljes kiküszöbölése a történelemből. Ilyen formán az sem tekinthető véletlennek, hogy a béke vágya - amely a háborúk létezésével egyidejűleg él a népekben és egyes gondolkodókban, - Marx fellépése előtt csak illuzórikusan vagy romantikusan fogalmazódhat meg, mint a jövő követelménye. Hogy csak néhány példát említsünk; az örök béke gondolata kétségkívül megtalálható a kereszténység eszmevilágában, azonban végső

fokon a kereszténység ezt a követelményt a tulvilágba transzponálja; közismert az is, hogy Rousseau a háborúk okát a civilizációban látja és elkerülhetetlenségét a természethez való romantikus, nosztalgikus visszatérésben véli felfedezni. A marxizmus előtt talán a legtudatosabban Kant munkásságában jelenik meg az örök béke és a háborumentes világ gondolata, de csak mint erkölcsi távlati követelmény /Sollen/, amelynek Kant értelmezésében fel sem merülnek, de nem is merülhetnek fel az objektív feltételei.⁷

A háborumentes világ megvalósításának objektív feltétele a proletáriátus megjelenése, majd hatalomra jutása. A proletáriátus ugyanis az egyetlen olyan osztály a történelemben, amely az objektív helyzeténél fogva mindenfajta kizsákmányolás és osztályelnyomás megszüntetésére törekszik. A proletáriátusnak a szocialista forradalom által kivívott hatalmi szerve a proletárdiktatura is átmeneti államrendszer, amely osztályjellegű ugyan, de nem az osztályuralom tartóssá tétele, hanem mindenfajta osztályuralom sőt osztálykülönbség megszüntetésére szolgál. Ha a proletáriátus az egész világon hatalomra jut és megszüntet minden kizsákmányolást, ebből szükségképpen adódik, hogy elemi érdeke a háborúk végleges és teljes kiküszöbölése a történelemből. Jogos tehát megállapítanunk, hogy a háboru mentes világ megvalósításának objektív feltétele a proletárforradalmak győzelme, és ezért maga a probléma is elméletileg csakis a proletáriátus ideológiájában, a marxizmus-leninizmusban jelenhetett meg először a teljes tudományosság szintjén.

I. FEJEZET

A munkásosztály első szervezett békemozgalmai mint a mai békés egymás mellett élés politikájának és egy háborumentes világ megteremtésének előzményei és előfeltételei

A következőkben megkíséreljük - a dolog természeténél fogva csak egészen vázlatosan - áttekinteni és értékelni a proletáriátus első nemzetközi méretű háboruellenes mozgalmát a XX.század első évtizedében illetve az első világháború idején döntően a Bevezetőben kifejtett, a háború és a proletár osztályharc, a proletárforradalom győzelme és a háborumentes világ megteremtésének összefüggése szempontjából. Miként a bevezetőben igyekeztünk bizonyítani egy háborumentes világ megvalósításának objektív feltétele a szocialista világrendszer kialakulása, ezért a proletáriátusnak az első világháború előtti háboruellenes mozgalmait abban a vonatkozásban fogjuk vizsgálni, hogy mennyiben jelentik e háborumentes korszakhoz vezető ut kialakulásának előzményeit és egyben előfeltételeit. A továbbiakban arra törekszünk, hogy a II.Internacionále kongresszusi vitáinak és határozatainak bemutatásával illusztráljuk azt a gyakran ellentmondásokkal terhes folyamatot, amelynek során a munkásmozgalom fokról-fokra eljut ahhoz a felismeréshez, hogy a kapitalizmus és a háború szükségszerűen feltételezi egymást és hogy a háborumentes világ megteremtésének objektív feltétele a proletárforradalom győzelme, a kapitalizmus megdöntése. Igaz ugyan, hogy az előbbi összefüggésnek a teljes és egyértelműen tudományos felismerése valamint a belőle adódó konzekvenciák következetes levoanása csak Lenin munkásságában kulminál, a II.Internacionále egyes kongresszusai

mégis a lenini felismeréshez vezető ut állomásait jelenti, mégha ellentmondásosan is. Már J. Jaures megállapította, a XX. század első évtizedének háborus válságait értelmezve, hogy "Igen, a kapitalizmus és a háboru szorosán összefüggenek, de az Internacionálé nem azt akarja, hogy passzivan várakozzunk a kapitalizmus bukására, félig elszunnyadva az elmélet puha vánkosán, hanem azt, hogy harcoljuk a háboru ellen."

A II. Internacionálé történetének első évtizedében éppen azért, mert ez az évtized még beletartozik a kapitalizmus ún. "viszonylag békés fejlődésének" korszakába, a háboru és béke problematikája még nem merülhet fel központi kérdésként. Ennek ellenére elvileg már az Alakuló Kongresszuson /1889/ határozatot hoznak arról, hogy a proletáriátusnak harcolnia kell az állandó hadseregek felszámolásáért és a hadseregek helyett szorgalmazni kell a nép felfegyverzését. Ugyanez a kongresszus a békét, a proletármozgalom előrehaladásának szükséges feltételként jelölte meg, a háborut pedig a kapitalista társadalom elkerülhetetlen következményének, amely csak magának a kapitalista társadalomnak a megdöntésével szüntethető meg.

A századforduló után, ahogyan érlelődni kezdtek a háboru kirobbanásának a feltételei, a háboru és béke kérdése egyre aktuálisabbá vált és mind nagyobb sullyal szerepelt az Internacionálé kongresszusain. A II. Internacionálé ún. "békekongresszusait" az különbözteti meg egymástól, hogyan fogalmazódnak meg a válaszok az alábbi kérdésekre:

- a/ a háboru jellegének, létrejötté okainak a kérdése;
- b/ mit tehet a szervezett munkásság a kapitalista keretek között kibontakozó háborus válság idején, milyen eszközökkel lehet a proletáriátusnak megakadályozni a háboru kitörését?

1891-ben az Internacionálé második, brüsszeli kongresszusán zajlott le az a vita, amely hosszú időre meghatározta az Internacionálé magatartását a háboruk és a militarizmus kérdésében. A kongresszus a háborút a kapitalizmus szükségszerű következményének tekintette és olyan jelenségnek, amely a kapitalizmus talaján elkerülhetetlen. A proletáriátus feladatát abban jelölte meg, hogy állandó agitációval tiltakozzon a háboru ellen, a háborút elősegítő katonai szövetségek ellen, és nemzetközi szervezeteinek mozgósításával siettesse a szocializmus győzelmét.

A két évvel később, Zürichben megtartott kongresszus /1893/ csak egy-két konkrétabb indítvánnyal egészítette ki a határozatot. Minimális célkitűzésként a hadihitelek megtagadását és minden háboruellenes erő támogatását jelölte meg. A londoni kongresszus /1896/ annyiban jelentett előrelépést, hogy kiemelte és alapvetőnek tekintette a háboru gazdasági okait a politikai és egyéb okok mellett.

Az Internacionálé háboruval kapcsolatos egyértelműen forradalmi állásfoglalásának kialakulását azonban messzemenően akadályozta a századforduló után kibontakozó három áramlat harca: a baloldali, a jobboldali és a centrista. A II. Internacionálé pártjain belül kialakult áramlatokról szólva bemutatásuk itt csupán arra szorítkozik, hogy milyen álláspontot képviseltek a háboru kérdésében. A jobboldali áramlat a háborút honvédő, nemzeti háborunak tekintette. Lemondott az ellene való harcról azt a véleményt hangoztatva, hogy ragaszkodni kell a legalitáshoz és a pártok szervezeti szilárdságának erősítésére kell törekedni. Elméleti téziseikből következően jelszavuk a burzsoáziával való együttműködés jelszava volt, így politikájukban az osztályharc tagadása egyet jelentett a háboru igenlésével. A másik áramlatnak

az un. centrizmusnak a tömegbázisát azok a munkástömegek alkották, akik elutasították ugyan a jobboldali megalkuvást, de nem jutottak el a következetes marxista álláspontig csak a szociálpacifizmusig. Azon törekvésük, hogy a pártok szervezeti egységét minden körülmények között fenntartják, nem véletlenül alakította ki azt a nézőpontot, hogy sem^a hazát, sem a szocializmust nem lehet elérni. A háboru és béke kérdéseiben az egyedül helyes álláspontot a forradalmi baloldal képviselte, amely felismerte, hogy az eljövendő háboru imperialista háboru lesz és következetes harcot hirdetett ellene.

Tekintettel arra, hogy a második Internacionále legbefolyásosabb pártja a Német Szociáldemokrata Párt volt, és miután az NSzDP-on belül alapvetően a jobboldal kezében volt a vezetés, az meglehetősen negatív irányba befolyásolta az Internacionálé kongresszusainak e kérdésekkel kapcsolatos vitáit és határozatait. Különösen lényeges volt az az elméleti tétel, melynek értelmében a világbéke biztosításának lehetséges időpontját kitolták a szocialista forradalom győzelméig. Elvontan tekintve ez a tétel valóban igaz, amennyiben a világbéke teljes megvalósítása feltételezi a szocializmus győzelmének korszakát. Az adott helyzetben való tulhangsúlyozása azonban egyértelműen negatív hatású, mert mind a munkásmozgalmat, mind az összes lehetséges háboruellenes erőt passzivitásra kényszeríti.

A háboru érlelődése, az 1905-1907-es forradalom a bolsevisták megjelenése a nemzetközi munkásmozgalmában, a belső ellentmondások ellenére is arra kényszerítették a második Internacionálé pártjait, hogy revideálják a háboruval kapcsolatos addigi felemás nézeteiket és új módon, a kiélezett helyzetnek megfelelően foglaljanak állást a háboru és béke kérdésében.

Ez megtörtént az 1907-ben Stuttgartban megtartott kongresszuson. Ezen a kongresszuson négy határozati javaslatot terjesztettek elő: három franciát és egy németet. A francia javaslatok határozottab-
bak, forradalmibbak voltak. A német javaslatból ugyanis az derült ki, hogy az NSZDP a háboru elleni egész küzdelmet pusztán a par-
lamenti frakció feladatának tekinti és nem tulajdonít jelentőséget az antimilitarista tömegmozgalomnak sem. A viták során azonban amelyekben jelentős szerepet játszott az orosz delegáció, pozitív értelemben alakult ki a végső határozat. A határozatból világossá válik, hogy milyen okok idézi elő a háborut, s ami az eddigi, előző kongresszusokhoz képest előrelépést jelent, az is kifejezésre jut, hogy a proletáriátusnak mi a feladata a háborus válságok idején: "hogy a szocialistáknak mindent meg kell tenniök a háboru ellen, ha pedig azt még sem tudnák megakadályozni, a kialakuló válságos helyzetet forradalomra kell felhasználniok."⁹

Lenin is ugy vélekedett a végleges határozatról, hogy az bár "...rendkívül terjedelmes, de legalább gondolatokban valóban gazdag és pontosan megjelöli a proletáriátus feladatait... Ez a határozat az ortodox, vagyis az egyedüli tudományos marxista elemzés szigorúságát párosítja azzal, hogy a legradikálisabb és legforradalmibb harci lépéseket javasolja a munkáspártoknak."¹⁰

A stuttgarti kongresszus határozatait azonban a különböző országok pártjai különböző módon értelmezték. Röviddel a kongresszus után kiderült, hogy az angol szociáldemokraták nem a forradalmi vonal kialakításában keresték a megoldást, hanem mindinkább közeledtek a hivatalos állásponhoz, példának okáért nem elleneztek a kormánynak flotta erősítésére irányuló intézkedéseit. A német és osztrák szociáldemokraták ingadozó, halogató magatartása is egyre inkább növelte a zavaró jelenségek számát az összehangolt álláspont kialakításában.

A század első évtizedeinek végére, főként a Bosznia-Hercegovina Monarchia általi okkupációja, az 1911-es marokkói válság, az 1912-es első Balkán-háboru, az eddigieknél is nagyobb mértékben élezték a háborus feszültséget. Világossá vált, hogy a háboru elkerülhetetlen. Ennek következtében a szociáldemokrata pártok revizionista szárnya is arra kényszerült, hogy legalábbis formálisan engedjen előzetes álláspontjából, mert különben teljesen elszigetelődik. Ilyen körülmények között került sor 1912-ben hosszas előkészületek után a bázeli kongresszusra. A bázeli kongresszuson vörös fonalként húzódott végig a háboru-ellenes egység hangoztatása. Jellemző, hogy az előző kongresszusokhoz viszonyítva itt általánosságban minden szociáldemokrata párt egyetértett és egyértelműen leszögezte háboruellenes álláspontját. A kongresszus második napján a küldötteknek felolvasták azt a nyilatkozatot, amely az Internacionále további nyilatkozataitól ennyiban tért el, hogy nem alapelveket rögzített, hanem igen részletesen elemezte a nemzetközi helyzet alakulását. A Nyilatkozat "... óva inti valamennyi állam uralkodó osztályát, hogy a tömegnyomor, amelyet a kapitalista termelőmód támaszt, ne fokozzák még háborus műveletekkel is." Nyomatékosan követeli a békét: "Legyetek éberek a béke őrzésében és gondoskodjatok arról, hogy a proletárság szenvedélyes békeakarata folyton-folyvást a fülükbe harsogjon a kormányoknak, így állítsátok szembe a kizsákmányolás és tömeggyilkosságok kapitalista világával a békének és a népek testvériségének proletár világát."

A háboru 1914-ben kitört. Bizonyossággá vált, hogy a bázeli nyilatkozat munkásegységre nélkülözötte a tartalmi egységet; ugyanis - mint említettük - az egyes pártokon belül már régebb óta kialakult áramlatok közül a revizionista csoportok lettek a hangadók,

amelyek a háboru kirobbanásakor - hiven e kérdésben vallott fel- fogásukhoz - félrerugva az internacionále kongresszusain szüle- tett határozatokat, árulók módjára a békét saját burzsoáziájukkal kötötték meg. Támogatták a fegyverkezést, ahol parlamenti frak- ciójuk volt, megszavazták a hadihiteleket stb. Ilymódon - Lenin megfogalmazásával - a II. Internacionálé csődbe jutott. Lenin "A háboru és az oroszországi szociáldemokrácia" című tanulmányá- ban leleplezte a szociáldemokrata jobbszárny árulását és hang- sulyozta felelősségét a háboru kirobbanásában. "A legnagyobb ke- serűség érzésével kell megállapítanunk, hogy a legfőbb európai országok szocialista pártjai nem teljesítették feladatukat... Az Internacionálé vezetői elárulták a szocializmust, amikor meg- szavazták a hadihiteleket... amikor igazolták és védelmezték a háborut.¹²"

Lenin oly világosan és egyértelműen fogalmazta meg az a- dott helyzetre vonatkozó téziseit, hogy azokat nemcsak az orosz- országai bolsevik párt központi bizottsága tette magáévá, hanem erős visszhangra találtak a nemzetközi munkásmozgalom leghaladóbb soraiban is. "Az opportunisták - írja - megszegették a stuttgarti, a koppenhágai és a bázeli kongresszus határozatait, amelyek ar- ra kötelezték a világ szocialistáit, hogy minden körülmények között harcoljanak a háboru ellen, arra kötelezték a szocialis- tákat, hogy a burzsoázia és kormányai által indított minden há- borura a polgárháboru és a társadalmi forradalom fokozott hir- detésével feleljenek. A II. Internacionálé csődjével csődbe jutott az opportunizmus, amely az elmúlt /un. "békés"/ törté- nelmi korszak sajátosságainak talaján fejlődött ki és az utóbbi években az Internacionáléban ténylegesen uralomra jutott. Az opportunisták már régóta e csőd felé sodorták az Internacionálét

azáltal, hogy tagadták a szocialista forradalmat és ehelyett burzsoá reformizmust hirdettek; hogy tagadták az osztályharcot, amelynek bizonyos viszonyok között elkerülhetetlenül polgárháboruba kell átcsapnia... , hogy figyelmen kívül hagyták vagy tagadták azt a szocialista alapigazságot, amelyet már a Kommunista kiáltvány is leszögezett, nevezetesen: hogy a munkásoknak nincs hazájuk.¹³"

Lenin a csőd világos elismerését követelte és felvetette az opportunizmustól megtisztított proletár internacionálé megteremtésének gondolatát. Ugyanígy fogalmazta meg a háboru polgárháboruvá való alakításának nagy jelentőségű tézisét, mely szerint: "A mostani imperialista háborunak polgárháborura való átváltoztatása az egyetlen helyes proletár jelszó - erre utalnak a Kommün tapasztalatai, ezt tüzte ki a bázeli határozat... Bármilyen nagyoknak látszanak is ennek az átváltoztatásnak a nehézségei, az egyik vagy a másik pillanatban, a szocialisták - ha már a háboru tényé lett - sohasem mondanak le arról, hogy ebben az irányban rendszeres, szivós lankadatlan előkészítő munkát végezzenek."¹⁴

Ennek a lankadatlan előkészítő munkának eredményeként ült össze az első Nemzetközi Szocialista Konferencia 1915. szeptemberében Zimmerwaldban. A konferencián harc bontakozott ki a Lenin vezette forradalmi internacionalisták és a kautzkysta többség között. Lenin a baloldali internacionalistákból megalkototta a "zimmerwaldi baloldal" csoportot, amely a bolsevikok kezdeményezésére helyes és következetes álláspontot foglalt el a háboruval szemben, nevezetesen a háboru polgárháboruvá alakításának alternatíváját. A konferencia kiáltványt fogadott el, amely a világháborut imperialista háborunak minősítette; elítélte azoknak a

"szocialistáknak" a magatartását, akik megszavazták a hadihiteleket és résztvettek a burzsoá kormányokban; felvívta Európa munkásait, hogy harcoljanak a háboru ellen az annexió és hadisarc nélküli békéért. A Lenin vezette baloldal megszavazta ugyan a kiáltványt, de egyidejüleg bírálta is, mert érvényesült benne a szociálpacifizmus, ti. nem hívott fel a jobboldallal való szakításra és a burzsoá kormányok megdöntésére, megelégedett az annexió ^{béke} és hadisarc nélküli gondolatával.

A második Nemzetközi Szocialista Konferencia 1916. április 24-30-án zajlott le Kienthalban. Ezen a konferencián a balszárny egységesebb és erősebb volt mint a Zimmerwaldi konferencián. Lenin elérte, hogy olyan határozati javaslatot fogadtak el, amely bírálta a szociálpacifizmust és a határozatok további lépést jelentettek előbbre a háboruellenes nemzetközi mozgalom fejlődésében. Ennek ellenére a baloldal nem tudott mindenben elhatározó befolyást gyakorolni, egyebek közt ezuttal sem történt meg a revizionistákkal való teljes szakítás. A zimmerwaldi baloldal 1916 végétől átmenetileg háttérbe szorult főként annak következtében, hogy megerősödött a szociálpacifizmus. Az 1917. szeptemberében tartott harmadik stockholmi konferencián már a baloldal súlya jóval kisebb, mint az előző kettőn és a konferencia jelentősége is csekélyebb.

A zimmerwaldi, kienthali és stockholmi konferenciák nagy jelentősége abban áll, hogy elősegítették a forradalmi internacionalista és háboru ellenes munkásmozgalmi erők tömörülését mintegy előkészítve a Kommunista Internacionálé megalakulását. Azonban a szociálpacifista-centrista többség miatt ezek a konferenciák végső fokon nem helyezkedtek a következetes forradalmiság és internacionalizmus álláspontjára és végül nem jutottak el

ahhoz az egyedül tudományos felismeréshez, amely egy háborumen-
tes világ megteremtésének alapfeltételéül a proletár forrada-
lom győzelmét jelöli meg, amelynek stratégiáját Lenin így fo-
galmazta meg: "a szocialisták feladata ebben a helyzetben a saját
burzsoázia vereségének elősegítése, a háboru polgárháboruvá
változtatása."¹⁵

II. FEJEZET

A szocialista forradalom egy országban való győzelmének lenini elmélete és a békés egymás mellett élés elve

1. Marx és Lenin a szocialista forradalomról

Marx és Engels a XIX. század közepén, a klasszikus kapitalizmus korában dolgozták ki elméletüket a szocialista forradalomról. Tanításuk szerint a szocializmus a legfejlettebb tőkés országokban nagyjából vagy megközelítőleg egyidőben fog győzni. Miként a Német ideológiában olvashatjuk: "A kommunizmus empirikusan csak az uralkodó népek tetteként egyszerre és egyidejűleg lehetséges, ez pedig a termelőerők egyetemes fejlődését és a vele összefüggő világérintkezést előfeltételezi."¹⁶

Lenin az első világháború éveiben az imperializmus történelmi folyamatának törvényszerűségeit vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a szocializmus nem győzhet egyidejűleg valamennyi országban. Ugyanis "A gazdasági fejlődés egyenlőtlen-sége a kapitalizmus feltétlen törvénye. Ebből következik, hogy a szocializmus győzelme lehetséges eleinte néhány vagy akár egy, egymagában vett kapitalista országban is."¹⁷ Az egyenlőtlen fejlődés törvényéből következik, hogy a szocialista forradalom feltételei sem érhetnek meg minden országban egyidőben. Ezért "....a szocializmus nem győzhet egyidejűleg valamennyi országban. Először egyetlen vagy néhány országban fog győzni, a többi bizonyos ideig burzsoá vagy a burzsoá rendig még el sem jutott ország marad."¹⁸

A világtörténelem eddigi menete minden tekintetben igazolta Lenin elméletének helyes voltát. 1917-ben győzött a szocialista forradalom Oroszországban, majd 1945 után a kelet-európai népi demokratikus forradalmak és néhány ázsiai ország szocialista forradalmának eredményeként újabb tömb szakadt ki a tőkés rendszerből és létrejött a szocialista világrendszer.

A szocialista forradalom lenini elmélete értelmében illetőleg a szocializmus ilyen szakaszonkénti győzelme miatt történelmileg szükségszerű két világrendszer viszonylag hosszú ideig tartó egyidejű létezése.

Ez a történelmi helyzet elkerülhetetlenül felveti a két különböző társadalmi rendszer viszonyának problematikáját. A két rendszer egymáshoz való viszonyának - hosszú történelmi távon - csak két egyértelmű alternatívája lehetséges; vagy a békés egymás mellett élés vagy a háború. Ami a tőkés rendszert illeti, - politikájának részletes tárgyalása nem tárgya dolgozatunknak - így pusztán annyit kívánunk megemlíteni, hogy az stratégiaileg a szocialista rendszer megsemmisítésére törekszik, legfeljebb taktikája változik, illetve a mindenkori erőviszonyoknak megfelelően módosul /hidegháború, föllazítási politika stb./. A szocializmusnak viszont lényegéből adódik, hogy születése pillanatától kezdve a két rendszer közötti viszonyban a békés egymás mellett élés politikáját folytatja.

2. A békés egymás mellett élés fogalma, értelmezése; érvényesülésének általános feltételei.

A békés egymás mellett élés politikájának elvi alapjai egyrészt a marxizmus-leninizmus tudományos elméletében gyökereznek, másrészt pedig azokban a kutatásokban, amelyeket Lenin

főként az Október előtti periódusban végzett azon felismerésből kiindulva, hogy a munkásosztály pártja nemcsak az állam belpolitikájának sokoldalú elemzésére hivatott, hanem arra is, hogy elemezze a külpolitikát, feltárja annak osztályalapjait abból a célból, hogy megteremtse a szocialista állam külpolitikáját. A békés egymás mellett élés lenini gondolata vezérelte és vezérli ma is a Szovjetunió és a szocialista országok külpolitikáját.

A békés egymás mellett élés objektív történelmi helyzetet kifejező politikai fogalom, amely különböző társadalmi rendszerű államok /illetve világrendszerek/ egymás közti viszonyát fejezi ki oly módon, hogy ezt az általános viszonyt az osztályharc különös formáján alapuló szembenállás és az együttműködés dialektikus összefüggése határozza meg. Teljesen új jelenség a történelemben. Létrejöttének objektív alapja a két társadalmi és világrendszer, a szocializmus és a kapitalizmus egyidejű létezése. Politikai alapelveként való megjelenése elválaszthatatlanul a szovjet állam létrejöttéhez kapcsolódik. A nemzetközi politikai életben való kiteljesedése, egyre nagyobb méretű térhódítása csak a II. világháború utáni korszakban következhetett be, hiszen ekkorra vált a szocializmus világrendszeré. Ezért érthető, hogy tartalmi sajátosságainak részletes, elméleti elemzésével főként az SzKP II. világháború utáni kongresszusai foglalkoztak. Módszertanilag azonban helyesebbnek látjuk a békés egymás mellett élés általános jellegzetességeinek bemutatását ebben a fejezetben, mert úgy véljük, hogy sikeresebben tudjuk ezen ismeretek birtokában a Szovjetunió külpolitikáját felvázolni kialakulásától napjainkig. A békés egymás mellett élés fogalmának legáltalánosabb tartalmi jegyeit az alábbiakban foglalhatjuk össze:

a/ A békés egymás mellett élés sajátos objektív helyzeten alapuló államok közötti viszony. E sajátos helyzet úgy alakult ki, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével a világ két táborra szakadt. A fiatal szovjet államnak "kapitalista környezetben" kellett felépítenie a világ első szocialista államát. Ebben a helyzetben a szovjet állam számára mind a szocializmus lényegéből, mind a nemzetközi viszonyokból adódóan csak egyetlen pozitív alternatíva kínálkozott, a béke fenntartása a békés egymás mellett élés objektív elvének érvényesítése alapján. A Szovjetunió - mint a következő fejezetben látni fogjuk - maximálisan ki is használt minden lehetőséget e politika realizálására. A két világháború közti korszakban azonban még nem voltak adva a világháború kiküszöbölésének objektív feltételei, s így a békés egymás mellett élés politikájának bármilyen következetes érvényesítése sem tette lehetővé a II. világháború elkerülését.

Gyökeresen megváltozott azonban a helyzet a szocialista világrendszer kialakulása után, amikor is egyre inkább az alábbi tényezők kezdik meghatározni a nemzetközi viszonyokat: A szocialista rendszer természetéből és jellegéből eredően a békére és a háború elhárítására törekszik; - állandóan növekszik a szocialista országok gazdasági és politikai ereje; A kapitalista államok egy részének érdeke, hogy politikai, s főleg gazdasági kapcsolatokat tartson fenn a szocialista országokkal; Az imperialisták számára ellentéteik megnehezítik, hogy agressziós célból összefogjanak és háborút robbantsanak ki.

b/ Az előbbi megállapításokból következik, hogy bár egy adott helyzetet jelent, végső fokon azonban állandóan fejlődő mozgásban levő folyamat; a Nagy Októberi Szocialista Forradalomtól a szocializmus világméretű győzelméig tart. Fejlődése

során három szakaszt különböztethetünk meg: a kezdeti, a kiteljesedés és a győzelem szakaszait.

c/ A békés egymás mellett élés már érintett fő sajátossága, hogy az osztályharc különös formája. Puja Frigyes a békés egymás mellett élés problémái ¹⁹ című összefoglaló munkájában külön fejezetet szentel e bonyolult tétel értelmezésének. Andrej Gromiko ²⁰ A békés egymás mellett élés a Szovjetunió lenini külpolitikája c. művében szintén hangsúlyozza, hogy a békés egymás mellett élés elvének érvényesítése nem jelenti a kapitalizmus elleni harc lebecsülését, az osztályharc feladását. Az osztályharc kiküszöbölhetetlen, törvényszerű jelenség az antagonisztikus osztályokból álló társadalomban. Amíg létezik a termelési eszközök magántulajdona, addig tovább folyik az osztályharc a kapitalista országokban. Ugyanugy, amíg két világrendszer létezik, nem szűnik meg a harc a kapitalizmus és a szocializmus között nemzetközi vonatkozásban.

d/ Végül a békés egymás mellett élés politikája nem azonosítható egyértelműen magával a békével. Amint az SzKP XXII. kongresszusa megállapította: "a békés és a békés egymás mellett élés nem egészen egy és ugyanaz. A békés egymás mellett élés nem egyszerűen azt jelenti, hogy nincs háború, hogy ideiglenes, bizonytalan fegyverszünet van a háborúk között, hanem azt, hogy egymás mellett él két egymással ellentétes társadalmi rendszer, s ez az egymás mellett élés a háborúról, mint az államok közötti ²¹ viták megoldásának eszközéről való kölcsönös lemondáson alapul.

Lenin megalkotva a szocialista forradalom új, egy országban való majd azt követően szakaszonkénti győzelmének elméletét azt is felismerte, hogy a két világrendszer egyidejű létezése viszonylag hosszabb történelmi távon történelmi szükségszerűség.

Ebből a felismerésből kiindulva a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének konkrét normáit és követelményeit is kidolgozta különböző külpolitikai cikkeiben és tanulmányaiban. A békés egymás mellett élés gondolata és követelménye Lenin szerint az alábbi alapelveket tartalmazza, amelyek időszerűségét legjobban az bizonyítja, hogy ezek az alapelvek ha más megfogalmazásban is, de szinte hiánytalanul megtalálhatók az európai biztonsági és együttműködési értekezlet Helsinki Záróokmányában.

Lenin az együttműködés kiváltképpen fontos normáinak az alábbi elveket tartotta:

- a/ Lemondás a háboruról, mint a vitás kérdések nemzetközi megoldásának eszközéről;
- b/ az országok szuverenitásának, függetlenségének, az államok egyenjogúsága elvének tiszteletben tartása;
- c/ más népek és államok belügyeibe való be nem avatkozás és a népek önrendelkezési jogának elismerése;
- d/ a kölcsönös előnyökön alapuló gazdasági és kulturális szerződések szigorú betartása, a vállalt kötelezettségek teljesítése.

Lenin a békés egymás mellett élés követelményeinek és alapvető normáinak kidolgozása mellett a békés egymás mellett élés egyes területeinek sajátosságait is felismerte és máig is érvényes koncepciót dolgozott ki e területeket illetően. A békés egymás mellett élés politikájának három lehetséges szférája látszik e koncepció szerint; politikai, gazdasági és kulturális.

- a/ A szocialista államok és a kapitalista országok között lehetséges politikai együttműködésben, amelynek célja a nemzetközi feszültség enyhítése, a nemzetközi kérdések megtárgyalása

utján való rendezése és megoldása, az általános biztonság, a tartós béke biztosítása. A politikai együttműködés szférájában - mint a későbbi fejezetekben látni fogjuk - a Szovjetunió részt vesz a béke és biztonság érdekében munkálkodó nemzetközi szervezetek tevékenységében, képviselteti magát nemzetközi konferenciákon, politikai szerződéseket és egyezményeket köt burzsoá kormányokkal. Szocialista és kapitalista országok vezető politikusai személyes kapcsolatot teremtenek egymással, közös erőfeszítéseket tesznek a vitás nemzetközi kérdések rendezésére.

b/ Lenin nagy jelentőséget tulajdonított a gazdasági együttműködésnek, elsősorban a nemzetközi kereskedelem fejlesztésének. A IX. szovjetkongresszuson, 1921 decemberében így fejtette ki: "Szerintem valamennyi kapitalista hatalom leghalaszthatatlanabb, legélethevágóbb gyakorlati érdekei követelik az Oroszországgal folytatott kereskedelem fejlesztését, rendszeresítését és kiszélesítését. Márpedig, ha ilyenfajta érdekek vannak, ez a gazdasági szükségyszerűség végül mégiscsak utat tör magának." ²² Gyakran hangoztatta, hogy a szovjet államnak is érdeke, hogy fejlessze a kereskedelmet a tőkés világgal. A szovjet külkereskedelem fejlődésének története tökéletesen igazolja ezt a lenini tételt. A Szovjetunió és a szocialista tábort a békés egymás mellett élés érvényesítésének legfontosabb formáját a békés gazdasági versenyen alapuló együttműködésben látja. A gazdasági szférában igazolódott legtökéletesebben Lenin megfogalmazása a két rendszer közötti verseny történelmi helyéről és a világfejlődésben betöltött szerepéről. Nevezetesen, hogy békés körülmények között a szocializmus lehetőséget kap előnyei legteljesebb realizálására; mert a béke olyan tényező, amely biztosítja az új társadalom építésének meggyorsítását. A szocializmus, miután világ-

jelentőségű anyagi erővé vált, gazdasága fejlesztésében olyan sikereket ért el, amely átalakítja a világot. A világ arculata mindinkább "két formáció, két gazdaság - a kommunista és a tőkés gazdaság"²³ harcától és versengésétől függ.

c/ A különböző társadalmi rendszerű államok kapcsolatainak javulásához, a népek kölcsönös bizalmának, és megélhetésének erősödéséhez sokban hozzájárulhat és nem egy esetben hozzá is járul a kulturális, tudományos és műszaki együttműködés fejlesztése. E harmadik szférában nyilvánul meg legélesebben a harc és az együttműködés dialektikája. E harmadik terület talán a legösszetettebb, hiszen a kulturális-tudományos-műszaki termékeknek, túl azon, hogy általános emberi értékeket fejeznek ki, ideológiai, eszmei töltetük is van.

Lenin erre a kérdésre is figyelmet fordított és egyértelműen leszögezte: "... Meg kell védelmeznünk a forradalmi építést, harcolnunk kell a burzsoázia ellen katonai uton is, és méginkább eszmei uton."²⁴ Az SZKP XX. kongresszusa erre a lenini utmutatásra, a burzsoá ideológia elleni harc fontosságára hivatkozva hangsúlyozta, hogy a békés egymás mellett élés tétele nem érvényes az ideológiára.

A békés egymás mellett élés e területei és formái nem elszigetelten, hanem egymással kölcsönös összefüggésben, egymást kiegészítve vannak jelen. Bennük a harc és az együttműködés egymást feltételezve dialektikus kölcsönhatásban érvényesül. Az adott történelmi helyzettől függően, hol a szembenállás, hol az együttműködés realitása nagyobb. "A nemzetközi viszonyok bonyolultsága, ellentétes jelenségek egyidejű létezése abból ered, hogy sokféle erő hat a nemzetközi életre, többféle tényező ala-

kitja azt, A folyamatot elsősorban a szocialista világrendszer, a társadalmi haladásért és a nemzeti függetlenségért harcoló erők határozzák meg, de a nemzetközi imperializmus is befolyásolja. Ezeknek az erőknek bizonyos alapvető érdekei gyökeresen eltérnek egymástól, ugyanakkor másféle érdekeik számottevően egybeesnek vagy közel állnak egymáshoz. Ezért állapíthatjuk meg, hogy a különböző társadalmi rendszerű államok viszonyát a szembenállás és az együttműködés dialektikus összefüggése határozza meg." 25

A békés egymás mellett élés épp e bonyolult és összetett volta miatt napjainkban különösen problematikus és nem véletlenül áll a középpontjában azoknak a kérdéssel kapcsolatos ideológiai vitáknak, amelyek elemzésére később visszatérünk.

3. A békés egymás mellett élés története korszakának periodizálása

A marxista történetírás a szocializmus és kapitalizmus egymás mellett élésének időszakát két fő szakaszra, illetve fokra osztja: Az első szakasz a szovjet állam megalakulásától, azaz az első proletárdiktatura megteremtésétől a szocialista világrendszer kialakulásáig tartott. /1917-1945./

A második szakasz a szocialista világrendszer kialakulásakor kezdődött és addig fog tartani, amíg az egész világon nem győz a szocializmus. /1945-től/.

A periodizálás kérdését Lenin "A nemzeti és gyarmati kérdéstről szóló tézisek tervezetében" így fogalmazta meg: 1. A nemzeti proletárdiktatura időszaka: "olyan diktatura, amely egy országban áll fenn és képtelen döntően befolyásolni a világpolitikát." 2. A nemzetközi proletárdiktatura időszaka: "legalábbis néhány előrehaladott országban fennálló proletárdiktatura, amely képes döntően befolyásolni az egész világpolitikát." 26 Lenin tehát

már aránylag korán fölismerte, hogy a békés egymás mellett élésnek hosszú távon szükségképpen két periódusa lehetséges. Az első periódusban, amikor is a proletárdiktatura csak egy országban áll fenn, Lenin szerint tendenciáiban érvényesül ugyan a békés egymás mellett élés elve, de az erőviszonyok miatt uralkodóvá válásának csak igen csekély mértékben vannak meg az objektív feltételei. Ez a korszak történelmileg a szovjet állam megalakulásától a második világháború befejezéséig tart. Ebben a korszakban a tőkés államok közvetve vagy közvetlenül a Szovjetunió megsemmisítésére törekednek és csak a hitleri Németországgal való konfliktusok miatt hajlandók a Szovjetunióval való együttműködésre. Ennek ellenére mint a következő fejezetben látni fogjuk, a Szovjetunió külpolitikája e periódusban is egyértelműen a békés egymás mellett élés elvének realizálására irányul. Lenin a részleteket nem láthatta előre, ennek ellenére tudományos precizitással anticipálta a második világháború utáni világkorszakot, amelyben - hogy szavait idézzük, "megvalósul a nemzetközi proletárdiktatura" időszaka, amelynek viszont fő sajátossága az lesz, hogy a szocialista országok döntően befolyásolni tudják a világpolitikát, mintegy rá tudják kényszeríteni a békés egymás mellett élés elvét a tőkés országokra. Ez a korszak valóban bekövetkezett napjainkban, amikor is a szocializmus világrendszerévé vált. Az újabb szakirodalom a második világháború utáni nemzetközi helyzet periodizálásával és a békés egymás mellett élés politikájának érvényesülési feltételeivel kapcsolatosan nem ad egyértelműen tisztázott választ.

Andrej Gromiko az előzőekben már említett összefoglaló művében a periodizálást a lenini felosztás szerint mutatja be.

Puja Frigyes viszont három szakaszt különböztet meg^a békés egymás mellett élés történetében, és pedíg 1917-1945, 1945-1960 és a 60-as évektől napjainkig. Ez utóbbi felosztással találkozunk a Béke és Szocializmus folyóirat szerkesztőségének nemzetközi elméleti konferenciáján /Bp, 1975/, ahol a Magyar Külügyi Intézet téziseinek szerzői a békés egymás mellett élés történetének következő periodizálását javasolták: Szerintük az Oroszországi Októberi Forradalom győzelmétől a szocialista világrendszer kialakulásáig terjedő időszak tekintendő az első szakasznak. A második szakasz közvetlenül a szocialista világrendszer kialakulásához és megszilárdulásához kapcsolódik. A harmadik szakaszban teljes mértékben kibontakozik a szocializmusnak, mint a világfejlődés menetét meghatározó erőnek a szerepe, uralkodó elvvé válik a békés egymás mellett élés olyannyira, hogy a tőkés országok is kénytelenek nemcsak elismerni, hanem igazodni, sőt stratégiát kidolgozni hozzá. Ennek illusztrálására idézzük Kissinger volt amerikai külügyminiszter 1976 áprilisában Phoenixben tartott beszédének az alábbi részletét: "A belátható időben ideológiai ellenfelek maradunk a Szovjetunióval, de kötelességünk, hogy a feszültség csökkentésének minden tisztességes útját felkutassuk, s viszonyunkat inkább a békés egymás mellett élésre, mintsem az erőpróbára alapozzuk."

Nem lehet feladata jelen dolgozatnak, hogy ilyen nagy horderejű periodizációs kérdéseket eldöntsön, de álláspontot képviselhet. Nézetünk szerint a hármas felosztás jobban megfelel a valóságosnak, mint a kettős. Az első szakasz sajátosságait már érintettük, a második szakasz külön beiktatását azért tartjuk indokoltnak, mert amikor már kialakulóban volt, sőt kialakult a

szocialista világrendszer 1945-től az 1950-es évek elejéig ebben az időszakban még a tőkés világ egyértelműen a hidegháborus politikát kísérelte meg ráerőszakolni a szocialista országokra. Ebben az időszakban a szocialista országok ereje már elegendő volt egy valószínű háború elhárítására, de nem volt elegendő a hidegháborus feszültség kiküszöbölésére. Ez az összefüggés abban a tényben is kifejezésre jutott, hogy bár a Szovjetunió ebben az időszakban is következetes békepolitikát folytatott, ez a békepolitika 1956 előtt nem lehetett eléggé rugalmas és kezdeményező. A harmadik szakasz gyökerei ideológiailag az SzKP XX. kongresszusának határozataihoz nyulnak vissza, amely határozatok már tükrözik a nemzetközi helyzetben bekövetkezett azon erőviszony-változásokat, amelyek a 60-as évekre a tőkés országokat is eddigi politikájuk felülvizsgálatára kényszerítették. Ezekről az erőviszony-változásokról és a békés egymás mellett élés politikájának konkrét, részletes eredményeivel dolgozatunk következő fejezetében kívánunk foglalkozni.

III. FEJEZET

A Szovjetunió békepolitikája megalakulásától 1945-ig

1. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme és a béke- dekrétum

Vizsgálódásunk történeti részéhez érkezvén, a továbbiakban megkíséreljük bemutatni azt, hogy a békés egymás mellett élés lenini elmélete hogyan válik gyakorlattá, hogyan érvényesíti ezt a politikát a világ első szocialista országa és hogyan válik gyakorlatává a Szovjetunió példája nyomán létrejött többi szocialista országnak.

Lenin a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek II. Összoroszországi kongresszusán, október 26-án /november 8-án/ tartotta meg előadói beszédét a békéről s ennek keretében olvasta fel a szovjet kormány béke-dekrétumát.

"A munkás- és parasztkormány, melyet az október 24-25-i forradalom hozott létre, s amely a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeire támaszkodik, valamennyi hadviselő népnek és kormányainak azt javasolja, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat az igazságos demokratikus békéről.

Igazságos vagy demokratikus békének, mely után minden hadviselő országban a háborútól kimerült, elgyötört és megkínzott munkásság és más dolgozó osztályok tulnyomó többsége sóvárog, s amelyet az orosz munkások és parasztok tulnyomó többsége a cári monarchia megdöntése után a leghatározottabban és a legállhatatosabban követelnek - ilyen békének a kormány az annexiók /vagyis idegen területek erőszakos elfoglalása, idegen népek erőszakos bekebelezése/ és hadisarc nélküli azonnali békét

tekinti.

Ilyen béke haladéktalan megkötését javasolja Oroszország kormánya valamennyi hadviselő népnek és egyuttal kifejezi azt a készséget, hogy azonnal, a legcsekélyebb halogatás nélkül minden döntő lépést megtesz addig is, amíg az ilyen béke valamennyi feltételét minden ország és minden nemzet népképviselőinek teljhatalmu testülete véglegesen megerősíti.

Idegen területek annexióján vagy elfoglalásán a kormány általában a demokrácia és különösen a dolgozó osztályok jogérzetének megfelelően egy kis vagy gyenge népnek valamely nagy vagy erős állammal való minden néven nevezendő egyesítését érti olyan esetekben, amikor ez a nép nem fejezte ki pontosan, világosan és önként beleegyezését vagy kívánságát, függetlenül attól, mikor ment végbe ez az erőszakos egyesítés, függetlenül továbbá attól, mennyire fejlett vagy elmaradott az erőszakosan beolvasztott, vagy erőszakosan az illető állam határain belül visszatartott nemzet. Függetlenül végül attól is, hogy Európában vagy távoli tengerentuli országokban él-e ez a nemzet.

Ha valamely nemzetet erőszakosan visszatartanak egy bizonyos állam határai között, ha ennek a nemzetnek kifejezett kívánsága ellenére - mindegy, hogy a sajtóban, népgyűléseken, pártok határozataiban, vagy a nemzeti elnyomás elleni lázongásokban és felkelésekben jut-e kifejezésre ez a kívánság -, nem adják meg azt a jogot, hogy szabad népszavazással, az anektáló vagy általában az erősebb nemzet csapatainak teljes kivonása mellett, a legkisebb kényszer nélkül döntsön államformájáról, akkor az ilyen egyesítés - annexió - vagyis hódítás és erőszak.

A kormány az emberiség elleni legnagyobb gonosztettnek tartja ennek a háborúnak folytatását, amely azért folyik,

hogyan osszák fel az erős és gazdag nemzetek között az általuk meghódított gyenge népeket és ünnepélyesen kijelenti, hogy eltökélt szándéka haladéktalanul aláírni egy olyan béke feltételeit, amely ezt a háborút a fentebb megjelölt és kivétel nélkül minden nép számára egyaránt igazságos feltételek alapján megszünteti.

A kormány egyben kijelenti, hogy a fenti békefeltételeket egyáltalán nem tekinti ultimátumszerűeknek, vagyis hajlandó megvizsgálni minden más békefeltételt is, csupán ahhoz ragaszkodik, hogy előterjesztésük bármelyik hadviselő fél részéről a lehető leggyorsabban történjék és teljesen világos legyen, feltétlenül kizárjon minden kétértelműséget és minden titkot a békefeltételek felajánlása során.

A titkos diplomáciát a kormány megszünteti és a maga részéről annak a határozott szándékának ad kifejezést, hogy minden tárgyalást teljesen nyíltan az egész nép előtt folytat és hogy haladéktalanul hozzáfog a földbirtokosok és tőkések kormánya által 1917 februártól október 25-éig jóváhagyott, vagy megkötött titkos szerződések teljes nyilvánosságra hozásához. E titkos szerződések egész tartalmát, amennyibe az, mint a legtöbb esetben történt, arra irányult, hogy az orosz földbirtokosoknak és kapitalistáknak előnyöket és kiváltságokat nyújtson, hogy megtartsa vagy növelje a magyoroszok annektált területeit, a kormány feltétlenül és azonnali hatállyal semmisnek nyilvánítja.

Amikor a kormány valamennyi ország kormányához és népéhez azzal a javaslattal fordul, hogy haladéktalanul kezdjék meg a nyilvános béketárgyalásokat, a maga részéről kijelenti, hogy kész ezeket a tárgyalásokat akár írásos érintkezés, akár táviró, akár a különböző országok képviselői közti tárgyalások útján,

vagy az ilyen képviselők értekezletén folytatni. Az ilyen tárgyalások megkönnyítése céljából a kormány kijelöli teljhatalmu képviselőjét a semleges országokban.

A kormány valamennyi hadviselő ország kormányának és népének azt javasolja, hogy kössenek haladéktalanul fegyverszünetet, s a maga részéről kívánatosnak tartja, hogy a fegyverszünetet legalább három hónapra, vagyis olyan időtartamra kössék meg, amelynek folyamán teljes mértékben lehetséges részint az, hogy a háboruba bevont vagy a háboruban való részvételre kényszerített kivétel nélkül valamennyi nép, vagy nemzet képviselőjének részvételével megtartott béketárgyalások befejeződjenek, részint pedig az, hogy valamennyi ország népképviselőinek teljhatalmu testületeit a békefeltételek végleges jóváhagyása céljából összehívják.

Amikor Oroszország ideiglenes munkás- és parasztkormányának valamennyi hadviselő ország kormányához és népéhez ezzel a békeajánlattal fordul, különösen az emberiség három legelőrehaladottabb nemzete, a mostani háboruban résztvevő három legnagyobb állam: Anglia, Franciaország és Németország öntudatos munkásaihoz fordul. Ezeknek az országoknak munkásai a haladás és a szocializmus ügyének a legnagyobb szolgálatokat tették: ilyen a chartista mozgalom nagyszerű példaadása Angliában, ilyen a francia proletáriátus által megvívott számos világtörténelmi jelentőségű forradalom, végül, ilyen a német proletár tömegszervezetek megteremtése a németországi kivételes törvények ellen folytatott hősiességű harcban és az egész világ munkásai számára példaadó, hosszú, kitartó, fegyelmezett munkában. A proletáriátus hősiességének és történelmi alkotóerejének mindeme példáiban mi zálogát látjuk annak, hogy a nevezett országok munkásai megértik a most rájuk háruló feladatokat, az emberiségnek a háboru

borzalmainaitól és következményeitől való megszabadításában rejlő feladatot, hogy ezek a munkások minden irányu, határozott, odaadó és erőteljes tevékenységükkel segítenek majd nekünk sikeresen tető alá hozni a béke ügyét, s egyszersmind a dolgozó és kizsákmányolt néptömegek minden rabság és minden kizsákmányolás alól való felszabadításának ügyét." ²⁹

A dekrétum teljes szövegét idéztük. Ugy gondolju, nem látszik szükségesnek az elemzés, hiszen minden szava világos, egyértelmű, önmagáért beszélő. A dekrétum az emberiség elleni legnagyobb büntettnek tekinti a háborút. Elérkeztünk tehát ahhoz a történelmi korszakhoz, amelyben megvalósulhat a háborumentes világ gondolata. A proletáriátus, amely 1917-ben megteremtette az első szocialista országot, létrehozta a háboruk kiküszöbölésének objektív feltételét is. A szovjet állam külpolitikáját születése pillanatától ez a dekrétum szabja meg.

2. Nemzetközi konferenciákon és szerződésekben való részvétel az 1920-as években.

A békedekrétum a világ összes népének szólt és eljutott felhívása valamennyi háborus kormányhoz. A belpolitikai válsággal küzdő antant hatalmak azonban hallgattak róla. Egyrészt a dekrétumnak saját tömegeire gyakorolt forradalmi hatásától tartottak, másrészt biztosak voltak a győzelemben, ennél fogva a békefeltételeket saját céljaiknak megfelelően kívánták diktálni.

Miután az antant-államok hallgatással mellőzték a békedekrétumot, a szovjet kormány a Központi Hatalmakkal kezdeményezett béketárgyalásokat. A tanácskozások 1917. november 20-án kezdődtek meg Breszt-Litovszkban, s előbb tíz, majd 28 napos fegyverszü-

netet kötöttek. A béketárgyalások első ülésén a szovjet küldöttség olyan javaslatot terjesztett elő, mely szerint nem engedhető meg a háboru idején meghódított területek bekebelezése, helyre kell állítani az önállóságuktól megfosztott népek függetlenségét; hovatartozásukról a népek szabadon dönthessenek; egyetlen ország se fizessen hadisarcot, s amit eddig fizetett, azt vissza kell adni.

A német küldöttség tárgyalási alapul elfogadta a szovjet javaslatot azzal a kikötéssel, hogy a leszögezett elvek csak akkor érvényesek, ha a háboruban résztvevő hatalmak kivétel nélkül megtartják. Ezek alapján december 2-án fegyverszüneti szerződést kötöttek. A tárgyalások további menete során a német fél már ultimátummal lépett a szovjet kormányhoz; és felszólította Oroszországot, tegyen eleget a német feltételeknek. Lenin a válságos pillanatban így jellemezte az orosz forradalom helyzetét: "...a körülmények együttvéve olyanok, hogy azokból egész határozottan következik, hogy a szocializmus sikeréhez Oroszországban bizonyos időszak szükséges, legalább néhány hónap, amelynek folyamán a szocialista kormány kezének teljesen szabadnak kell lennie, hogy legyőzhesse a burzsoáziát először saját országában, és rendes kerékvágásba hozhassa a tömegek közt folytatott széleskörű és mélyreható szervezőmunkát." ³⁰ Meggyőződése volt, hogy a szovjet-hatalom nemzetközi feladatainak megállapításánál mindenkor az oroszországi szocialista forradalom helyzetét kell alapul vennie. "Más szóval: ne az az elv szabja most meg taktikánkat, hogy a két imperializmus közül most melyiknek a támogatása előnyösebb, hanem az az elv, hogy hogyan lehet jobban, alaposabban biztosítani a szocialista forradalom megszilárdításának lehetőségét, vagy legalább azt, hogy tartani tudja magát egy országban, amíg más

országok csatlakoznak hozzá." ³¹

Az orosz szocialista kormánytól halaszthatatlan döntést követelt az a kérdés, hogy elfogadja-e az imperialista Németország megalázó annexiós békefeltételeit vagy azonnal forradalmi háborút indít. Más közbeeső megoldásra már nem volt lehetőség.

Leninnek két áramlattal kellett harcolnia a párton belül. Az egyik áramlat nyíltan követelte a háboru folytatását, a másik - Trockij és csoportja - nem volt hajlandó aláírni a békeszerződést, de a háborut sem akarták folytatni. Lenin e két áramlattal vívott harca során kifejtette, miért van feltétlenül szükség a békére: a burzsoázia ellenállását még nem törték meg véglegesen, a forradalom győzelmével még nem valósult meg a szocializmus, felépítéséhez hosszú, békés időszakra van szükség. Nem szabad várni a nyugati szocialista forradalomra sem, mert annak kitörése és győzelme meglehetősen bizonytalan. Végül pedig arra a nyilvánvaló tényre hívta fel a figyelmet, hogy a hadsereg felbomlott, a Vörös Hadsereg megszervezése még csak megindult, ilyen körülmények között a háboru folytatása a szocialista állam létét veszélyezteti.

Trockij, aki a tárgyalásokon a szovjet delegációt vezette Lenin véleménye ellenére visszautasította a német feltételeket és 1918. február 10-én a tárgyalások megszakadtak, ami rendkívül súlyos helyzetet idézett elő. A németek ugyanis megszegve a december 2-i fegyverszüneti megállapodást, február 18-án az egész fronton támadást indítottak. Igaz, hogy a Vörös hadsereg igen súlyos feltételek közt 1918. február 23-án Narva és Pszkov között megállította a már Pétervárt fenyegető német támadást, de ezzel ki is merült és a helyzet változatlanul súlyos maradt.

A mensevikek, az esszerek és a trockisták véleménye szerint a béke megkötése "imperialista paktum" lenne, a proletár nemzetköziség megtagadása, vagyis a béke megkötésével a szovjethatalom a "német imperializmus ügynökévé" válna. Lenin felismerve a helyzet súlyosságát, még a megalázó békefeltételek elfogadására is hajlandó volt a szovjethatalom megőrzése miatt és egyebek közt így írt: "Talán úgy vélik, hogy a nemzetközi forradalom érdekei megtiltanak bármiféle békét az imperialistákkal? ... ez a vélemény tagadja a breszti tárgyalások célszerűségét, tagadja a békét. Az ilyen nézetek szerint az imperialista hatalmak közé beékelte szocialista köztársaság nem köthetne semmiféle gazdasági szerződést, nem létezne, hacsak el ne repülne a holdba."³²

A szovjet küldöttség végül is 1918. március 3-án aláírta a most már sokkal súlyosabb békeszerződést. A szerződés előírta a Vörös Hadsereg teljes leszerelését: a megszállt területek a németek birtokában maradtak, s a Kaukázusban jelentős területeket kellett átadni Törökországnak. A súlyos feltételekhez kötött béke mindenesetre lélegzetvételi szünethez juttatta az országot, lehetővé tette, hogy új erőt gyűjtsön az eljövendő harcokhoz, távlatilag a szocialista építéshez. A breszti béke egyben példája volt annak is, hogy bizonyos történelmi szituációkban megengedhető a kómpromisszum, ha az a szocialista forradalom ügyét szolgálja.

Lenin 1918. július 15-én az Összoroszárszági Központi Végrehajtó bizottság ülésén így nyilatkozott: "De a szovjet kormány, amikor a legpontosabban betartja a breszti feltételeket és szigorúan tartja magát a munkások és a parasztok békeakaratahoz, soha nem tévesztette szem elől, hogy van egy határ, amelyen

tul a legbékeszeretőbb dolgozó tömegek is kénytelenek felkelni és fel is kelnek egy emberként, hogy országukat fegyverrel a kézben védelmezzék." ³³ Ugyanezen az ülésen - minthogy szükség-szerűen bekövetkezendő eseménynek látta a polgárháboru és egy esetleges intervenció kirobbanását - éberségre, óvatosságra szólította fel Oroszország munkásait, és arra, hogy álljanak készenlétben a szocializmus védelmére. Lenin a polgárháboru és az intervenció előestéjén sem feledkezik meg a nemzetközi munkásosztály felhívásáról. "A világ egyetlen burzsoá kormánya sem mer békés, civilizált, szabad, egyenlő, demokratikus békeszerződést kötni velünk. Miért? Azért, mert a szovjet kormány kivételével minden kormány a tömegek elnyomásával és ámitásával tartja fenn magát. De az 1914-18-as nagy háboru halálos csapást mért a nagy ámitásra." ³⁴ Németország összeomlása után /1918. november 11/ a szovjet kormány 1918. november 18-án a breszti békét semmissé nyilvánította. A Németországgal szövetséges központi hatalmak a velük kötött Páris-környéki békeszerződések értelmében szintén elismerték a breszti béke semmissé nyilvánítását.

A nemzetközi imperializmus azonban nem nyugodott bele a szocialista forradalom győzelmébe és a fiatal szovjet állam megsemmisítésére törekedett. A háboru befejezése után, 1918-21 között 14 tőkés ország indított intervenciós háborut a fiatal szovjet állam ellen. A helyzet rendkívül súlyos volt, mert az intervenció belső polgárháboruval fonódott össze. 1922-re azonban Szovjet Oroszország urrá lett a polgárháborun, visszaverte az intervenció seregeket és a békés egymás mellett élés elve alapján megkezdte a diplomáciai kapcsolatok kiépítését a tőkés országokkal. A szovjet diplomácia első sikereként könyvel-

hető el, hogy közvetlenül az intervenció kudarca után az imperialista hatalmak gazdasági konferencia összehívását tervezték - Szovjet Oroszország - részvételével. A meghívás fontos elvi jelentőségű tény volt, ezzel elismerték nyilvánosan a szocialista rendszer létezését a kapitalista társadalmi rend mellett és kénytelenek voltak tudomásul venni a békés együttélés tényét. Kedvezett a szovjet kormánynak az, hogy a tőkés világot válság szorongatta, és többen felismerték, hogy a súlyos gazdasági helyzetből egyik kivezető út lenne a szovjet piac. Lenin helyesen ismerte föl, hogy a tőkés országok válságát fel lehet használni egyfelől a békés egymás mellett élés szituációjának erősítésére, másfelől a szovjet állam gazdasági megerősítésére. Ezzel kapcsolatban írta a következőket: "A tartós béke annyira könnyitene Oroszország dolgozó tömegeinek helyzetén, hogy ezek a tömegek kétségtelenül hozzájárulnának bizonyos koncessziók engedélyezéséhez. A koncessziók engedélyezése, ésszerű feltételek mellett, számunkra is kívánatos, mert ez egyik eszköze annak, hogy Oroszország technikai segítséget kapjon az e tekintetben fejlettebb országoktól abban az időszakban, amikor szocialista és kapitalista államok fognak egymás mellett létezni."³⁵

A Szovjetunió a diplomácia elismertetéséért folytatott harc során az első sikert Rapallóban érte el, ahol a szovjet és német delegáció kötött szerződést 1922-ben, ami mindkét állam létérdeke volt. Németország azon kívül, hogy a szerződéssel megtörte külpolitikai elszigeteltségét, lehetőségeket szerzett az orosz piacokon. A szerződésben a két kormány lemondott a háborus kiadások és károk megtérítéséről; a német kormány lemondott az államosított üzemekről azzal a feltétellel, hogy a szovjet kormány más államnak sem adja vissza. Helyreállították a diplomáciai és konzuli kapcsolatokat, kinyilvánították készségüket,

hogy a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokban a legnagyobb kedvezmény elvét fogják alkalmazni. A rapallói egyezmény nagy jelentősége abban volt, hogy az egyezmény megkötésével meghiúsult az angol-francia imperialisták minden olyan kísérlete, hogy létrehozzák a kapitalista országok egységes frontját Szovjet-Oroszország ellen, ennek gazdasági leigázása céljából.

1924 a Szovjetunió elismerésének éve volt. Erre az évre a kapitalizmus ideiglenes stabilizációjával egyidőben a Szovjetunió belső és külső helyzete is megszilárdult. Befejezéshez közeledett a gazdaság helyreállítása, megszilárdult a proletárdiktatura, és az időtől kezdve a termelés rohamos gyorsasággal és egyenletesen, válságok, visszaesések nélkül növekedett. A kapcsolatok rendezését Anglia indította el. A szovjet küldöttség Londonban két szerződést kötött, egy általános politikait, amelyben a felek arra kötelezték magukat, hogy békében és barátságban élnek, tartózkodnak egymás belügyeibe való beavatkozástól; a másik a kereskedelmi egyezmény volt, a legnagyobb kedvezmények elve alapján. Angliát Franciaország követte, majd 1925-ben Japán is. A Szovjetuniónak különösen az ázsiai országokkal sikerült kiépíteni jó kapcsolatot. A Szovjetunió ebben az időszakban a barátsági megnemtámadási és semlegességi szerződéseket köt egy sor országgal.³⁶

A kapitalizmus viszonylagos stabilizációja mögött azonban mélyreható ellentétek voltak az imperialista hatalmak között. Az ellentétek fő forrása a piacszerzés, a gyarmatok újrafelosztása és a vezető szerepek átrendeződése volt. Az ellentétek óhatatlanul fegyverkezési versenyhez vezettek, a katonai kiadások rövid idő alatt megkétszereződtek. A növekvő fegyverkezés

háboruellenes pacifista hangulatot teremtett. Az 1924-29-es periódus nagyszámu lefegyverzési tervet eredményezett, a tervek azonban tervek maradtak, valójában ugyanis egyetlen kapitalista állam sem volt hajlandó megkezdeni a lefegyverzést, és a Szovjetunió konkrét javaslatait is visszautasították. A tőkés országok^{nak} ugyanis változatlanul a Szovjetunió elszigetelése, sőt hosszú távon a megsemmisítése volt a céljuk, mindamelllett, hogy látványosan igyekeztek a béke megőrzését hangsúlyozni. E burkolt szovjetellenesség legjelentősebb állomása az un. locarnoi egyezmények megszületése volt 1925-ben. Az egyezmények garantálták: 1./ Franciaország és Németország, Belgium és Németország határainak sérthetetlenségét, 2./ kinyilvánították a háboru tilalmát Franciaország és Németország, valamint Belgium és Németország között és az esetleges vitás kérdések rendezésére békés eljárást írtak elő. /Az egyezményekért a kezességet Nagybritannia és Olaszország vállalta./ Ugyanakkor az egyezmények egyáltalán nem garantálták Németország keleti határait. A locarnói konferencia következményeként Németországot 1926-ban felvették a Népszövetségbe, sőt mint nagyhatalom, a Biztonsági Tanács állandó tagja lett. Még ebben az évben határozatot hoztak Németország katonai ellenőrzésének megszüntetéséről. Az egyezmények világosan mutatják a nyugati hatalmak stratégiáját, egyfelől azt, hogy ellensúlyozzák a rappallói egyezményt és Németországot a Nyugat bűvkörébe vonják és másfelől, hogy keleti határainak nem garantálásával hódító törekvéseit Kelet felé tereljük. A locarnói egyezmények végső tendenciájukat tekintve tehát egy általános összkapitalista szovjetellenes egységfront létrehozásának jegyében születtek. A Szovjetunió természetesen felismerte a nyugati

hatalmak szovjetellenes terveit és a béke megőrzésének valamint saját biztonságának érdekében az 1926-os német-szovjet berlini egyezményrel válaszolt. A berlini szerződés lényegileg kölcsönös barátsági és semlegességi szerződés volt, amelyben a szerződő felek kötelezték magukat, hogyha bármelyiküket egy harmadik hatalom részéről támadás érné, a másik fél a vizály teljes időtartama alatt semleges marad. A barátsági szerződéshez csatlakozó jegyzékváltásban a német kormány arra is biztosítékot adott, hogy Németország semmilyen alapon nem lesz kényszeríthető arra, hogy bármilyen, a Szovjetunió ellen irányuló nem fegyveres, de jogosulatlan bojkott vagy egyéb intézkedésben részt vegyen. Ezzel a szerződéssel a szovjet diplomácia jelentősen tompította a locarnói egyezmények szovjetellenes élet és hatását.

Az ilyen burkolt szovjetellenes tendenciák ellenére legfőképpen a közvélemény nyomására a hivatalos diplomáciában a nyugati hatalmak változatlanul hangoztatták, hogy legfőbb céljuk a béke fenntartása. A pacifista demagógia központja a Népszövetség volt, amely már 1925-ben javaslatot hozott a leszerelési konferencia összehívására. A különböző bizottságok hosszú ideig vitatkoztak, míg úgy döntöttek, hogy azokat az államokat is /USA, SzU/ meghívják, amelyek nem tagjai a Népszövetségnek. Ilyen előzmények után került sor 1927 novemberében a Genfi leszerelési konferenciára. Az Előkészítő Bizottság úgy határozott, hogy minden állam saját biztonságától, kötelezettségeitől, földrajzi helyzetétől függően maga határozza meg fegyverkezési szintjét, ami lényegében a lefegyverzés burkolt elvetése volt.

1927 novemberében érkezett meg a szovjet küldöttség. Első nyilatkozatában bírálta a munka eredménytelenségét és javasolta, hogy a leszerelési programot sürgősen valósítsák meg. Javasolta

a szárazföldi-, tengeri- és légi haderő egész személyzetének leszerelését, a munició és a fegyverek megsemmisítését stb. Az Előkészítő Bizottság ötödik ülészakán /1928 március/ az angol és a francia küldöttség, majd a hollandok és a belgák is propagandának minősítették a szovjet javaslatokat. Azzal utasították el, hogy a bizottságnak csak a részleges és fokozatos - nem pedig a teljes leszerelés megvalósítása a feladata. A szovjet küldöttség ekkor új, részleges csökkentést célzó terveket nyújtott be. E javaslatot az Előkészítő Bizottság javaslatára egyeztetés céljából külön bizottság elé utalták, ahonnan másfél év múlva került vissza, és újból elvetették. Az első genfi leszerelési konferencia sorsa az lett, hogy négy és fél évig tartó vita után 1930-ban fogadtak el egy egyezménytervezetet, amely minden szakaszában annyi kikötést tartalmazott, hogy értelmetlenné vált. A genfi konferencián, hogy a nemzetközi kapcsolatok gyakorlatában elismertesse és érvényre juttassa a békés egymás mellett élés elvét, a szovjet küldöttség egy másik fontos javaslatot is előterjesztett. Javasolta, hogy többi állam minden formában szüntesse meg a Szovjetunió politikai és gazdasági bojkottját, ismerje el, hogy elkerülhetetlen a két különböző társadalmi és gazdasági rendszer békés egymás mellett élése, s ezen az alapon lépjen kapcsolatba országukkal.

3. Kisérlet egy európai kollektív biztonsági rendszer megteremtésére az 1930-as évek második felében.

Az 1929-30-as gazdasági világválság rendkívül jelentős szerkezeti és erőviszony-változásokat eredményezett az egész tőkés világban. Nem lehet feladatunk e változások részletes elemzése, pusztán arra az egyetlen vonatkozásra szeretnénk

rámutatni, amely a nemzetközi feszültség kiéleződéséhez és közvetlenül háborus előkészületekhez vezetett. A válság olyanmire megrendítette a kapitalista világot, hogy kérdésessé váltak az eddig igen jól funkcionáló hagyományos liberális polgári demokratikus kormányzati formák /parlamentarizmus, többpártrendszer, stb./, és a burzsoázia a legtöbb országban arra kényszerült, hogy új, az uralmát jobban biztosító kormányzati formákat keressen. A burzsoázia e kormányzati válságot világméretekben két módon oldotta meg.³⁷ A nagy demokratikus hagyományokkal rendelkező nyugati országok a hagyományos polgári demokráciáról megkezdtek az áttérést a csak 1945 utáni világhelyzetben uralkodóvá váló un. manipulált demokráciára, a demokratikus hagyományokkal nem rendelkező országokban pedig áttértek a nyíltan diktatórikus fasiszta kormányzati módszerekre főként Közép- és Kelet-Európában. 1933. januárjában Hitler hatalomra jutásával Németország a totális fasiszta diktatura és a világháborus készülődés útjára lépett. Hitler első agresszív lépései után - amelyek részletes ismertetésére itt nem térhetünk ki - egyértelműen világossá vált, hogy az egész emberiség fejlődése szempontjából elsődleges fő veszély a fasizmus, illetve a történelem horizontján közvetlenül jelentkező második világháboru. A Szovjetunió ezt az összefüggést igen korán fölismerte és már a hitleri agresszió első éveiben fő stratégiai célként egy európai kollektív biztonsági rendszer létrehozására törekedett az agresszió korai megfékezésére, a világháboru elkerülésére.

A továbbiakban megvizsgáljuk a Szovjetuniónak a kollektív biztonsági rendszer megteremtésére irányuló erőfeszítéseit illetve ezzel kapcsolatos legfontosabb lépéseit. E cél érdekében első lépésként tagja lett a Népszövetségnek. Bár a szovjet kormány

kifejtette véleményét a Népszövetségről /nem látott benne komolyabb erőt/, de bizonyos körülmények között alkalmasnak tartotta az agresszió megakadályozására, azért belépett, és 1934 októberében a Tanácsban is állandó helyet kapott. A Szovjetunió a Népszövetségben öt éven át küzdött a "megbékélési politika" és az agresszió ellen. 1935 májusában került sor a francia-szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény megkötésére. Első cikkelye kimondta, hogy a segélynyújtás akkor lép érvénybe, ha egyikőjüket európai állam támadja meg vagy veszélyezteti. A harmadik cikkely jelentette az egyezmény lényegét: kötelezték magukat, ha egyikőjüket sem kihívott támadás éri, a másik akkor is segítségére siet, ha a Népszövetség Tanácsa nem alkalmaz szankciókat. "Figyelembe véve, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 16.cikke szerint a Szövetség minden tagja, amely az Egyességokmány 12., 13, vagy 15. cikkeiben foglalt kötelezettségek ellenére háborút indít, ipso facto olyannak kell tekinteni, mint-ha háborus cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen. Franciaország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kölcsönösen kötelezik magukat, hogy abban az esetben, ha egyiküket ilyen körülmények között és mindkét állam őszintén békés szándékai ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, az Egyességokmány 16. cikkének megfelelően eljárva haladéktalanul támogatást és segítséget nyújtanak egymásnak.

Ugyanezt a kötelezettséget vállalják arra az esetre is, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét vagy Franciaországot valamely európai állam részéről a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 17. cikkének 1. és 3. pontjaiban foglalt

körülmények között érne támadás.³⁸ A megegyezést követően a Szovjetunió Csehszlovákiával kötött kölcsönös segélynyújtási egyezményt, lényegében az előzővel azonos szövegezéssel, de azzal a záradékkal, hogy a kötelezettségek csak akkor érvényesek, ha a megtámadott félnek Franciaország is segítséget nyújt. Így tehát hármass szövetség jött létre az agresszió ellen, de az egyezmény csak papíron maradt. A francia kormány halasztgatta az egyezmény ratifikálását, szándéka csak az volt, hogy Hitlert engedékenységre bírja. 1936 februárjában ugyan ratifikálták, de a katonai tárgyalásokat elszabotálták. Az 1936-37-ben létrejött fasiszta blokk újabb és újabb lépéseket tett, hogy felszámolja az I. világháború utáni rendezés minden maradványát.³⁹ Az angol és a francia uralkodó osztályok, bár nyugtalanok voltak Hitler katonai hatalmának növekedése miatt, tovább folytatták az un. be nem avatkozási politikát, amelynek lényege szintén szovjetellenes; azt jelenti ugyanis, hogy Hitler teljesen szabad kezet kap, amennyiben kelet felé, azaz a Szovjetunió rovására terjeszkedik. Az angol kormány hivatalosan is elismerte például Ausztria bekebelezését, a Népszövetségben pedig - a szovjet küldöttség tiltakozása ellenére - szinte észre sem vették az osztrák állam eltűnését. A szovjet kormány reálisan értékelte a helyzetet, tisztában volt a fenyegető fasiszta veszéllyel. Megpróbálta megakadályozni a Népszövetség felbomlását, agresszív cselekedetnek nyilvánította Csehszlovákia megszállását és feldarabolását, megtagadta a bekebelezés elismerését, nem ismerte el Szlovákia függetlenségét. Közben a Szovjetunió figyelmét az sem kerülte el, hogy a Távoll-Keleten Japán hasonló agressziós lépéseket tett, mint Németország Európában. Egyebek közt 1931-ben megszállta Mandzsuriát, majd 1937-ben megszállta Kinát és már Mandzsuria

megszállása után Mongólia határait fenyegette. Ezért 1936-ban kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött Mongóliával, amelyen kötelezte magát, hogy támadás esetén fegyveres segítséget nyújt. Ennek a szerződésnek az értelmében a Vörös Hadsereg súlyos vereséget mért a Japánokra 1939-ben a Galhin-Gol folyónál, ahol a japánok betörték mongol területre. Ezt követően Japán érintetlenül hagyta a mongol határokat. Hasonlóan Kínával meg nem támadási szerződést kötött 1937-ben közvetlenül a Kína elleni japán támadás után. Ez a szerződés bár fegyveres segítségnyújtást nem tartalmazott, mégis igen fontos tényezőnek bizonyult Kína számára a Japán elleni nemzeti felszabadító háború idején.

1939-ben Csehszlovákia megszállása után már világossá vált, hogy nem kerülhető el a világháború. Ebben a helyzetben a szovjet kormány még utolsó kísérletként angol-francia-szovjet hármasszerződés megkötését indítványozta; mindhárman nyujtsanak segítséget minden fenyegetett országnak. A nyugati közvélemény helyesléssel fogadta a javaslatokat, s az angol és francia kormány 1939. május 8-án megkezdte a tárgyalásokat Moszkvában. A szovjet kormány a politikai tárgyalások mellett katonai tárgyalások megindítását is javasolta. A tárgyalások azonban hamarosan megszakadtak. A nyugati hatalmaknak nem volt szándékukban hatékony egyezményt kötni a Szovjetunióval, sőt párhuzamosan Hitlerrel is titkos tárgyalásokat folytattak.

Az előzőekben felsorolt megmozdulásokból kitűnik, hogy a Szovjetunió mindent megtett a világbéke megőrzése és az agresszió megfékezése érdekében. A nyugati hatalmak magatartása azonban olyan helyzetet teremtett, hogy a háború kitörésének megakadályozása végülis lehetetlenné vált.

Hitler 1939 nyarán váratlanul tárgyalásokat és egyezmény

megkötését javasolta a szovjet kormánynak. A tárgyalások nyomán kereskedelmi és hitelegyezményt kötöttek és megnevtámadási szerződés aláírására került sor Moszkvában 1939. augusztus 23-án. A szerződésben leszögezték: mindkét fél tartózkodik az egymás ellen irányuló erőszaktól és agressziótól, akár egyedül, akár más hatalmakkal együtt; ha az egyik fél háboruba keveredik egy harmadikkal, a másik fél semmilyen formában sem segíti a harmadik hatalmat; a jövőben tanácskoznak a közös érdekeket érintő kérdésekről; egyik fél sem vesz részt a másik ellen irányuló hatalmi csoportosulásban; a vitákat és konfliktusokat pedig kizárólag békés megbeszélések, vagy döntőbizottság útján tisztázzák. A szerződést 10 évi időtartamra kötötték.

A szovjet kormány az egyezmény megkötése előtt két lehetőség között választhatott; ha visszautasítja a német javaslatot, kitörhet a háboru Szovjetunió és Németország között, amelybe valószínűleg bekapcsolódik Japán, Lengyelország, Magyarország, Románia, Finnország, és e háboruban a nyugati hatalmak bizonyára Németországot támogatnák. A másik lehetőség a német javaslat elfogadása volt, amellyel elegendő időhöz jut ahhoz, hogy a háborura megfelelően előkészüljön. A szovjet kormány ezt az egyedül reális utat választotta; a német javaslat elfogadásával megbontotta a kapitalista egységfrontot. Az egyezmény ui. felborította az angol és a francia kormánynak azon mesterkedését, hogy a Szovjetuniót elszigetelje, a német fasizmust a szovjet állam ellen fordítsa, és egy egységes kapitalista tömböt hozzon létre a Szovjetunió ellen.

A békés egymás mellett élés érvényesítésének szempontjából ezt a korszakot, tehát a 30-as év^{ke}t úgy értékelhetjük,

hogy mivel a Szovjetunió volt az egyedüli szocialista ország, nem tudta döntően megváltoztatni a világesemények alakulását, csupán befolyásolni. A háboru elhárításának realitása ui. nagyon csekély, végleges kiküszöbölésének feltételei ekkor még nem értek meg. A Szovjetunió külpolitikájának legnagyobb sikere viszont, hogy meg tudta akadályozni egy teljes kapitalista háborus egységfront kialakulását - ami esetleg a szocializmus teljes vereségéhez vezethetett volna - és diplomáciai eszközökkel elérte, hogy a háboru a kapitalista világon belül robbant ki és két éve maradt a felkészülésre ahhoz, hogy a mindenképpen bekövetkező fasiszta agressziót visszaverje.

4. A Szovjetunió külpolitikája a II. világháboru idején.

A háboru kitörése a szovjet külpolitika elé kettős feladatot állított. Közelebbi feladat a fasizmus szétzúzása volt, távolabbi feladat pedig a világbéke megteremtése.

A Szovjetunió az 1939. szeptember 1-én kirobbant második világháboruban a német agresszióig, 1941. június 22-ig nem vett részt, diplomáciai tevékenysége azonban megélénkült és arra irányult minden törekvése, hogy katonailag felkészüljön a várható agresszióra és ugyanakkor lehetőleg szerint minél előnyösebb helyzetben fogadhassa a német támadást. Ennek érdekében, mint közismert, kiegészítette az un. keleti fronttal, azaz 1939-40⁴⁰ben nagyrészt diplomáciai eszközökkel visszaszerezte azokat a területeket, amelyeket az intervenciós háboruk utáni rigai békében /1921/ elraboltak tőle, s ezzel a Baltikumtól a Fekete tengerig húzódó széles sávben kitolta határait Németország felé. Önvédelmi okokból és Németország elszigetelése céljából barátsági és megnemtámadási szerződést kötött Jugoszláviával 1941. április 5-én és ugyanilyen jellegű szerződést Japánnal

1941. április 13-án.

A szovjetellenes német támadás megindulása következtében új helyzet állt elő. Megérlelődött a feltétele egy általános antifasiszta koalíció megteremtésének, amelynek tengelyében a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az USA-ellenes 1941. decemberében bekövetkező japán támadást követően az USA állna. A Szovjetunió megtámadása pillanatától kezdve ennek az antifasiszta koalíciónak a létrehozásán fáradozott, mert felismerte, hogy a koalíció létrehozása az alapfeltétele az agresszív fasiszta tömb szétzúzásának. Az antifasiszta koalíció kialakulásának első lépése az 1941. július 12-én Moszkvában aláírt szovjet-angol szerződés. A két szerződő fél kölcsönösen kötelezte magát a segélynyújtásra, valamint arra, hogy egymástól függetlenül nem kezdjenek tárgyalásokat és nem kötnek különbékét a németekkel. A koalíció kialakulásának következő állomása az angol-amerikai együttműködést fémjelző Atlanti Charta, amelyet 1941. augusztus 14-én írtak alá. A Charta megszületése jelezte, hogy formálódóban van az antifasiszta világkoalíció, amelynek az Amerikai Egyesült Államok is aktív tagja lesz. Az Atlanti Charta szövege polgári demokratikus és liberális elveket szegezett szembe a fasiszta országok ideológiájával és politikai gyakorlatával. Míg a náci és szövetségeseik a világ újrafelosztásáról beszéltek, a területi hódításokat hirdettek, addig Anglia és az Egyesült Államok megállapították, hogy semmiféle területi gyarapodásra nem tartanak igényt, nem ismernek el olyan területi változásokat, amelyek szemben állnak az érintett országok lakosságának akaratával. Őkítűzése: az önrendelkezési jog biztosítása a háboru előtti határok visszaállítása, gazdasági együttműködés a világ népei között, egyenlő jogok a világ nyersanyagkincsének

kihasználására, az agresszív államok megfékezése, általános és tartós biztonsági rendszer megvalósítása és igazságos béke megteremtése.

A Charta tartalmi mondanivalója az adott nemzetközi helyzetben kétségtelenül óriási jelentőségű volt, s igen hathatós erkölcsi-politikai támogatást adott az antifasiszta háborút folytató népeknek. A Szovjetunió magáévá tette az Atlanti Charta demokratikus követeléseit, és bejelentette, hogy csatlakozik a nyilatkozathoz 1941 szeptember 24-én.

Az antifasiszta hatalmak együttműködéséhez vezető utkövetkező állomása az 1941. szeptember 29-október 1-ig tartott Moszkvai Értekezlet, amelyen angol, amerikai és szovjet megbízottak jegyzőkönyvet irtak alá a kölcsönös katonai szállítások tárgyában. Rendkívül nagyjelentőségű, mondhatnók ideológiai alapja az együttműködésnek az 1942. január 1-én megjelent Egyesült Nemzetek Nyilatkozata, amelyet 26 ország kormánya irt alá. A Nyilatkozat tulajdonképpen az Atlanti Charta elveinek jegyében született, de jóval határozottabb és konkrétabb együttműködést ir elő a fasiszta hatalmak ellen. A Nyilatkozatot aláíró kormányok, ahogyan a nyilatkozat szövegében olvashatjuk: "...Meglévén győződve arról, hogy az ellenségeik feletti teljes győzelem elengedhetetlenül szükséges az élet, a szabadság, a függetlenség és a vallásszabadság megvédéséhez, valamint az emberi jogok és az igazságosság fenntartásához mind saját országaikban, mind más országokban, tudatában lévén továbbá annak, hogy jelenleg olyan nyers és durva erők ellen folytatnak közös harcot, amelyek a világ leigázására törnek, a következőket nyilatkoztatták ki:

1. Mindegyik kormány kötelezi magát arra, hogy teljes katonai és gazdasági erejét beveti a Háromhatalmi Egyezmény azon tagjai és támogatói ellen, amelyekkel hadban áll.

2. Mindegyik kormány kötelezi magát arra, hogy a többi aláíró kormányokkal együttműködik és nem köt külön fegyverszünetet vagy különbékét az ellenséggel.

Ehhez a nyilatkozathoz csatlakozhatnak más olyan nemzetek, amelyek anyagi segítséget és hozzájárulást nyújtanak vagy nyújthatnak a hitlerizmus felett aratandó győzelemért folyó harcban.⁴¹

Az Egyesült Nemzetek Nyilatkozatának megszületése után meggyorsult a koalíció kialakulásának folyamata. A további tárgyalások részleteire nem térünk ki, hanem a két legfontosabb zárókormány megszületését kívánjuk jelezni. 1942. május 26-án ugyanezen év június 11-én megszületett az amerikai-szovjet egyezmény az agresszió elleni háboruban való kölcsönös segítségnyújtásról s ezzel befejezettek tekinthető az antifasiszta koalíció létrejötte.

Minél nagyobb mértékben erősödtek a szövetségesek katonailag, minél inkább bizonyossá vált, hogy legyőzik a fasiszta országok blokkját, úgy került mindinkább előtérbe az államférfiak tanácskozásain és beszélgetésein a háboru kérdései mellett a háboru utáni helyzet békés rendezésének ügye. A béke bizonyos elveit ugyan az Atlanti Charta már tartalmazta, de ez egy meglehetősen széles, általános keret volt csupán, melyet tartalommal később kellett kitölteni. A Charta a maga antifasiszta, demokratikus gondolatrendszerével inkább bizonyos irányelveket, semmint konkrét utmutatást adott a háborut követő béke időszakára vonatkozóan. Határkérdésektől a világbéke kérdéséig, Németország újjaalakításától a szövetségesek háboru utáni kapcsolatainak ügyéig

számos probléma merült fel, és várt tisztázásra. A Szovjetunió sorozatos győzelmei növelték nemzetközi tekintélyét és 1943-ban megérett a helyzet az állam és kormányfők személyes találkozójára.

1943. november 28-án ült össze először Teheránban a három nagyhatalom /Anglia, Egyesült Államok, Szovjetunió/ vezetőinek konferenciája. A konferencia fő napirendi pontja a második front kérdése volt. Utolsó napirendi pontként Németország háboru utáni sorsáról tárgyaltak. Az első javaslat Roosevelté, aki azon a véleményen volt, hogy a német veszély elhárításának egyetlen biztosítéka, ha az országot feldarabolják. Nem kétséges, hogy egy ilyen döntés katonailag és gazdaságilag egyaránt véget vetett volna Németország nagyhatalmi helyzetének. Sem Sztálin, sem Churchill nem szállt szembe elvileg a Németország egységének megszüntetésére vonatkozó javaslattal. Az első világháború után Németország viszonylag rövid időn belül kiheverte a háborus vereséget, s erőit új agresszióra összpontosította, ami mind a két államférfiban felkeltette a gondolatot, vajon viszonylag rövid idő alatt nem kell-e újabb német agresszióval számolni. Sztálin attól tartott, hogy 15-20. esztendő múlva Németország ismét képes lesz újabb imperialista háború megindítására. Örök biztonságot nem lehet teremteni, de legalább fél évszázadra biztosítani kell a békét. De hogyan? Az ellenőrzés önmagában nem oldja meg a békét - hangoztatta Sztálin. Elvetette Churchill tervét is, amely konföderációkat kíván létrehozni. Döntés nem született, de kétségtelen, hogy a teheráni konferencia tetőpont és bizonyos mértékig fordulópont volt a három hatalom szövetségi kapcsolatában. A konferencia a szövetség kiemelkedő politikai demonstrációja volt. Nagy jelentősége abban volt, hogy

szertefoszlatta mindazon erők reményét, akik abban biztak, hogy a nyugati hatalmak és a Szovjetunió közti politikai és ideológiai ellentétek megakadályozzák a fasizmus elleni háború sikeres befejezését.

Az 1944-es esztendő döntő hadműveletei a szövetségesek politikusainak figyelmét arra hívták fel, hogy tárgyalásaikat a továbbiakban már ne annyira háborús, mint a háboru utáni teendők összehangolására összpontosítsák. 1945. február 4-11-ig Jaltában már Németország háboru utáni helyzetét vitatták. A konferenciáról kibocsátott közös nyilatkozat így szólt: "Megegyeztünk a közös politikában és tervekben, amelyek a feltétel nélküli kapituláció rendelkezéseinek végrehajtására irányulnak, s ezeket a rendelkezéseket közösen fogjuk rákényszeríteni a náci Németországra... Megmásíthatatlan célunk a német militarizmus és nácizmus megsemmisítése és olyan biztosítékok megteremtése, hogy Németország soha többé ne zavarhassa meg a világ békéjét. Nem célunk a német nép megsemmisítése, de csak a nácizmus és a militarizmus gyökeres kiirtása után lesz remény arra, hogy a német nép méltó életet éljen, és beilleszkedhessen a nemzetek szövetségébe."42

Ugyancsak a jaltai konferencián fogadták el véglegesen az 1944. szeptemberi londoni egyezményt, amely Németország megszállási övezetéről és Nagy-Berlin igazgatásáról szól a háboru utáni időszakra. "Az elfogadott terv értelmében a három hatalom fegyveres erői külön-külön övezetet szállnak meg Németországban. A terv egybekapcsolt igazgatást és ellenőrzést irányoz elő központi Ellenőrző Bizottság útján, amely a három hatalom főparancsnokaiból áll, Berlin székhellyel. Megegyezés jött létre aziránt is, hogy a három hatalom felkéri Franciaországot, hogy

- amennyiben óhajtja - vállalja egy övezet megszállását és vegyen részt negyedik tagként az Ellenőrző Bizottságban." ⁴³

Lényegileg ez a megállapodás lépett de facto is életbe a második világháború után és a három nyugati övezet fokozatos egyesítéséből jött létre az NSZK és Nyugat Berlin és a szovjet övezetből az NDK 1949-ben.

A szövetséges államférfiak a béke másik legfontosabb biztosítékát a felszabadult Európa demokratikus rendjének megteremtésében látták. A felszabadított Európáról szóló Nyilatkozat megerősítette az Atlanti Charta fogalmazását, kiterjedt valamennyi Németország uralma alól felszabadított európai népre, beleértve a tengely volt európai csatlós államait, s köztük Magyarországot is. A nyilatkozat leszögezte, hogy "minden népnek joga van arra, hogy megválassza azt a kormányformát, amelyben élni akar". A Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok kötelezettségként vállalta, hogy ebben a vonatkozásban is segíti a felszabadított népeket és támogatja a demokratikus erőket. Jelentős határozata volt a jaltai konferenciának a Külügyminiszterek Találkozóiról szóló határozat, amely előírta a szövetséges nagyhatalmak külügyminisztereinek rendszeres, 3-4 havonkénti találkozóját az esetleges vitás kérdések békés rendezése céljából.

Végül határozatot hoztak az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakításáról, amelynek hivatása lesz a tartós béke biztosítása a háború után. A jaltai konferencián elfogadott határozatok és nyilatkozatok megjelenésük időpontjában és a háború után is a demokratikus és a baloldali erőknek nagy erkölcsi és politikai támaszt jelentettek Európában.

Végül szót kell ejtenünk a II. világháborút lezáró potsdami konferenciáról, amely szerves folytatása volt a teheráni és jaltai értekezleteknek. A konferencia az 1945. augusztus 2-án közzétett közös nyilatkozattal fejezte be működését. Nagy jelentősége abban volt, hogy jelentős győzelmet hozott a Szovjetunió diplomáciájának. A szovjet diplomácia ui. nyugati hatalmak vezetőit lényeges kérdésekben engedményekre, illetve kompromisszumokra tudta kényszeríteni anélkül, hogy ez a háborús szövetség felbomlásához, szakításhoz vezetett volna. Jóllehet a nyugati vezetők álláspontja a Szovjetunióval való további együttműködéssel kapcsolatban távolról sem volt egyértelmű. A kidolgozott és közzétett irányelvek az európai német kérdés demokratikus megoldásának lehetőségét tartalmazták, és ezért nemcsak az anti-fasiszta szövetség fennmaradásának lehetett záloga, de egy új európai háború elkerülésének is. A potsdami konferencia fontosságát nem lehet csak a német probléma megoldására korlátozni. A potsdami konferencia jelentős a kelet-európai népi demokráciák továbbfejlődésében és megszilárdításában is, hiszen a külső beavatkozás közvetlen formában többé nem fenyegetett. A korabeli világpolitikában aligha voltak olyan kérdések, melyekben a konferencia határozatai vagy jegyzőkönyvei ne foglaltak volna állást és megoldásra vagy tárgyalásra a három nagyhatalom egységének fenntartása mellett ne adtak volna iránymutatást. A potsdami konferencia nemcsak alapelveiben, de a politikai gyakorlat síkján is tartalmazta implicite a háború utáni békés egymás mellett élés lehetőségeit és feltételeit. Az együttműködés legfontosabb szervezeti feltételei például, hogy a jaltai konferencia Külügyminiszteri Találkozóról szóló határozatát továbbfejlesztette és megállapította a Külügyminiszterek

Tanácsának/öt nagyhatalom, Anglia, Franciaország, Egyesült Államok, Szovjetunió, Kína/intézményét, amelynek feladatát a vitás kérdések diplomáciai úton való megoldásának elősegítésében jelölte meg.

A potsdami konferencia bizonyos értelemben lezárta a második világháborút, még akkor is, ha Japánnal szemben folyt a harc. Megnyitotta a második világháborút követő időszakot, melyben nem utolsó sorban a konferencia nyitvahagyott vagy kellően meg nem oldott kérdései lényeges szerepet játszottak. A háboru és béke között tehát mintegy választ volt. Befejezés és kezdet. Befejezése a második világháboru alatti együttműködésnek, kezdete az ellentétek eluralkodásának, a hidegháborunak. Mielőtt azonban az ellentétek, a hidegháborus tendenciák eluralkodtak volna, az antifasiszta nagyhatalmak még egyszer együttesen léptek fel, hogy a ~~tangely~~ hatalmak utolsó tagját, a fasiszta blokk ázsiai pontját, Japánt megadásra kényszerítsék. Egészében véve a második világháboru egy rendkívül sajátos helyzetet produkált, mert "mikor a világ égett, dúlt a háboru, e közben az ellentétes rendszerű nagyhatalmak között - az antihitlerista koalíción belül - olyan mértékű együttműködés bontakozott ki, amelyen azelőtt és azóta sem volt."⁴⁴

IV. FEJEZET

A Szovjetunió békepolitikája a II. világháboru után

1. A nemzetközi erőviszonyok megváltozása és a békés egymás mellett élés politikáját elősegítő tényezők alakulása 1945-55 között

A japán fegyverletétellel végképp lezárult második világháborúnak alapjában két fő sajátossága volt. Egyrészt a leghaladóbb társadalmi erőnek, az első szocialista országnak egyes imperialista országokkal szövetkezett harca volt más imperialista országok, mégpedig az imperializmus legféktelenebb válfaját, a fasizmust megtestesítő országok ellen. Másrészt egyes, a szocialista erőkkal szövetkezett imperialista hatalmak harca volt az imperializmus másik csoportja ellen. Ez a kettős arculat a győztes imperialista hatalmaknak nemcsak a háboru elatti ellentmondásos magatartását, hanem háboru utáni tevékenységét is meghatározta. A továbbiakban ugyanis most már ők kerülnek elsődlegesen szembe a Szovjetunióval, illetve rövidesen a szocialista országokkal, a kialakuló szocialista táborral.

Az antifasizmus, amely - ha számos ellentmondás és ellentét közepette is - a fő szerepet játszotta a világháboru éveiben, megszűnt alapvető hatásu lenni. A háboru befejeztével világviszonylatban ismét előtérbe nyomulhatott a kapitalista és szocialista rendszer közötti fő ellentét.

Annak ellenére, hogy győztes félhez erős imperialista hatalmak is tartoztak, a világháboru befejeződésével az erőviszonyok alapjában a kapitalista világrend rovására tolódtak el.

Megszűnt politikai tényező lenni az imperializmus három legvadabb, legszélsőségesebb és eddig legagresszivabban hódításra

törő nagyhatalma: Németország, Olaszország és Japán. A győztes imperialista szövetségesek táborában is megváltak az erőviszonyok. Átmenetileg elvesztette nagyhatalmi pozícióját Franciaország, melyet a második világháboruban megszálltak és kiraboltak; meggyengült a számos gyarmati területén katonailag is vesztes Nagy-Britannia; viszont sértetlenül, sőt nem kis mértékben megerősödve került ki az Amerikai Egyesült Államok, amelynek háborus veszteségei jelentéktelenek voltak. Gyors ütemben éleződtek az ellentétek a gyarmattartó imperialista országok és gyarmataik egy része között; megrendült a gyarmati rendszer.

A Szovjetunió, rendkívül súlyos veszteségei ellenére, tekintélyben és politikai súlyban megerősödve került ki a háborúból. A világháboru kirobbanása előtt a Szovjetunió a nemzetközi kapitalizmus rágalmainak kereszttüzeiben állott, jóllehet diplomáciai elismerését sikerült kivivnia. A második világháboruban vívott hősi harc, az elért nagyarányú győzelem azonban megváltoztatta a Szovjetunióról mesterségesen kialakított képet, kiderült és tagadhatatlan tény lett, hogy a Szovjetunió legyőzhetetlen nagyhatalom.

Az első világháboru végén a szovjet állam - megszületésekor és azt követően - védekezésre és engedményekre kényszerült, majd szembe kellett néznie a súlyos fegyveres intervencióval is. A második világháboruban a Szovjetunió tekintélye a nemzetközi életben "hivatalosan" is megnőtt, egyenrangú győztes hatalomként vett részt a háboru utáni rendezés alapelveinek megállapításában és végrehajtásában.

A Szovjetunió győzelmére és erejére támaszkodva több ország a fejlődés olyan útjára lépett, amelyen haladva rövidesen

kiszakadt a kapitalista világrendszerből és társadalmi forradalmának megvívása eredményeként szocialista országgá vált. Az a folyamat tehát, amely 1917-ben az oroszországi szocialista forradalommal kezdődött meg, most ugrásszerű fejlődésen ment át.

A Szovjetunió a fasizmus felett aratott katonai, politikai győzelme és a nyugati országok antifasiszta ellenállási mozgalma következtében általános balratolódás következett be nemcsak a Szovjetunió által felszabadított kelet-európai országokban, hanem a nyugat-európai tőkés országokban is. E balratolódás legillusztrisabb tünete, hogy megerősödtek, sőt egynéhány nyugati országban tömegpárttá váltak a kommunista pártok. Jellemző, hogy például Olaszországban és Franciaországban 1945-1947 közt résztvettek a kormányban is. Ennek az általános balratolódásnak a következménye, hogy az antifasiszta koalícióban résztvevő nagyhatalmak közti együttműködés ha nem is ellentmondásmentesen, de a háborút követő két évig már fennállott és az un. egyértelműen hidegháborús korszak csak 1947-48-al vette kezdetét.

A második világháborút követő helyzet tehát alapvetően - és főként a haladó erőkre, a szocializmus erőire nézve kedvezően - különbözött az első világháború utáni nemzetközi helyzet-től.

A háború közvetlen következményeként - a fenti tényezők együttes hatására - egyfelől kezdetét vette a kapitalizmus válságának második szakasza, másfelől megkezdődött az európai népi demokratikus forradalmak és az Európán kívüli szocialista forradalmak eredményeképpen 1950-es évek elején be is fejeződött a szocializmus világrendszerre válása, ezzel tehát kezdetét vette a két világrendszer egyidejű létezésének korszaka. Ebben a gyökeresen

új világtörténelmi helyzetben új módon merült fel a békés egymás mellett élés politikájának problematikája is. A továbbiakban megkíséreljük áttekinteni, hogy hogyan alakultak a békés egymás mellett élés politikáját elősegítő és hátráltató tényezők 1945 után.

A nyugati országok, élükön az Egyesült Államokkal természetesen arra törekedtek, hogy minden eszközzel megakadályozzák a szocialista világrendszerre válását.

A második világháborút követő időszak az Egyesült Államokban a rendkívüli föllendülés ideje volt. Okkal érezhette alkalmasnak a helyzetet arra, hogy átvegye a kapitalista világban a gazdasági és politikai vezető szerepet. Politikusai alapos és hosszadalmas előkészítő munkával kidolgozták európai hegemonikájuk biztosításának és a szocialista tábor elleni háborús előkészületek és hidegháborús légkör kialakításának tervét. Az amerikai politika fő vonala a Truman-elvben és a Marshall-tervben öltött testet. E két terv tudatosan törekedett arra, hogy első lépésben lehetőleg megakadályozza a kelet-európai országok szocialistává fejlődését, vagy ha ez nem sikerül, Európát kettéválassza és a már szocialistává váló országokat elszigetelje. A kérdés csak az volt, hol sikerül megvonni a határokat, nevezetesen sikerül-e a kialakuló szocialista országokat bevonni a Marshall-tervbe és ezzel elérni azt, hogy a Szovjetunió körül megakadályozzák a szocialista országok övezetének kialakulását.

A Szovjetunió a nyílt amerikai hidegháborús lépéseket megelőzően is erőteljes kísérleteket tett a békés egymás mellett élés politikájának érvényesítésére az antifasiszta együttműködés továbbfejlesztésére. Ezek a lépések azonban nem jártak sikerrel. A háboru utáni ujjaépítés óriási terheket rótt a szovjet kormányra.

Amíg az Egyesült Államok vezetői teljes erejükkel külpolitikai törekvéseik érvényesítésével foglalkoztak, addig a Szovjetunió erejét inkább belpolitikai feladatok kötötték le. Emellett, ekkor még nem alakult ki véglegesen a szocialista világrendszer s így nem voltak meg az objektív feltételei a békés egymás mellett élés politikája uralkodóvá válásának. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a Szovjetunió az amerikai hidegháborus kihívásokra nem reagált, nem adott volna választ.

A szocialista tábor kialakítására és megerősítésére számos külpolitikai-diplomáciai teendő várt a Szovjetunióra. A nemzetközi ellentétek éleződése, a hidegháboru elmélyülése miatt meg kellett gyorsítani és erősíteni a szocialista, illetve a szocializmus felé tartó országok együttműködését. A szocialista országok közötti szerződések tulnyomó többségét 1947 végén és 48 nyarán kötötték. Így az 1948-as év nemcsak a belső hatalmi harcok eldőlésének, a fordulatnak vagy a fordulat befejeződésének éve volt az egyes népi demokráciákban, hanem a közöttük levő nemzetközi kapcsolatok szabályozásának éve is. A hidegháborus veszélyben a szocialista országok államközi kapcsolatokat szabályozó kétoldalu egyezmények rendszere aligha bizonyult volna tartósan elegendőnek a béke pártján álló vezető erők szervezettségének és együttműködésének biztosítására. Szükség volt, hogy egybehangolják a népi demokráciák kommunista pártjainak és néhány más fontos kommunista párt munkáját. Egyre nyilvánvalóbb volt, hogy a kommunista mozgalom egyes pártjainak közös feladataik és érdekeik vannak, különösképpen akkor, ha az imperialista erők szervezetileg mind erőteljesebben összefognak ellenük.

Amikor 1947 szeptemberében megalakult a kommunista és munkáspártok /közös/ Tájékoztató Irodája, az alakuló értekezlet referátuma megállapította, hogy "a szovjet külpolitika abból a tényből indul ki, hogy a két rendszernek, a kapitalizmusnak és a szocializmusnak még huzamosabb ideig egyidejűleg, egymás mellett kell léteznie. Ebből az következik, hogy lehetséges az együttműködés a Szovjetunió és más rendszerek országai között, feltéve, hogy ki-ki betartja a kölcsönösség és a vállalt kötelezettségek teljesítésének elvét." ⁴⁵ A Tájékoztató Iroda megalakulásakor az általános politikai elemzés alapjaiban helyes volta mellett a tőkés világban lejátszódó folyamatok egy részét azonban kissé leegyszerűsítették. Az amerikai befolyás nyugat-európai érvényesülését annyira elháríthatatlannak látták, hogy szinte teljesen figyelmen kívül hagyták az imperialista politikán belül fennálló érdek- és véleményeltéréseket. A kialakuló szocialista politika nem engedett elegendő teret ahhoz, hogy az összehangolt egészen belül az egyes népi demokráciáknak önálló külpolitikai arculata is megnyilvánulhasson.

A Tájékoztató Iroda politikai egyesülés volt, de gazdasági téren is szükségesnek tűnt a szocialista erők egyesítése. Így alakult meg 1949. január 25-én Varsóban a szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete, a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa.

A KGST egyben ismét egy válasz volt a szocialista országok részéről, a nyugati gazdasági integrációknak a szocialista gazdaság elszigetelésére irányuló törekvéseire. Azzal a feladattal alakult meg - állapítja meg az alapító nyilatkozat - hogy gazdasági kapcsolataikat kicseréljék a résztvevő országok, műszaki segítséget nyújtsanak egymásnak és segítsék egymást

nyersanyaggal, élelmiszerrel, gépekkel, felszerelésekkel stb. A gazdasági szervezet a szocialista gazdasági együttműködés új formáját vezette be, a szocialista országok együttműködésének szervező erejévé vált. Az embargó súlyos körülményei közepette is megteremtette a gyors iparosítás számos előfeltételét, elsősorban a nyersanyagellátást és adott esetekben a termeléshez szükséges gépekkel való ellátást.

A hidegháboru politikai és gazdasági vetületét megvizsgálva, illetve áttekintve a Szovjetunióknak ezekre a lépésekre adott válaszait, most - továbbra is vázlatosan - szót ejtünk a katonai együttműködésről. Az 1948-55 közötti un. hidegháborus korszak fő vonása az ellentétek kiéleződése és a háborus feszültség állandó növekedése. Az ellentétek éleződésének fő kristályosodási pontjai a német kérdés és a gyarmati kérdések.

Hosszas előkészítő munka után, de az események logikus menetében 1949 április 4-i hatállyal létrejött az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a NATO. Az erősen katonai jellegű Szervezet megalakulása ellen a Szovjetunió már az egyezmény aláírását megelőzően élesen tiltakozott. Részletesen elemezte a NATO valódi célkitűzéseit, rámutatott, hogy a szerződés milyen veszélyes az európai békére. Még a NATO megalakításának évében, 1949 végén megalakult a Német Szövetségi Köztársaság.

A Szovjetunió 1949. október 1-én a három nyugati nagyhatalmakhoz intézett jegyzékében leszögezi, hogy a nyugatnémet külön kormány létrehozatala nem tekinthető másnak, mint a "Németország kettészakítását célzó politika beteljesülésének", és az "a potsdami megállapodás megsértésével" történt.

Az NSZK létrejöttére adott válaszként két hét múlva, a szovjet zóna területén megalakult a Német Demokratikus Köztársaság.

Végleg kialakult tehát a hidegháboru európai frontja. A frontvonal a két tábor között egy valaha egységes országon belül - sőt Berlin esetében egyetlen városon belül - húzódott. De ugyanakkor megalakult a volt imperialista-fasiszta Németország területének csaknem egyharmadán az első német munkásállam, az első következetesen antiimperialista Németország is, teljesen új fejezetet nyitva a német történelemben.

Az első szovjet atombomba 1949. szeptember 25-én bejelentett kísérleti felrobbantásával jelentősen módosultak az addigi katonai erőviszonyok, legalábbis annyiban, hogy az amerikai atom-monopólium megszűnése folytán most már a nukleáris erők közötti tényleges verseny dönti el a katonai erőviszonyok további alakulását. Ennek a rendkívül fontos szovjet tudományos eredménynek jelentősége abban rejlik, hogy következményeként az Egyesült Államoknak teljesen új helyzethez kellett igazítani terveit: egy világháboru kirobbantása már nemcsak azt jelentette számára, hogy támadni tud a legpusztítóbb fegyverrel, hanem maga is támadhatóvá válik.

1954. január 25-én került sor először a háboru óta négyhatalmi külügyminiszteri értekezletre Berlinben. Ezen az értekezleten erőteljes szovjet kezdeményezőkézség mutatkozott. A Szovjetunió egy 50 évi érvénnyel bíró európai kollektív biztonsági szerződést javasolt, amely szerint "bármely európai szerződő állam vagy államok elleni támadás valamennyi fél ellen irányuló támadásnak tekintendő. Ilyen támadás esetén minden Szerződő Fél egyéni vagy kollektív önvédelmet gyakorolva segítséget nyújt a megtámadott országnak, vagy országoknak, minden rendelkezésre álló eszközzel beleértve a fegyveres erőt, hogy Európában

visszaállítsa vagy fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot." ⁴⁶

A berlini konferencián kifejtett szovjet tevékenység azt mutatta, hogy a Szovjetunió az eddiginél rugalmasabb politikát igyekszik folytatni a nyugati hatalmak megosztására és olyan javaslatokat terjeszt elő, amelyekben az egyes nyugati hatalmak különbözőképpen érdekeltek.

A berlini konferencia - a napirendre tűzött kérdésekben folyó tárgyalások meddősége ellenére - jelentősége abban mérhető le, hogy a szovjet diplomáciai offenzíva egyre jobban érezteti hatását a nemzetközi politikában, amelynek eredményeképpen egyre világosabban látható a hidegháborús politika kudarca. Fentebb már utaltunk arra, hogy az ellentétek éleződésének másik gócpontja a gyarmati kérdés volt. A gyarmati rendszer felbomlásával egyre több ázsiai ország vivta ki nemzeti függetlenségét és jut el arra a felismerésre, hogy harcot folytasson a békéért, a békés egymás mellett élés érvényesítéséért. Az ujonnan felszabadult országok új önálló politikai erőként jelentkeznek a nemzeti porondon. Első nagyjelentőségű közös fellépésük a bandungi értekezlet 1955. április 18-24-én. A bandungi nyilatkozat leszögezi az afroázsiai államok gazdasági együttműködésének szükségességét. A határozat többek között megállapítja, hogy az ázsiai-afrikai térség gazdasági fejlődésének előmozdítása rendkívül sürgős feladat. A nyilatkozatnak a kulturális együttműködésre, az emberi jogokra, az önrendelkezésre, a függő népek problémáira és más problémákra vonatkozó fejezetei számos konkrét kérdésben foglalnak állást a gyarmatosítók ellen. A békés egymás mellett élés érvényesítése szempontjából azonban

legjelentősebb a Nyilatkozatnak az a fejezete, amely a következőkben fogalmazza meg a nemzetek békés egymás mellett élésének tiz alapelvét:

"1. Az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása, az ENSZ Alapokmányában kinyilvánított célokkal és elvekkel összhangban.

2. Valamennyi nemzet szuverenitásának és területi sérthetetlenségének tiszteletben tartása.

3. Valamennyi emberfajta és valamennyi - akár nagy, akár kis - nemzet egyenlőségének elismerése.

4. Más nemzetek belügyeibe való be nem avatkozás.

5. Minden egyes nemzet azon jogának elismerése, hogy az ENSZ Alapokmányával összhangban egyénileg vagy kollektívan védelmezze önmagát.

6. a/ Tartózkodás az olyan kollektív védelmi rendszerekbe való belépéstől, amelynek célja bizonyos nagyhatalmak különleges érdekeinek szolgálata - bármelyek legyenek is ezek a nagyhatalmak;

b/ tartózkodás attól - bármely hatalom részéről - hogy nyomást gyakoroljon más hatalmakra.

7. Tartózkodás az agressziótól, az agresszióval való fenyegetéstől vagy az erőszak alkalmazásától más országok területi épisége vagy politikai függetlensége ellen.

8. Minden nemzetközi viszály békés eszközökkel - tárgyalással vagy közvetítéssel, döntőbíráskodással, vagy a nemzetközi bíróságok útján - való rendezése az ENSZ Alapokmányával összhangban.

9. A kölcsönös érdekek és az együttműködés elősegítése.

10. A nemzetközi jog és a nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartása.

A bandungi értekezlet a Kínai Népköztársaság és az Egyesült Államok közötti növekvő feszültség időpontjában folyt le. Kína miniszterelnöke az értekezleten leszögezte, hogy Kína nem kíván háborút az Egyesült Államokkal, tárgyalásokon kívánja rendezni a Tajvan körüli feszültséget. A kínai javaslatot az Egyesült Államok kormánya kereken elutasította.

A bandungi értekezlet, annak ellenére, hogy hasonló jelle-
gű értekezlet nem követte, a fejlődésben elmaradt egykori gyar-
mati országok nemzetközi politikai szerepe szempontjából rend-
kívüli, történelmi jelentőségű. A földkerekség lakosságának na-
gyobbik felét képviselő országok jó része a bandungi megnyil-
vánulással lépett a nemzetközi élet küzdőterére. Ez az értekezlet
adta meg Kínának azt a tekintélyt, amellyel a következő években
még rendelkezett.

Növeli a bandungi konferencia jelentőségét az is, hogy míg
számos javaslat és szándék ellenére Potsdam óta az európai ál-
lamok között semmiféle magasabb szintű közös értekezletet nem
sikerült létrehozni, addig az ázsiai, afrikai, részben fiatal
államok megvalósították ezt.

A bandungi konferencia - egyes résztvevők akarata ellenére -
bizonyos értelemben válasz volt az időközben megalakult SEATO-nak.

1955 május 11-14 között rendezték meg Varsóban a második
nyolchatalmi konferenciát Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Len-
gyelország, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság, Ro-
mánia és a Szovjetunió részvételével. Az értekezlet határozata
értelmében a részt vevő nyolc állam közös szervezetet hozott
létre. A nyolc ország között megkötött barátsági, együttműködési
és kölcsönös segélynyújtási szerződés /Varsói Szerződés/ le-
szögezi, hogy a szerződő felek törekvése az európai kollektív

biztonsági rendszer megteremtése volt és marad. A Varsói Szerződés rendszere azonban - ellentétben a NATO-val - nem eleve zárt rendszer; a szerződés kimondja azt is, hogy "társadalmi és államrendszerükre való tekintet nélkül csatlakozhatnak olyan más államok, amelyek kifejezik készségüket, hogy a jelen szerződésben való részvétellel hajlandók elősegíteni a békeszerető államok erőfeszítésének egyesítését a békéért és a népek biztonságáért."⁴⁷ Külön meg kell említenünk, mint jelenleg is elevenen ható tényezőt a történelem legegységesebb nem pártjellelű, nem államokhoz kapcsolódó világméretű társadalmi mozgalmának, a béke-mozgalomnak a békés egymás mellett élés elvének érvényesítésében játszott nem jelentéktelen szerepét. A béke - világmozgalom eredete az 1948. augusztusában Wroclawban megtartott értelmiségi kongresszus, majd az egy évvel későbbi, 1949-es béke-világkongresszus, amelyen már létrehoztak egy állandó bizottságot, s elnökévé Joliot-Curie Nobel-díjas francia fizikust választották. Az 1950-es, második béke-világkongresszuson létrehozták a Béke-Világtanácsot, amely azóta is a mozgalom legfőbb szerve. A béke-világkongresszusok és a BVT egy-egy adott időszak aktuális politikai kérdéseire igazodva rendszeresen sikraszállt a békés egymás mellett élés és vitás kérdések diplomáciai úton való rendezése mellett. A béke-mozgalom azzal tudott eredményeket elérni, hogy egyre növekvő tömegeket mozgósított a béke megvédése érdekében, és ezek a tömegmozgalmak esetenként jelentős hatást tudtak gyakorolni a tőkés országok kormányaira. Anélkül, hogy a részletekbe bele kívánnánk menni és a béke-mozgalom egyes konkrét eredményeit dokumentálni, úgy hisszük, jogosan megállapíthatjuk, hogy ez a mozgalom nem jelentéktelen szerepet játszott a hidegháborús politika kudarcában.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a reális ténytet sem, hogy 1955-től az ENSZ strukturájában is változás történt. A Szovjetunió azon javaslatát, hogy valamennyi felvételt kérő tagot vegyék fel az ENSZ-be egyidejűleg sorozatosan elutasította az Egyesült Államok, melynek következtében 1950-55 között a világszervezet egyetlen taggal sem bővült. Ekkor már az ENSZ-ben számos nem szocialista ország is enyhíteni szeretete volna a háborus légkört. Végül az Egyesült Államok visszavonulásra kényszerült, így 1955. decemberében 16 új államot vettek fel az ENSZ-be, amelyek egyértelműen a békés egymás mellett élés alternatíváját vallották magukénak. Összegezve kb. 1955-56-ra a fenti tényezők, nevezetesen a szocialista világrendszer létrejötte és megerősödése, a volt gyarmati országok nemzetközi szerepének ugrásszerű megnövekedése, a béke-vikágmozgalom aktivitása és az ENSZ-ben bekövetkezett strukturális változások hatására az 1945 utáni történelem hidegháborus korszaka végetért és új szakasz vette kezdetét, a békés egymás mellett élés egyre nagyobb arányú érvényesülésének, az enyhülésnek a korszaka.

2. A Szovjetunió diplomáciai erőfeszítése a békés egymás mellett élés elvének érvényesítésé^{re} 1955-75 között, különös tekintettel az SzKP kongresszusi határozatainak alkalmazására.

Ebben az éles ellentétekkel teli világban került sor az 1956 februári XX. kongresszusra, a Sztálin halála utáni első szovjet pártkongresszusra. Ez is, mint valamennyi szovjet pártkongresszus, részletesen foglalkozott a nemzetközi helyzettel, a nemzetközi erőviszonyok elemzésével, hogy erre alapozza követendő külpolitikai stratégiai és taktikai terveit. A kongresszus nemzetközi helyzetet elemző legfontosabb elvi jelentőségű

megállapítása a következő: "Korunk fő jellegzetessége az, hogy a szocializmus túlnőtt egy ország keretén és világrendszerre vált. A kapitalizmus erőtlenség bizonyult arra, hogy megakadályozza ezt a világtörténelmi folyamatot. A két ellentétes, különböző törvények alapján és ellentétes irányban fejlődő gazdasági világrendszer - a kapitalista és szocialista gazdasági rendszer egyidejű fennállása megmásíthatatlan tényé vált." ⁴⁸

A XX. kongresszus a helyzetelemzésben felsorolta és megvizsgálta a szovjet állam által eddig végrehajtott fontosabb kezdeményezéseket, amelyekkel a békés egymás mellett élést kívánta általánossá tenni. E kezdeményezéseket a kongresszus hat csoportba osztotta:

1. a nagyhatalmak közötti kapcsolat javítására való törekvés;
2. az új tüzfészek keletkezésének elhárítására való törekvés;
3. a kapcsolatok rendezése több országgal az európai feszültség enyhítése céljából;
4. az új utak keresése a fontosabb függő kérdések rendezésére /európai kollektív biztonsági rendszer, leszerelés, atomfegyverek betiltása, német kérdés megoldása stb./;
5. közeledés minden olyan országhoz, amely a béke fenntartásának álláspontját vallja;
6. a nemzeti kapcsolatok bővítése államférfiak személyes érintkezése, utazások, turistautak, küldöttségcserék stb. révén.

A kongresszus határozata megállapította, hogy a nemzetközi viszonyokat a beszámolási időszakban a XIX. kong-

resszus óta eltelt időszakban/ a nemzetközi feszültség bizonyos enyhülése, továbbá az jellemzi, hogy a nemzetközi élet küzdőterén a béke megszilárdításának reális távlatai nyíltak meg. A Központi Bizottság beszámolója ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy ilyen enyhülés a nemzetközi feszültségben "a háboru óta először következett be."

A nemzetközi események két ellentétes iránya egyrészt az imperialista hatalmak hidegháborus erőpolitikája, új háborúk előkészítése a szocialista államok ellen, másrészt a tartós békéért és a népek biztonságáért sikraszálló erők törekvése. Ennek eredményeként kiterjedt "békeövezet" jött létre Európában, Ázsiában; napirenden van a gyarmati rendszer teljes felbomlása is - szögezte le a kongresszus.

A Központi Bizottság beszámolója a nemzetközi élet aktuális problémáinak elemzése után áttért néhány döntő jelentőségű kérdésre, amelyek irányt adtak a további nemzetközi kapcsolatoknak. Vizsgáljuk meg ezeket a kérdés csoportokat.

A két rendszer békés egymás mellett éléséről megállapította a kongresszus: "A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének lenni elve mindig országunk külpolitikájának általános vezérfonala volt, és az lesz a jövőben is... Valójában csak két ut van: vagy a békés egymás mellett élés, vagy a történelem legpusztítóbb háboruja. Harmadik ut nincs. Ugy gondoljuk, hogy a különböző társadalmi rendszerű országok nemcsak fennállhatnak egymás mellett. Tovább kell menniök - a kapcsolatok megjavítása, a kölcsönös bizalom erősítése, az együttműködés felé. Annak az öt ismert elvnek, amelyet a Kínai Népköztársaság és az Indiai Köztársaság javasolt, s amelyet a

bandungi konferencia és a széles nemzetközi közvélemény támogatott, az a történelmi jelentősége, hogy meghatározza, melyik a jelenlegi körülmények között a különböző társadalmi rendszerű államok kölcsönös kapcsolatainak legjobb formája." ⁴⁹

Éppen ezért különösen fontosnak tartotta a kongresszus, hogy döntő kérdésként foglalkozzon a háboru elhárításának kérdésével. "Van egy marxista-leninista tétel, amely szerint amíg fennáll az imperializmus, elkerülhetetlenek a háborúk. Ezt a tételt azonban abban az időszakban dolgozták ki, amikor 1. az imperializmus mindent átfogó világrendszer volt, és 2. a háborúban nem érdekelt társadalmi és politikai erők gyengék voltak, nem voltak kellőképpen megszervezve, s így nem kényszeríthették az imperialistákat arra, hogy lemondjanak a háborúról... Jelenleg azonban a helyzet gyökeresen megváltozott. Létrejött és hatalmas erővé vált a szocializmus világtábora. E tábor fennállása következtében a békeszerető erőknek az agresszió elhárításához nemcsak erkölcsi, hanem anyagi eszközök is rendelkezésre állnak. Ezenkívül fennáll azoknak az együttesen sok százmillió lakosságú államoknak egy nagy csoportja, amelyek tettekkel lépnek fel a háboru ellen.... Ilyen körülmények között természetesen érvényben marad az a lenini tétel, hogy mivel létezik az imperializmus, fennmarad a háborúk keletkezésének gazdasági alapja is. Ezért igen nagy éberséget kell tanusítani. Amíg a világon fennmarad a kapitalizmus, a tőkés monopóliumok érdekeit képviselő reakciós erők továbbra is háborús kalandokra és agresszióra fognak törekedni, megkísérelhetik háboru kirobbanását. ⁵⁰ De a háboru nem végzetszerűen elkerülhetetlen."

A kongresszus a külpolitikai előzésekben ezek szerint a háboru elkerülhetőségét hangsúlyozta és irányvonalat adott a

békés egymás mellett élés további érvényesítése, sőt azt még az együttműködés elvének objektív lehetőségeivel is kibővítette. A békés egymás mellett élés elvét, mint az eddig is következetesen és tartósan alkalmazott lenini tételt a XX. kongresszus rendkívül hangsúlyozottan állította törekvései középpontjába és bizonyos értelemben ennek rendelte alá egész nemzetközi politikáját.

A békés egymás mellett élés elve, valamint az a tétel, mely szerint a háboru elkerülhető, jelentette külpolitikai síkon a kongresszus legfőbb, a marxizmus-leninizmus elméletét továbbfejlesztő megállapításainak alapját. Az elkövetkezendő időszakban a szocialista tábor a XX. kongresszus irányvonalát követve mind hangsúlyozottabban törekszik a békés egymás mellett élés politikájának gyakorlati érvényesítésére. Az imperialista körökben pedig erősödik az a tendencia, amely az adott helyzet tudomásul vételével és az ennek megfelelő külpolitika kidolgozását sürgeti, olyan új módszerek kidolgozását, amelyek alkalmasak a békés egymás mellett élés keretei között is a szocializmus elleni harcra.

Az SZKP Központi Bizottsága a szocializmus építésének befejező szakaszában nagy figyelmet szentelt a kommunista és munkáspártok szolidaritása megszilárdításának. Bővültek az SZKP kétoldalu kapcsolatai a külföldi testvérpártokkal. A pártvezetők egyre gyakrabban találkoztak, kicserélték tapasztalataikat a legfontosabb kérdésekben. Az SZKP küldöttségei vendégként résztvettek a testvérpártok kongresszusain.

A kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája, amely továbbra is a pártok tevékenységét koordinálta, már nem felelt

meg a kommunista mozgalom igényeinek. 1956 áprilisában a részt vevő pártok elhatározták, hogy beszüntetik az Iroda működését. Tovább keresték a kommunista és munkáspártok együttműködésének, a kommunista mozgalom tömörítésének új formáit.

A munka megváltozott feltételei, a kommunista mozgalom bonyolult, feladatai szükségessé tették a pártok időnkénti nemzetközi értekezleteit. 1957 november 14-16 között ülésezett a szocialista országok pártjainak értekezlete, november 16-19 között pedig a világ 64 országa kommunista és munkáspártjainak értekezlete Moszkvában.

A nemzetközi helyzet és a nemzetközi kommunista mozgalom időszerű kérdéseivel kapcsolatos vélemények kicserélése után az értekezlet résztvevői nyilatkozatot fogadtak el. A nyilatkozat támogatta az SzKP XX. kongresszusának a nemzetközi fejlődés legfontosabb elvi kérdéseire vonatkozó következtetéseit és tételait. Elméletileg általánosította a békéért folyó harc tapasztalatait. A nyilatkozat megállapította: "Jelenleg a béke erői annyira megnövekedtek, hogy reális lehetőség van a háboru elhárítására... Az értekezleten részt vevő kommunista és munkáspártok kijelentik, hogy a két rendszer békés egymás mellett élésének lenini elve, amelyet a jelenlegi viszonyoknak megfelelően az SzKP XX. kongresszusának határozatai fejlesztettek tovább, megingathatatlan alapja a szocialista országok külpolitikájának, s megbízható alapja a népek közötti békének és barátságának... A kommunista pártok a békéért folytatott harcot elsőrendű feladatuknak tekintik. Az összes békeszerető erővel együtt minden tőlük telhetőt megtesznek a háboru elhárítása érdekében."

A kommunista és munkáspártok 1960-ban újabb két értekezletet tartottak előbb Bukarestben, majd novemberben ismét

Moszkvában. A moszkvai értekezlet megállapította, hogy a háboru a kapitalizmus állandó utitársa, az emberiséget napjainkban term nukleáris világháboru veszélye fenyegeti. Az imperialista államok, élükön az Egyesült Államokkal, világháborura készülnek.

Mindamellett "a háboru ma már nem végzetszerűen elkerülhetetlen... Elérkezett az az idő, amikor meg lehet hiusítani az imperialista agresszorok azon kísérletét, hogy világháborut robbantsanak ki." ⁵²

Az értekezlet megerősítette, az SZKP XX. Kongresszusának azt a következtetését, mely szerint még a szocializmus világméretű teljes győzelme előtt ki lehet küszöbölni a világháborut a társadalom életéből. Az értekezlet legnagyobb jelentőségű, máig is érvényes megállapítása korunk fő tartalmának és fő jellegzettségének meghatározása. A meghatározás szerint: "Korunk amelynek fő tartalma a Nagy Októberi Szocialista forradalommal elkezdődött átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba - a két ellentétes társadalmi rendszer harcának korszaka, szocialista és nemzeti felszabadító forradalmak korszaka, az imperializmus összeomlásának és a gyarmati rendszer felszámolásának, egyre több nép szocialista utra térésének, a szocializmus és a kommunizmus világméretű diadalának korszaka.

Korunk fő jellegzetessége, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik.

Az emberi társadalom történelmi fejlődésének fő tartalmát, fő irányvonalát és fő sajátosságait korunkban a szocialista világrendszer, azok az erők határozzák meg, amelyek az imperializmus ellen, a társadalom szocialista átalakításáért harcolnak. Az imperializmus semmiféle erőlködése nem állithatja meg a történelem előrehaladását. Létrejöttek a szocializmus további döntő győzelmének szilárd előfeltételei." ⁵³

A nyilatkozat újra erőteljesen hangsúlyozta, hogy "amikor a világ két rendszerre oszlik, a nemzetközi kapcsolatoknak egyetlen helyes és ésszerű elve a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elve, amelyet Lenin fogalmazott meg, és amely tovább fejlődött az 1957. évi moszkvai nyilatkozatban és békekiáltványban, az SzKP XX. és XXI. kongresszusának határozataiban, valamint más kommunista és munkáspártok dokumentumaiban."⁵⁴

Amíg az SzKP XX. kongresszusa 1956-ban azt a tényt szögezte le, hogy a szocializmus kilépett egy ország keretei közül és világrendszerre vált, addig 6 év múlva a Szovjetunió Kommunista Pártja a XXII. kongresszuson /1961. október/ azt a jelentős megállapítást tette, hogy a kongresszus óta eltelt időszakban újabb fontos fejlemény következett be: a szocialista világrendszer a társadalmi fejlődés döntő tényezőjévé vált.

Vizsgáljuk meg, mit értett ezen a Központi Bizottság beszámolója. Még néhány évvel ezelőtt két egymással szemben álló tábor szerepelt nemzetközi viszonylatban: a szocialista és az imperialista tábor. A kongresszus időszakában azonban a nemzetközi életben aktív szerepet töltenek be azok az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országok is, amelyek már felszabadultak vagy most szabadulnak fel az idegen elnyomás alól. Ezek az országok, amelyek felszabadultak a gyarmatosítás alól a béke fontos védelmezőjévé, a gyarmati rendszer és az imperializmus ellen irányuló harc tényezőjévé váltak, és nélkülük már nem lehet dönteni a világpolitika kérdéseiben. "A szocialista országok és az összes békeszerető erők harca egy újabb agresszió és háboru előkészítése ellen - ez a jelenlegi világpolitika fő tartalma."⁵⁵

A XXII. kongresszus a békés egymás mellett élés lenini elvét az aktuális történelmi helyzetre vonatkoztatva a következőképpen fejleszti tovább: "A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élését csak valamennyi népnek az imperialisták agresszív törekvései ellen vívott önfeláldozó harca biztosíthatja. Az imperialisták annál nehezebben valósíthatják meg agresszív terveiket, minél erősebb a szocialista tábor és minél erőteljesebben bontakozik ki a békeharca a kapitalista országokban.

A béke és a békés egymás mellett élés nem egészen egy és ugyanaz. A békés egymás mellett élés nem egyszerűen azt jelenti, hogy nincs háború, hogy ideiglenes, bizonytalan fegyverszünet van a háborúk között, hanem azt, hogy egymás mellett él két egymással ellentétes társadalmi rendszer, s ez az egymás mellett élés a háborúról, mint az államok közötti viták megoldásának eszközéről való kölcsönös lemondáson alapul.⁵⁶"

Az SZKP kongresszusainak történetében a XXII. kongresszus ad először igen részletes, konkrét adatokkal alátámasztott tájékoztatást arról, hogy mit tesz a Szovjetunió külpolitikájának érvényesítéséért. Ebből a tájékoztatásból teljes képet kaphatunk a békés egymás mellett élés valamennyi formájáról. A politikai tevékenység igen fontos alkotóelemének tekinti a beszámoló az általános és teljes leszerelésért folytatott harcot. Ennek a harcnak jelöli ki programjával az általános lemondást a fegyverekről, mint a vitás államközi kérdések megoldásának eszközéről. A politikai szféra másik jelentős és aktuális programja a második világháború maradványainak felszámolása. Ugyancsak időszerű az ENSZ-mechanizmus lényeges megjavításának kérdése. Véglegesen fel kell számolni a gyarmati elnyomás minden formáját és meg-

és megnyilvánulását. A határozat feladatként tüzi ki az országok közötti kapcsolatok továbbfejlesztését.

A XXII. kongresszus új pártprogramot fogadott el, a kommunista társadalom felépítésének programját, amely az SzKP külpolitikai feladatait is megszabta. Ezeket a feladatokat a kongresszus így foglalta össze:

- a többi szocialista országgal együtt minden eszközt fel kell használni a háboru elhárítására és olyan feltételek megteremtésére, amelyek lehetővé teszik, hogy a háborut teljesen kiküszöböljük a társadalom életéből;
- törekedni kell egészséges nemzetközi viszonyok teremtésére, az összes szemben álló katonai tömbök feloszlatására, a "hidegháboru" felszámolására, a népek közti ellenségeskedés és gyűlölködés propagandájának beszüntetésére az idegen területen levő régi, haditengerészeti, rakéta- és más katonai támaszpontok felszámolására;
- ki kell harcolni az általános és teljes leszerelést szigorú nemzetközi ellenőrzés mellett;
- erősíteni kell a testvéri barátságot és szoros együttműködést az ázsiai, afrikai és latin-amerikai államokkal, amelyek a nemzeti függetlenség kivívásáért és megszilárdításáért harcolnak; s mindenréppel és állammal, amely sikraszáll a béke megőrzéséért;
- aktív és következetes politikával arra kell törekedni, hogy a béke biztosítása céljából javuljanak és fejlődjenek a kapcsolatok minden kapitalista országgal, köztük az Amerikai Egyesült Államokkal, Nagy-Britanniával, Franciaországgal, a Német Szövetségi Köztársasággal, Japánnal, Olaszországgal;
- minden eszközzel elő kell segíteni, hogy erősödjön a nemzet-

közi munkásosztály mindazon osztagainak és szervezeteinek harci szolidaritása, amelyek az imperialista háborus politika ellen harcolnak;

- következetesen tömöríteni kell a háboru ellen küzdő összes erőket. A Szovjetunió megértésével és támogatásával találkozhatnak mindazok a szervezetek és pártok, amelyek a háboru elhárítására törekednek, a semlegességi és pacifistamozgalmak, azok a burzsoá körök, amelyek sikraszállnak a békéért és az országok közötti kapcsolatok normalizálásáért;

- törekedni kell a nemzetközi együttműködés fejlesztésére a kereskedelem, a kulturális kapcsolatok, a tudomány és a technika területén;

- a legnagyobb éberséget kell tanusítani azokkal az agresszív körökkel szemben, amelyek meg akarják bontani a békét, idejében le kell leplezni a háborus gondolatok kezdeményezőit, minden szükséges intézkedést meg kell tenni szocialista hazánk, az egész szocialista tábor biztonságának és sérthetetlenségének biztosítására.

Az SzKP és az egész szovjet nép ezután is harcolni fog minden hódító háboru ellen, köztük a kapitalista államok közti háboruk ellen is, valamint a népi felszabadító mozgalmak elfojtására irányuló helyi háboruk ellen, s kötelességének tartja, hogy támogassa az elnyomott népek ezen harcát, az imperializmus ellen folytatott igazságos felszabadító háboruit.

"A Szovjetunió Kommunista Pártja továbbra is magasra fogja tartani a népek közti béke és barátság zászlaját."⁵⁷

A két kongresszus közötti időszakban /1961-65 között/ eltelt éveket a nemzetközi politika terén két ellentétes irány-

zat a békeszerető és az agresszív politika heves harca jellemezte. Ezekben az években az imperializmus, megrettenve egy esetleges világháború következményeitől, a helyi háborúk taktikáját kezdte erőteljesen érvényesíteni és fenyegette a függetlenségükért harcoló népek szabadságát. Az imperialisták arcátlanul beavatkoztak más népek belügyeibe, még a fegyveres intervenciótól sem riadtak vissza.⁵⁸

Ilyen politikai helyzetben ült össze az SzKP XXIII. kongresszusa, 1966 márciusában.

"A vietnami agresszió és az amerikai imperializmus más agresszív cselekményei miatt romlottak az Egyesült Államokkal fenn-⁵⁹tartott kapcsolataink, - állapította meg a beszámoló. Az amerikai imperializmus a nyugat-német militaristákkal karöltve mindenáron fokozni akarja a nemzetközi feszültséget Európában." A Szovjetunió Kommunista Pártja úgy véli, hogy a jelenlegi szakaszban a nemzetközi helyzet javításáért, a béke megszilárdításáért és a népek közötti békés együttműködés fejlesztéséért folyó harc terén különösen az alábbi intézkedések végrehajtása lenne a legfontosabb:

Vessenek véget az Egyesült Államok vietnami agressziójának, vonják ki Dél-Vietnából az összes amerikai és egyéb külföldi csapatokat, tegyék lehetővé a vietnámi nép számára, hogy maga oldja meg belső ügyeit. A vietnámi probléma rendezésének alapjaként fogadják el a Vietnámi Demokratikus Köztársaság Kormánya és a Dél-Vietnámi nemzeti Felszabadítási Front álláspontját. Biztosítsák az államok belügyeibe való be nem avatkozás elvének szigorú alkalmazását.

Kössenek az atomfegyver elterjedésének megakadályozására vonatkozóan nemzetközi szerződést, teljes mértékben utasítsák el a Német Szövetségi Köztársaság atomfelfegyverzését, illetőleg azt, hogy a Német Szövetségi Köztársaság bármely formában atomfegyvert birtokoljon, valósítsák meg a népeknek a világ különböző térségeiben atomfegyvermentes övezetek létesítésére irányuló törekvését, az atomfegyverrel rendelkező államok tegyenek ünnepélyes ígéretet, hogy ezt a fegyvert elsőnek nem alkalmazzák, kössenek a föld alatti atomrobbantások megtiltására vonatkozó egyezményt. Az atomháboru veszélye ellen irányuló említett intézkedések végrehajtása megnyitná az atomfegyver teljes eltiltásához és megsemmisítéséhez vezető további haladás utját.

Kezdzjenek tárgyalásokat az európai biztonság kérdéseiről. Vitassák meg a szocialista és más európai államok egymással szemben álló erőinek kölcsönös visszavonására és Európában a fegyverzet csökkentésére, az összes európai államok közötti békés, kölcsönösen előnyös kapcsolatok fejlesztésére tett javaslatokat. Hivjanak össze ebből a célból megfelelő nemzetközi értekezletet. Folytassák az európai biztonság egyik döntő fontosságú feladatának megoldásához a német kérdés békés rendezéséhez vezető ut keresését avégett, hogy az európai államok, köztük a két német állam jelenlegi határai alapján teljesen felszámolják Európában a második világháboru maradványait." ⁶⁰

A XXIII. kongresszus figyelemre méltó megállapítása volt annak az elvnek a kiemelt hangsúlyozása, hogy nem lehet békés egymás mellett élés ott, ahol a tőkésországokban vagy a gyarmatokon

folyó osztályharc és nemzeti felszabadító harc belső folyamatairól van szó. "A békés egymás mellett élés elvét nem lehet alkalmazni az elnyomók és elnyomottak, a gyarmatosítók és a gyarmati rendszer áldozatai közötti kapcsolatokra."⁶¹

1971. március 30 - április 9 között ülésezett a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXIV. Kongresszusa. Ez a kongresszus 1955 óta a legjelentősebb állomás a békés egymás mellett élés érvényesítésének programjában. A Központi Bizottság beszámolója a szovjet külpolitika eredményeként emeli ki a világháború óta eltelt békés 25 éves időszakot. A beszámoló élesen szembeállítja a Szovjetunió aktív, következetes békepolitikáját az imperializmus agresszív politikájával. Mielőtt a kongresszus igen jelentős, 6 pontban összefoglalt konkrét javaslataira rátérnénk, vessünk egy pillantást a kapitalista országok külpolitikai irányvonalának a 60-as évek óta fokozatosan bekövetkezett változásaira, arra a fordulatra, amelyet a Szovjetunió által képviselt politika érvényesítése presszionált. Ennek az irányvonalnak az ismeretében úgy hisszük, nyilvánvalóbbá lesz a XXIV. kongresszusnak a béke védelmére és a nemzetközi biztonság megszilárdítására vonatkozó határozatának korszakalkotó jelentősége.

A nemzetközi viszonyok realitásait átfogóan figyelembe vevő, a békés egymás mellett élés elvét adaptáló burzsoá politikai koncepciót a "kissingeri világkép" tükrözi legplasztikusabban. Az említett világkép első alaptétele, hogy a világ katonailag kétpolusúvá, bipolárisává vált. Csak a két nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége - van birtokában a teljes katonai hatalomnak. A katonai egyensúly nélkül lehetetlen politikai rendezést elérni, viszont a döntő katonai fölény gondolata, még ha lehetséges is,

politikailag elfogadhatatlan, mert egyik fél sem hajlandó passzívan szemlélni a nukleáris egyensúlyban végbemenő jelentős változást. A burzsoá politikusok ebből a tételből vezetik le az enyhülés szükségszerűségét és azt, hogy a békés egymás mellett élés időszakában a tárgyalások módszerét kell alkalmazni. A nemzetközi imperializmus legfőbb stratégiai utkeresése - saját agresszív osztálycéljainak megvalósítására - abban rejlik, hogy a döntő tényezővé vált szocialista közösségekben változásokat előidéző beavatkozás finomabb módszereit és formáit kialakítsa. Nevezetesen, hogyan lehetne a politika eszközével változásokra bírni a szocialista országokat. Ahogyan a kongresszusi beszámoló megállapítja: "A modern kapitalizmus sajátosságai jelentős mértékben azzal magyarázhatók, hogy a kapitalizmus alkalmazkodik a világban kialakult új helyzethez. A tőkésországok uralkodó körei a szocializmussal folytatott párviadal körülményei között minden eddiginél inkább tartanak attól, hogy az osztályharc forradalmi tömegmozgalommá fejlődik. A burzsoázia tehát a dolgozók kizsákmányolása, és elnyomása kendőzöttebb formáinak alkalmazására törekszik, számos esetben hajlandó részleges reformokra, hogy a lehetőségekhez képest eszmei és politikai ellenőrzése alatt tartsa a tömegeket. A monopóliumok széleskörűen felhasználják a tudományos és technikai fejlődés vívmányainak állásuk megszilárdítására, a termelés fejlesztése hatékonyságának és ütemének fokozására, a dolgozók kizsákmányolásának és elnyomásának növelésére.

Am az új feltételekhez való alkalmazkodás nem jelenti a kapitalizmusnak, mint rendszernek a stabilizálódását. A kapitalizmus általános válsága tovább mélyül."

Hogy a szocialista világrendszer egy sor területén már

eddig is rákényszerítette akarátát az imperializmusra, az egyebek közt tükröződik az atomcsendegyezményben, amely a Szovjetunió és az USA között jött létre 1963-ban, majd az ezt követő 1968-ban kötött un. "atomsorompó-egyezményben", amely korlátozza a hadászati rakéta-fegyverrendszerek alkalmazását. Diplomáciai téren ugyancsak a Szovjetunió sikereként könyvelhető el, hogy 1969-70-ben közvetlen tárgyalások kezdődtek az NDK és az NSZK között, majd nem sokkal a XXIV. kongresszus után az NSZK, Lengyelország és az NSZK Szovjetunió közötti tárgyalások eredményeként létrejövő szerződésben 1971-ben az NSZK elismerte az Odera-Neisse határt.

A XXIV. Kongresszus miután behatóan elemzi az imperializmus helyzetét és sajátosságait ismételten rámutat arra, hogy a világbéke megvédésében elsődleges és alapvető tényező a szocialista világrendszer létezése, gazdasági és katonai ereje. Emellett a kongresszus arra is rámutat, hogy a béke megszilárdításához elengedhetetlenül szükséges a szocialista világrendszernek és az összes, semleges, illetőleg békeszerető erőnek az összefogása, szoros együttműködése. Külön kitér a kongresszusi beszámoló az ebben a vonatkozásban igen negatívnak tekinthető kínai helyzetre is. Közismert, hogy Kira az 1950-es évek végétől fokozatosan szembefordult az SzKP általános irányvonalával, miután meghirdette az un. "nagy ugrások" politikáját. Miután ez a politika az 1960-as évek közepére a termelés és az életszínvonal általános visszaeséséhez vezetett, Kinában súlyos belső feszültség keletkezett. Ezt a belső feszültséget a Mao-csoport az un. "kulturális forradalom" irányvonalával és nagyfokú szovjetellenes propagandával kísérelte meg levezetni 1966-67-ben. A kínai-szovjet ellentétek odavezettek,

hogy 1969-ben fegyveres konfliktusra került sor az Ussuri határfolyó mentén. A Szovjetunió a provokációt visszaverte, Kína meghátrált, azonban a kínai politikai vonalvezetés lényegesen azóta sem változott, és fenyegeti a nemzetközi munkásmozgalom egységét, amely pedig a béke fenntartásának legfőbb biztosítéka. A Szovjetunió külpolitikája mint ezen a kongresszuson is kiderült, változatlanul arra irányul ebben a kérdésben, rendeződjön a viszony Kínával lehetőleg pozitív értelemben. A kongresszusi beszámoló ezzel kapcsolatban a következőket állapítja meg: "Határozottan visszautasítjuk a pártunk és államunk politikájára vonatkozólag Pekingből terjesztett és a kínai nép körében elhintett rágalmazó koholmányokat. Kína és a Szovjetunió közötti viszályt támasztani annál inkább képtelenség és káros, mert ez akkor történik, amikor az imperialisták fokozzák agresszív akcióikat a szabadságszerető népek ellen. A helyzet inkább mint bármikor az összes antiimperialista forradalmi erők összefogását, együttes akcióit követeli meg nem pedig ellenségeskedés szitását az olyan államok között, mint a Szovjetunió és Kína."⁶³

A XXIV. kongresszus változatlanul az aktív békepolitikát hirdeti meg, mint egyetlen reális alternatívát, az előző kongresszusokhoz viszonyítva azonban azoknál konkrétabb és részletesebb programot fogalmaz meg. Olyan programot, amelynek egyes elemei - mint látni fogjuk - a Helsinkii értekezlet Záróokmányában is helyet kapnak. Fontosságára való tekintettel idézzük a hatpontos program egészét:

"Először:

- fel kell számolni a háborús tüzfészeket Dél-kelet Ázsiában és a Közel-Keleten, elő kell segíteni a politikai rendezés megvalósítását ezekben a térségekben az agresszió áldozatává vált

államok és népek törvényes jogainak tiszteletben tartása alapján.

- Azonnal és keményen vissza kell vágni bármely agressziós cselekményre, az önkényesség bármely megnyilvánulására a nemzetközi életben. Ennek érdekében teljes mértékben ki kell használni az Egyesült Nemzetek Szervezetének lehetőségeit is.

- A nemzetközi élet törvényévé kell változtatni az erőszakról és az erőszakkal való fenyegetőzésről való lemondást a vitás kérdések megoldásában. A Szovjetunió a maga részéről javasolja azoknak az országoknak, amelyek osztják ezt a felfogást, hogy kössenek megfelelő kétoldalu vagy regionális szerződéseket.

Másodszor:

- Azoknak a területi változásoknak végleges elismeréséből kell kiindulni, amelyek a második világháború következményeképpen jöttek létre Európában. Gyökeres fordulatot kell végrehajtani az európai földrészen az enyhülés és a béke irányába. Biztosítani kell az összeurópai értekezlet összehívását és sikeres lebonyolítását.

- Mindent meg kell tenni az európai kollektív biztonság garantálása érdekében. Megerősítjük a védelmi jellegű Varsói Szerződés tagországai által együttesen nyilvánított készséget a Varsói Szerződés és az Észak-Atlanti Szövetség egyidejű érvénytelenítésére, vagy - első lépésként - katonai szervezeteik felszámolására.

Harmadszor:

- Szerződéseket kell kötni a nukleáris, a vegyi- és a baktériumfegyverek betiltására.

- Törekedni kell a nukleáris fegyverekkel folytatott kísérletezés beszüntetésére, bárki és bárhol is folytasson ilyen kísérleteket, beleértve a föld alatti kísérleteket is.

- Elő kell segíteni a nukleáris fegyverektől mentes övezetek létrehozását a világ különböző térségeiben.

- Sikraszállunk azért, hogy valamennyi állam, amelynek nukleáris fegyvere van, hajtson végre nukleáris leszerelést, valamint azért, hogy ezzel a céllal hívják össze az öt nukleáris hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok, a Kínai Népköztársaság, Franciaország és Anglia konferenciáját.

Negyedszer:

- aktivizálni kell azt a küzdelmet, amely a fegyverkezési hajsza beszüntetéséért folyik a fegyverzet minden területén. Véleményünk szerint össze kell hívni egy világkonferenciát a leszerelési kérdések teljes komplexumának megvizsgálására.

- Sikraszállunk a külföldi katonai támaszpontok felszámolásáért, a fegyveres erők létszámának és a fegyverzet mennyiségének csökkentéséért azokban a térségeken, ahol a katonai szembenállás különösen veszélyes, mindenekelőtt Közép-Európában.

- Célszerűnek tartjuk olyan intézkedések kidolgozását, amelyek csökkentik a háborus incidensek véletlen keletkezésének vagy szándékos kirobbantásának és nemzetközi válsággá, háboruvá való kifejlődésének valószínűségét.

A Szovjetunió kész megállapodást kötni a katonai kiadásoknak, elsősorban a nagyobb államok katonai kiadásainak csökkentéséről

Ötödször:

- Maradéktalanul végre kell hajtani a még meglevő gyarmati rezsimek felszámolására vonatkozó ENSZ-határozatokat. Általánosan el kell ítélni és bojkottálni kell a gyűlölet és a faji megkülönböztetés minden megnyilvánulását.

Hatodszor:

- A Szovjetunió kész minden területen elmélyíteni a kölcsönösen előnyös együttműködési kapcsolatokat azokkal az államokkal, amelyek a maguk részéről törekednek arra, Országunk kész más érdekelt államokkal együtt részt venni olyan problémák megoldásában, mint a természeti környezet megóvása, az energetikai és egyéb természeti erőforrások kiaknázása, a közlekedés és a távközlés fejlesztése, a legveszélyesebb és legelterjedtebb betegségek megelőzése és megszüntetése, a világűr és a világóceán kutatása és meghódítása.

Alapvető vonásokban ez pártunk programja a békéért és a nemzetközi együttműködésért, a népek szabadságáért és függetlenségéért vívott harcra vonatkozóan.

És mi kijelentjük, hogy a Szovjetunió, miközben következetesen folytatja a béke és a népek közötti barátság politikáját, a jövőben is határozottan fog küzdeni az imperializmus ellen, keményen visszaveri az agresszorok mesterkedéseit és diverzióit. Változatlanul támogatni fogjuk a népeknek a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért és a szocializmusért vívott küzdelmét." ⁶⁴

V. FEJEZET

A helsinki tanácskozás, mint fordulat a békés egymás mellett élés politikájának gyakorlatában

Az enyhülés politikájának kérdései Helsinkitől napjainkig

Mielőtt a helsinki tanácskozás körülményeiről és jelentőségéről szólnánk, szükségesnek látszik az enyhülési folyamat Helsinkit megelőző szakaszának kérdésével foglalkozni. A hatvanas évek nemzetközi viszonyaiban bekövetkezett alapvető változások, erőeltolódások magukkal hozták a hidegháborús politika bukását és a fordulatnak a lehetőségeit. A fordulatot a Szovjetunió és a szocialista országok békepolitikája, aktív tudatos nemzetközi tevékenysége "kényszerítette" ki. Az enyhülés objektív alapját két tendencia kölcsönhatása alkotja: egyrészt a szocialista országok erősödése, a nemzetközi szocializmus állandó fejlődése és hatásának növekedése, másrészt a tőkés országokban kibontakozó általános válság, a nemzetközi imperializmus pozícióinak enyhülése és hatásának csökkenése. "A két tendencia - Berecz János így jellemzi - nem érvényesül egyenletesen. Előfordulhat taktikai jellegű nehézségek szocialista oldalon és bizonyos rövid távu előnyök a másik oldalon, de stratégiai értelemben a fejlődés a két tendenciának megfelelően alakul." Az enyhülés új szakasz a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében és fokozatosan nyer teret a nemzetközi viszonyok alakításában. A hidegháború idején a nemzetközi imperializmus választotta meg az osztályharc eszközeit és módszereit. Érthető, hogy az imperializmus osztályérdekeinek megfelelő módszereket alkalmazott.

Mint pl. a nemzetközi feszültség állandó fenntartását, az imperialista helyi háboru szítását, a szocialista országok katonai bekerítését stb. Az enyhülési folyamat azonban nem egyszerűen a hidegháboru ellentéte. Az enyhülés tartalmát az adja, hogy a benne folyó harc célja elősegíteni a békés egymás mellett élés elveinek teljes és kiterjedt érvényesülését a különböző társadalmi rendszerű országok nemzetközi méretű összefogását. Az enyhülési folyamat nem szünteti meg a két világrendszer osztályszembenállását, de a közöttük folyó harc területét, formáit és módszereit növekvő mértékben a nemzetközi szocializmus, a forradalmi erők választják meg és kényszerítik rá a burzsoáziára, a nemzetközi imperializmusra. Ezáltal fokozatosan háttérbe szorulnak a háborus eszközök és a szocializmus érdekeinek leginkább megfelelő módszereket kezdik alkalmazni a nemzetközi kapcsolatokban. Példaként említjük a békés nemzetközi viszonyok megteremtésére irányuló törekvést, amely közvetlenül szolgálja a szocializmus építését, vagy a leszerelési egyezmények szorgalmazását és gazdasági együttműködés kialakítását stb.

A nemzetközi viszonyoknak ilyen pozitív változása, amely életre hívta az enyhülést, megteremtette annak a lehetőségét is, hogy létrejöjjön az európai biztonsági rendszer. Az európai biztonság a különböző társadalmi rendszerű európai országok békés egymás mellett élésének egy adott szakasza, folyamatot, állapotot és rendszert is jelent egyidőben. Az európai biztonság folyamatjellege azt jelenti, hogy egyes elemei már a hidegháboru időszakában, sőt előbb is tendenciaszerűen jelentkeztek, tényleges megvalósulása azonban hosszas történelmi időszakot ölel fel és a szocialista világrendszer, valamint az összes

békeszerető erő harcának eredménye. Az európai biztonság állapot jellege annak a fázisnak az adott szintjét jelenti, amely a biztonság meglétéként fogható fel. Ezen a szinten a két rendszer harca nem a hidegháború, hanem az együttműködés körülményei között érvényesül. Az európai biztonság, mint rendszernek még csak az előfeltételei alakultak ki a Helsinki értekezlet előtt.

Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet előkészítő éveiben éppen azért folyt a harc, hogy eldőljön: milyen legyen a biztonság rendszere, milyen általános elvek szabályozzák az együttműködést, milyen legyen a szembenállás kifejeződése az egymás mellett élés veszélyeztetése nélkül.

1. A Helsinki Tanácskozás Záróokmánya

1975. augusztus 1-én 33 európai állam, valamint az Egyesült Államok és Kanada legmagasabb szintű politikai vezetői egy éves diplomáciai tevékenység után aláírták az európai biztonsági és együttműködési értekezlet Záróokmányát. Mielőtt a Záróokmány egyes alapkérdéseit megvizsgálánk, tekintsük át vázlatosan a Záróokmány szerkezetét, mert a legfőbb tartalmi jegyek már egy ilyen áttekintés alapján is világosan állnak előttünk.

I. Nyilatkozat a résztvevő államok kölcsönös kapcsolatait vezérlő elvekről.

1. Szuverén egyenlőség, a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása.
2. Tartózkodás az erőszaktól, vagy az erőszakkal való fenyegetéstől.
3. A határok sérthetetlensége.
4. Az államok területi épsége.
5. A viták békés rendezése.

6. A belügyekbe való be nem avatkozás,

7. az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, bele értve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a megbékélés szabadságát,

8. A népek egyenjogúsága és önrendelkezési joga

9. Az államok közötti együttműködés,

10. Nemzetközi jogi kötelezettség jóhiszemű teljesítése.

II. Okmány a bizalom erősítő intézkedésekről és a biztonság és leszerelés egyes vonatkozásairól.

1. Nagyobb hadgyakorlatok előzetes bejelentése,

2. Leszerelésre vonatkozó kérdések,

3. Általános megfontolások.

III. Együttműködés a gazdaság, a tudomány és a technika, valamint a környezetvédelem területén.

1. Kereskedelem,

2. Ipari kooperáció és közös érdekeltségű tervek,

3. A kereskedelemmel és az ipari kooperációval összefüggő rendelkezések,

4. Tudomány és technika,

5. A környezet,

6. Egyéb területeken való együttműködés.

IV. A földközi-tengeri biztonsággal és együttműködéssel összefüggő kérdések

V. Együttműködés humanitárius és egyéb területen.

1. Emberek közötti kapcsolatok

a/ Kapcsolatok és rendszeres találkozások családi kötelek alapján

b/ családok újraegyesítése,

- c/ házasságkötés különböző államok polgárai között,
- d/ utazás személyi, vagy szakmai okokból,
- e/ az egyéni és csoportos turizmus feltételeinek javítása,
- f/ fiatalok találkozási,
- g/ sport,
- h/ a kapcsolatok bővítése.

2. Információ

- a/ Az információ terjesztésének, hozzáférhetőségének és cseréjének javítása,
- b/ együttműködés a tájékoztatás területén,
- c/ az újságírók munkafeltételeinek javítása.

3. Kulturális együttműködés és csere

4. Együttműködés cserek az oktatásügy területén.

VI. Az értekezletet követő intézkedések

A Záróokmány szerkezeti ismertetéséről a tartalmi kiemelésekre áttérve a következőket kívánjuk megjegyezni. A Helsinkiben elfogadott 10 alapelv magában foglalja mindazokat a normákat, amelyek a békés egymás mellett élés keretei között megvalósuló államközi kapcsolatokat hivatottak szabályozni. Leonid Brezsnyev így jellemezte az alapelveket az európai kommunista és munkáspártok berlini értekezletén: "A békés egymás mellett élés elvei az államok közötti kapcsolatok iránymutatóivá lettek... A tanácskozás záróokmánya az államok békés kapcsolatainak és együttműködésének gazdag, sokoldalú kódexe."⁶⁶

A szuverenitás és a belügyekbe való be nem avatkozás alapelve, valamint az erőszaknak az államok közötti kapcsolatokról való kizszorításáról szóló elv a békés egymás mellett élés és az egész nemzetközi jogrend egyik pillére. Ezen elvek elfogadásának

az a nagy jelentősége, hogy erkölcsi és jogi alapot adott a leszerelésnek és a fokozatos enyhülésre irányuló további lépéseknek. Klaus Blech, a bonni külügyminisztérium politikai osztályának vezetője a következőket írta: "Azok a szabályok, amelyek a meglevő állapotot, a jelenlegi európai helyzetet megóvják az erőszak, vagy a guzsbakötő kényszer után történő változástól, ugyanugy érdekében állnak az NSZK-nak mint a többi államnak. A Német Szövetségi Köztársaság nemcsak a politikai-erkölcsi okok miatt tett hitet az erőszakra való lemondás és a vitás kérdések békés rendezése mellett, hanem azért is, mert nagyon konkrétan felmérte, milyen kockázatok adódnak számára abból, ha az erőszak és a kényszer lehetőségét nem zárták volna ki kivételt nem ismerve."⁶⁷

A határok sérthetetlenségének elvét a Záróokmány a következőképpen fogalmazza meg: "A résztvevő államok sérthetetlennek tekintik egymás valamennyi határát, valamint minden európai állam határait, és ezért most és a jövőben tartózkodnak attól, hogy e határokra törjenek. Ennek megfelelően ugyszintén tartózkodnak minden olyan követeléstől, vagy cselekménytől, amely bármely résztvevő állam területe egy részének vagy egészének elfoglalására és birtoklására irányul."⁶⁸ Határok sérthetetlenségének elve rögzíti a második világháború eredményeként létrejött európai helyzetet. Az alapelv lényege és jelentősége nem a határok megváltoztathatatlanságában rejlik, hanem a hangsúly az erőszak kizárásán van. A határokról szóló elv igazi jelentőségét az adja, hogy minden állam elismeri a szocialista országok határait, beleértve a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság között húzódó államhatárt is. Ez mindenkorra kizárja az un. német újraegyesítés erőszakos uton való megva-

lósítását. Az a tény, hogy a határok sérthetetlenségének az elvét ilyen lényegesnek tekintjük, a szocialista országok azon törekvésével függ össze, hogy a Helsinkii Záróokmány tükrözze a második világháború után Európában kialakult helyzet elfogadását.

A Helsinkii záróokmány második kérdésköre az országok közötti együttműködés alapelveit tartalmazza, esetenként konkrét lehetőségeket is megjelöl az együttműködésre. Az együttműködési alapelvek jól tükrözik azt a tendenciát, hogy a Helsinkiben kidolgozott megállapodások nemcsak pusztán az államok magatartási normáit tartalmazzák, hanem aktív cselekedetekre is ösztönözzenek. Az államok közötti együttműködés elvének realizálását, a kelet-nyugati kapcsolatok továbbfejlesztését hatékonyan szolgálják a vezető politikusok kölcsönös látogatásai. Ezeknek a látogatásoknak a napirendje a Helsinkii tanácskozás óta új elemmel gazdagodott: felmérték azokat a területeket, amelyeken Helsinkii szellemében a további előrehaladásra van lehetőség, az együttműködés érdekében, s ennek megfelelő megállapodásokat nyilatkozatokat irtak alá. Ezen a területen példaként említhetjük a szovjet-francia barátsági és együttműködési nyilatkozat aláírását, a szocialista országok és Ausztria, valamint Finnország közötti kapcsolatok fejlődését. Az európai értekezlet új távlatokat nyitott meg a Balkán félszigeten, ahol az államok viszonyát hosszú időn át súlyos ellentétek terheltek. Az érintett szocialista országok, Bulgária, Románia és Jugoszlávia erőfeszítéseinek eredményeképpen megjavultak a kapcsolatok Görögországgal és Törökországgal.

A helsinkii szellem konstruktív érvényesüléseként értékelhető az NSZK és Lengyelország kapcsolataiban bekövetkezett

kedvező változások. A lengyel-NSZK megállapodás valóban történelmi horderejű esemény volt.

A Helsinkii Záróokmány gazdasági fejezete - a megállapodásnak ez kölcsönöz kivételes fontosságot - összekapcsolja a gazdasági együttműködés kérdéseit az államok biztonságának kérdéseivel: A részt vevő államok, - olvashatjuk a vonatkozó fejezetben - abban a meggyőződésben, hogy a kereskedelem, az ipar, a tudomány és a technika, a környezetvédelem és gazdasági tevékenység más területein folyó együttműködés fejlesztésére irányuló erőfeszítéseitek hozzájárulnak Európa és az egész világ békéjének és biztonságának megszilárdításához, ... elfogadták a következőket." ⁶⁹
Nem kívánunk részletesen kitérni azokra a feltételekre, amelyekre jelen idézet utal, pusztán néhány fő mozzanatot szeretnénk kiemelni. A Záróokmány gazdasági együttműködésre vonatkozó megállapításai figyelembe veszik az együttműködő államok politikai-társadalmi rendszerének különbözőségeit: "megerősítik készségüket, hogy intenzívebben együttműködnek egymással, tekintet nélkül rendszerükre" valamint: ... együttműködésüknek ezen a területen a résztvevő államok kölcsönös kapcsolatait vezérlő elvek teljes tiszteletben tartásával kell megvalósulnia. ⁷⁰

Tehát egyértelműen arról van szó, hogy Helsinkiben a felek elismerték azt, hogy ellentétes társadalmi rendszerűk és ideológiai felfogású államok vesznek részt az együttműködésben. Ezt azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert - mint azt majd később látni fogjuk, a kapitalista propaganda a Záróokmány ezen részére hivatkozva tagadja a tőkés országok érdekeltségét a szocialista országokkal való gazdasági együttműködésben. Pedig a hidegháboru idején sem a gazdasági érdekeltség hiánya, hanem az imperialista hatalmak okozta élés, politikai szembenállású

hiusította meg az együttműködést. A nemzetközi gazdasági kapcsolatokról szóló 1976. októberi szovjet kormánynyilatkozat jogosan mondta ki: "Jelentős a kölcsönhatás egyrészt a nemzetközi gazdasági kapcsolatok átalakítása, másrészt a fegyverkezési hajszá korlátozása, a leszerelés és a biztonság erősítése között. Az egyetemes béke erősítése szempontjából elsőrendű fontosságú politikai és katonai enyhülés területén a további haladás elősegíti majd a világgazdasági helyzet normalizálását. Másfelől a nemzetközi gazdasági kapcsolatok terén tapasztalható haladás hozzájárul majd a feszültség enyhülésének elmélyüléséhez."⁷¹

Az európai országok gazdasági együttműködésének legfontosabb területe a kereskedelem. A kelet-nyugati gazdasági kapcsolatok mai formájukban a hatvanas évek közepe táján alakultak ki, amikor a szocialista országok hosszulejáratu kereskedelmi megállapodások megkötésére vonatkozó javaslatait a tőkés országok jelentős része elfogadta. A kereskedelem dinamikus fejlődését azonban nagy mértékben gátolta a tőkés országok részéről alkalmazott diszkriminációs és embergó politika. Mindkettő a hidegháboru időszakának politikája, melyet az imperialista hatalmak azért vezettek be, mert az érintett országok társadalmi és gazdasági rendje szocialistává lett. A Helsinkii záróokmány előírja, hogy "... a résztvevő államok elismerik azt a kedvező hatást, amelyet a legnagyobb kedvezmény elvének alkalmazása gyakorolhat a kereskedelem fejlődésére; törekedni fognak arra, hogy csökkentsék, illetve fokozatosan felszámolják a kereskedelem fejlesztésének mindennemű akadályát."⁷²

A szocialista országok gazdasági közössége, a KGST 30. ülészakán a partnerek a különböző társadalmi rendszerű országok

gazdasági együttműködését a diszkriminációtól mentes, kölcsönösen előnyös gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok létrehozásában látják megoldhatónak. A kelet-nyugati együttműködés nem képzelhető el a KGST és az EGK viszonyának rendezése nélkül. A két szervezetnek lehetővé kell tenni a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatok normalizálását abból a célból, hogy "... megteremtsek Európában a békés együttműködés mondhati anyagi bázisát. Azt a bázist, amely megszilárdítaná a kapcsolatokat az európai népek és államok között, az európai népeket és államokat még érdekeltébbé tenné a béke fenntartásában hosszú évekre."⁷³

Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet Záróokmányában önálló fejezetet kaptak az emberi kapcsolatok, az információ, a kulturális együttműködés és csere, valamint az együttműködés és csere az oktatásügy területén. Ezek a kérdések töltötték meg az un. harmadik kosarat, azaz a harmadik napirendi pontot /Együttműködés humanitárius és egyéb területeken/, és ezekről folyt a legtöbb vita az előkészítési szakaszban. A Záróokmány egészének kidolgozása tükrözte az ideológiai ellentétekből, a résztvevő felek tárgyalási célkitűzéseinek különbözőségeiből, az enyhülés, és az egész biztonsági és együttműködési kérdéskomplexum eltérő felfogásából fakadó nézetkülönbségeket. A nyugatiak egyoldaluan tulhangsúlyozták az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletbentartásáról szóló elveket. Olyan értelmezést próbáltak ráerőltetni a közvéleményre, mint-ha a helsinki megállapodás szerint a "harmadik kosár" rendelkezéseinek megvalósítását ez az egyetlen elv befolyásolná. Az államok között a tartós békéhez szükséges bizalom légkörének megteremtéséhez elengedhetetlen, hogy a népek egyre jobban megismerjék és megértsék egymást. Ebből a szempontból közelítik

meg a szocialista országok a kulturális csere és az emberi kapcsolatok kérdéseit. Fontosnak tartják, hogy az emberek többet tudjanak más népek multjáról és jelenéről, alaposabban megismerjék más népek kulturáját, tisztelni tudják más országok történelmi tapasztalatait és eredményét. A szocialista országok kulturális politikája megfelel a Helsinkiben jóváhagyott elveknek és követelményeknek. A nemzetközi kulturális és tudományos kapcsolatok ösztönzése e politika szerves részét képezi, ugyanakkor abba beletartozik egyfelől a világnézeti vita, másfelől pedig az igazi érték és a hamis érték szétválasztása is.

2. A nemzetközi viszonyok alakulása a helsinki tanácskozás után

A Helsinki záróokmány jelentőségét vizsgálva nem szóltunk annak Európán kívüli hatásáról; ugyanis a részt vevő államok elsősorban az egymás közötti kapcsolatokra irányították a figyelmüket. A záróokmány azonban egyértelműen leszögezte, hogy "... az európai béke és biztonság szorosan összefügg az egész világ békéjével és biztonságával... és mindegyiküknek hozzá kell járulnia a nemzetközi béke és biztonság megszilárdításához és valamennyi nép alapvető jogainak, gazdasági és társadalmi haladásának és boldogulásának előmozdításához." ⁷⁴ Azaz a felek elismerték, hogy a béke egyetemességének kinyilvánításával az a céljuk, hogy a Záróokmány alapelveit más kontinensekre is kiterjesszék. Ez a törekvés annál is inkább jelentős, mert egyfelől a legtöbb háborus góc mind az Európán kívüli világban jött létre. Másfelől a helsinki Záróokmányban szereplő kérdések nagyrésze más kontinenseken is felmerült már, s megoldásukon számos ázsiai, afrikai és latin-amerikai ország

nemzetközi szervezetei munkálkodtak és munkálkodnak. Az Európán kívüli államok nagyfokú érdeklődése a Záróokmány iránt a problémák hasonlóságából, több esetben pedig egybeeséséből következik.

Nevezetesen Afrika, Latin-Amerika és Ázsia haladó államai is arra törekszenek, hogy az európai államokhoz hasonlóan megállapodjanak a kölcsönös kapcsolatok alapelveiről, megteremtsék biztonságuk garanciáit és felszámolják az imperializmustól való függőséget. A Helsinkai konferencia konkrét hatásaként a következő példákat említhetjük. Egy sor ország fejezte be hosszú, imperializmus-ellenes harcát: Bissau-Guinea, a Zöld-foki-szigetek, Mozambik, Angola stb. A 49 szuverén államot tömörítő Afrikai Egységsszervezet 1976. júliusában tartotta XIII. állam és kormányfői csúcstájékoztatóját. Az ENSZ-nek ez a regionális szervezetenél jelentős szerepet tölt be az afrikai népek önrendelkezéséért és politikai-gazdasági függetlenségéért vívott harcában. Napjainkban az ázsiai kollektív biztonsági rendszer eszméje növekvő érdeklődést kelt, napirenden van szinte minden ázsiai országban. Ebben már Helsinkai közvetlen hatásán túl a nemzetközi viszonyokban bekövetkezett, pozitív hatású fejlemények is nagy szerepet játszanak. Mindenekelőtt az Egyesült Államok vietnámi és egész délkelet-ázsiai katonai és politikai kudarca, de említhetnénk a kínai-japán kapcsolatok normalizálódását, vagy a SEATO feloszlását 1977-ben.

A Helsinkai Záróokmány aláírói számára kezdettől fogva nyilvánvaló volt, hogy az alapelvek pusztán az aláírás tényével nem valósulnak meg. Tehát a Záróokmányt mintegy kiindulási pontnak tekintették, és a fő hangsúlyt a következetes végrehajtás kapta. 1977. októberében ebben a szellemben ült össze

a Belgrádi konferencia, amely ujszerű kísérletnek fogható fel a diplomáciai kapcsolatok történetében. A belgrádi értekezéslet célja az volt, hogy 35 állam meghatalmazott képviselői, diplomata-
ták, szakértők a legmagasabb államközi szinten áttekintsenek egy nemzetközi dokumentumot a gyakorlati megvalósítás szempont-
jából.

A belgrádi értekezéslet kettős feladatot tűzött maga elé. Egyrészt meg kívánta vizsgálni, hogy a Helsinkii Záróokmányt aláíró államok az elmúlt 2 esztendő alatt mennyire tartották magukat a Záróokmányban foglalt alapelvekhez, másrészt bizonyos továbblépést szándékozott elérni az államok közti jó kapcsolatok fejlesztése területén. Kétségtelen tény, hogy két év távlatából szinte lehetetlen megítélni, hogy mennyire tartották meg az aláíró felek a Záróokmányban elfogadott alapelveket. Ebben a vonatkozásban egyetérthetünk a Neue Zürcher Zeitung alábbi megállapításával: "Az olyan fontos elvek érvényesülése, mint például az államhatárok sérthetlensége, vagy az erőszak alkalmazásáról való lemondás, rövid távon aligha ítéltető meg megbízhatóan. Ugyanez érvényes a gazdasági, technikai és környezetvédelmi megállapításokra." ⁷⁵ Ennek ellenére az értekezéslet alkalmas lett volna a helsinkii alapelvek továbbfejlesztésére, a Kelet és Nyugat közti kapcsolatok további javítására. A tőkés nagyhatalmak magatartása miatt sajnos, erre a továbbfejlesztésre nem kerülhetett sor. A nyugati hatalmak ugyanis a Záróokmánynak azokat a fejezeteit kívánták különlegesen megvizsgálni, amelyek az emberi jogokra vonatkoznak, és mellőzték az államok közötti kapcsolatok javításával összefüggő fejezeteket. Vitathatatlan, hogy az emberi jogok problematikájának tulhangsúlyozása végső fokon a Szovjetunió és a szocialista országok belpolitikai viszonyainak egyoldalú kritizálására, sőt esetenként destruá-

lására irányul és ilyen vonatkozásban a szocialista országok belügyibe való beavatkozásnak minősíthető. Ahogyan Berényi Pál megállapítja: "A szocialista országok - akárcsak a Helsinki óta lefolytatott kétoldalu tárgyalásaikon - Belgrádban sem zárkóznak el a Záróokmányban foglaltak megvalósításának áttekintése előtt, jóllehet ebben a vonatkozásban is az enyhülés érdekeit szem előtt tartó konstruktív munkát szorgalmazzák. Belgrádnak valamiféle bírósággá való átalakítása, ami a belügyekbe való beavatkozás kölcsönös intézményesítéséhez vezethetne, ellentétes ezekkel az érdekekkel."⁷⁶

A Belgrádi értekezlet bár nem volt sikertelen, mégsem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Sőt 1978-79. bizonyos megtorpanás, 1979-80 pedig kétségkívül bizonyos visszaesést jelentett a békés egymás mellett élés politikájának érvényesülésében a Helsinki értekezlethez viszonyítva. A nyugati tőkés országokban mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államokban az előző évekhez képest valamelyest megerősödtek az enyhülés-ellenes tendenciák. A legújabb események elemzése természetesen nem lehet vizsgálódásunk tárgya, hiszen a feszültség olyan legfrissebb gócpontjai mint az iráni és az afganisztáni kérdés, a II. SALT-egyezmény elfogadásának kérdése, a moszkvai olimpia bojkottjára irányuló amerikai kísérletek jelenleg napirenden levő problémák, amelyek megoldásáról, kimeneteléről nem lehet feladatunk nyilatkozni. Annyit mindenesetre megállapíthatunk, hogy a helyzet jelenleg elég problematikus és minden békeszerető erő összefogását az egyes kormányok józan felelősségteljes megfontolását igényli az egész emberiség érdekében. Miként Kádár János megállapította az MSZMP XII. kongresszusán: "Most minden ország, minden nép érdekének az felel meg, ha a kormányok

felelősen foglalnak állást, és hozzájárulnak a feszültség csökkentéséhez, a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett éléséhez, a biztonság megszilárdításához, a béke megőrzéséhez."

3. Békés egymás mellett élés - osztályharc - ideológiai harc

Az eddig áttekintett történelmi tények, az SzKP vonatkozó kongresszusi határozatának és a helsinki záróokmány vizsgálatának alapján szükségképpen merül fel néhány nagy jelentőségű elméleti kérdés, amely mindenképpen egyértelmű választ igényel. Az ilyen alapvető kérdések: vajon korunk fő ellentmondásának tekinthető-e még a kapitalizmus és a szocializmus ellentéte, vagy ezt felváltotta a háboru és a béke erőinek ellentéte, alapvető-e a burzsoázia és a proletáriátus közötti ellentmondás és hogyan egyeztethető össze, vagy egyáltalán összeegyeztethető-e a békés egymás mellett élés a marxizmus-leninizmus forradalomelméletével, illetve az osztályharcról szóló tanításával.

Ami az első kérdést illeti, az SzKP idézett kongresszusi határozatai alapján az világosan megválaszolható. Igaz ugyan, hogy korunk gyökeresen megváltozott a második világháboru előtti korszakhoz képest, és, hogy alapvető kérdése a béke megőrzése, mindez azonban nem jelenti azt, hogy nem a kapitalizmus és a szocializmus közti ellentét korunk alapvető ellentmondása. A probléma csak annyiban módosult, hogy a kapitalizmus-szocializmus ellentmondás jelenleg nemzetközi méretekben elsősorban a háboru és a béke erői közti ellentmondás formájában kulminál. Ez a tény egyébként logikusan következik abból a régen feltárt igazságból is, mely szerint a kapitalizmussal szükségszerűen együttjárnak a háboruk, a szocializmusnak pedig lényegéből

következik az örök béke tendenciája. E megállapításunk már a második kérdésre is impliciten megadja a választ. Nevezetesen arra, hogy a békés egymás mellett élés politikája egyáltalán nem jelenti sem az osztályharcról sem a forradalomról való lemondást, pusztán új osztályharc formákat, módzatokat, területeket tétel fel a megváltozott világhelyzetnek megfelelően. Ezzel kapcsolatban maximálisan egyetértünk Berecz János alábbi megállapításaival. "Mi a korszak lényegét az osztályviszonyokban, korunk legfőbb erőinek helyzetében és egymáshoz való viszonyukban keressük.

Korunkban az osztályharc az előző történelmi időszakhoz képest sohasem tapasztalt mértékben a nemzetközi szintre tevődött át. Ennek oka a társadalmi és gazdasági fejlődés objektív törvényszerűségeiben, folyamataiban keresendő. A tudományos szocializmus kidolgozásának időszaka után egy egész történelmi korszakon át a munka és a tőke a proletáriátus és a burzsoázia közötti harc legnagyobb részét nemzeti keretek közt zajlott. Ma ez a harc jelentős mértékben nemzetközivé is vált és két világrendszer, a szocializmus és a kapitalizmus egyidejű világméretű együttlétezésében és szembenállásában ölt testet."⁷⁷ Berecz János idézett soraiból a további elemzés szempontjából a világméretű együttlétezés és szembenállás problematikáját emeljük ki, és kívánjuk a továbbiakban megvizsgálni.

Említettük már más összefüggésben, hogy a két rendszer egyidejű létezése, amennyiben a békés egymás mellett élés oldaláról közelítjük meg nem korlátozódhat a puszta együttlétezésre, hanem bizonyos területeken, főként a politikai, a gazdasági és a kulturális élet szférájában gyümölcsöző együtt-

működést kíván meg, olyan együttműködést, amely mindkét világrendszer számára kölcsönösen hasznos és előnyös. Természetesen az együttműködés ezeken a területeken is dialektikusan ellentmondásos, mert egyidejűleg a szembenállás, a verseny, a harc faktorait is magában foglalja. Vegyük sorra a továbbiakban vázlatosan ezeket a területeket. Az első és az egész emberi fejlődés szempontjából legjelentősebb szféra a politikai, illetve az ezzel szorosan összefüggő katonai. Ezen a területen a Szovjetunió és a szocialista világrendszer országai következetesen arra törek-szenek, sőt mintegy rá akarják kényszeríteni a tőkés országokra, hogy az összes politikai konfliktust háboru nélkül, diplomáciai uton oldják meg. Napjainkban ilyen tekintetben mindkét fél vala-milyen katonai egyensúly kialakításán fáradozik, azzal a döntő különbséggel, hogy a Szovjetunió ezt az egyre alacsonyabb szintű, tehát egyre kevésbé veszélyes fegyveres apparátussal, hosszútávon az általános leszereléssel, a tőkés világ pedig a fegyverzet magas szinten tartásával kívánja megvalósítani, miután az erő-főlény politikája kudarcot vallott. Itt tehát már eleve adott a két rendszer közti egyidejű együttműködés és szembenállás. Igen jelentős szerepe van az együttműködésnek a gazdasági szférá-ban, s miként az utóbbi másfél évtized tényei bizonyítják, bizo-nyos feltételek mellett az mindkét fél számára egyértelműen hasznos. A szocialista világrendszer jelenleg még ipari termelő-erőit tekintve elmarad a legfejlettebb tőkés országoktól, ugyan-akkor hatalmas anyagi tartalékai, természeti kincsei vannak, ame-lyek kiaknázásához, s a termelőerők további fejlesztéséhez poziti-ven hozzájárulhatnak az egyenjogúság szellemében fogant gazda-sági, kereskedelmi egyezmények, s ez a tőkés országok számára is egyértelműen anyagi hasznot jelent. Az egyenjogúságon alapuló

gazdasági kapcsolatok ezentul a jó politikai légkör elengedhetetlen feltételei is. Ahogyan Berecz írja idézett művében: "A különböző országok egyenjogu gazdasági kapcsolatai, a kölcsönös érdekekre épülő együttműködés, kooperáció és munkamegosztás: a nemzetközi enyhülés, a békés egymás mellett élés politikájának anyagi alapja. Enélkül a politikai megállapodások törékennyé, könnyen sebezhetővé válnának, a nyílt nemzetközi gazdasági háboru szitaná a fegyverkezési hajszát, s végül ez a helyzet alkalmat és lehetőséget teremtene a szélsőséges reakciós és militarista körök számára."⁷⁸

A harc az együttműködés különleges elemzést kívánó területe a kulturális, illetve azon belül is az ideológiai szféra. Közismert, hogy a Szovjetunió és a szocialista országok hivei a tudományos és kulturális együttműködésnek a kulturértékek cseréjének, az az utóbbi évtized vonatkozásában is rendkívül eredményesnek tekinthető. Ugyanakkor párt dokumentumok egész sora nyilatkoztatta ki, hogy a békés egymás mellett élés a szűkebb értelemben vett ideológiai harc területére nem vonatkoztatható. Ez a tétel egyenes következménye a Szovjetunió szilárd elvi politikájának, az ideológia ui. nem valamiféle taktikai érdeket szolgál, ahol esetenként lehet engedményeket tenni, hanem a szocialista világrendszer alapvető és megmásíthatatlan céljait tartalmazza. A szocialista világrendszer ideológiájának megbékéltetése a burzsoá ideológiával ui. lemondást jelentene a kommunizmusról és végső fokon egy megreformált, de lényegileg mégiscsak kizsákmányoláson alapuló tőkés világ elfogadását, mint az emberiség fejlődésének egyedül lehetséges alternatíváját. Éppen ennek az alternatívának az elutasítása áll ma a tányerlyében az ideológiai harcnak. A békés egymás mellett élés

politikai gyakorlatát ui. egészen másféle módon értelmezi és merőben más célokra kívánja felhasználni a tőkés világ és a szocialista világ. Ezek a célok, stratégiák pedig a két rendszer ideológiájában fogalmazódnak meg.

A tőkés világ politikusai, vezető ideológusai, miután a békés egymás mellett élés gyakorlatának elfogadására kényszerültek, ennek összes lehetőségét a tőkés rendszer végleges megőrzésére és a szocialista világrendszer valamilyen lassu reformista felszámolására igyekeznek felhasználni. Ahogyan Berecz írja: "A tőkés világ stratégiájának két fő oldala van, de mind a kettő lényege: Életben maradva győzni." Ez egyrészt azt jelenti, hogy a burzsoázia a saját érdekeit szolgáló nemzetközi viszonyokat akar létrehozni, amelyek kényszerűségből bár, de kizárják a termonukleáris össze-
csapást, másrészt pedig meg akarja szilárdítani uralmát, megvalósítani társadalmi, gazdasági céljait. Ez utóbbtól reméli a kapitalizmus megújítását, megvédését a forradalmi átalakulástól, valamint a létező szocializmus gyengítését "átalakítását", a kapitalizmus igényeihez való hozzáigazítását"⁷⁹. A szocialista világrendszer eme "átalakítását", végső soron megszüntetését célozza a tőkés ideológiában megfogalmazott konvergencia-elmélet, amely a technika szerepét fetiszizálva arra a következtetésre jut, hogy a két rendszer a technikai fejlődés révén nivellálódik, a Szovjetunió fokozatosan "fogyasztói társadalommá alakulhat, azaz elveszti a szocialista jellegét. Ennek a gondolatnak jegyében fogalmazta meg a "béke fegyveréről" szóló tételét Samuel Pisar a nemzetközi jog francia szakértője, az USA adminisztrációjának tanácsadója. Ez a tétel végső konzekvenciáit tekintve a szocialista világrendszer békés, gazdasági és ideológiai fegyverekkel való lassu felszámolására irányul. Szerinte mindent meg kell tennie a Nyugatnak a gazdasági kapcsolatok erősítésére, a turizmus

fejlesztésére, a kulturális befolyás növelésére, mert ezek hatására legalábbis hosszú távon a kommunista rendszerek ugyancsak "elvesztik harcias jellegüket", értsd szocialista mivoltukat. Az elmondottak világosan illusztrálják a tőkés rendszer céljait és a korábbi évtizedeknél is erőteljesebb ideológiai harcra kell, hogy készítsék a szocialista országokat. A szocialista országok ui. a békés egymás mellett élés körülményei közepette sem mondanak le az osztályharcról és végcéljukról a kommunizmus világméretű győzelmének elősegítéséről. Természetesen éppen Lenin tanításait követve arra törekszenek, hogy a jövő szocialista forradalmi minél kedvezőbb feltételek mellett, tehát lehetőség szerint békés úton győzzenek, és távol áll tőlük a forradalom exportjának gondolata, de ugyanakkor a békés egymás mellett élést nem tekintik, valamilyen, az osztálytársadalmak végleges stabilizációját jelentő statikus állapotnak. Lenin már híres áprilisi téziseiben is lehetségesnek tartotta a forradalom békés győzelmét, de talán ma, a nemzetközi viszonyok jelenlegi sajátosságai közepette még aktuálisabbak az alábbi megállapításai: "Mi mindig mondtuk és most is azt mondjuk: a szocializmus ereje a példaadás. Az erőszaknak azokkal szemben van ereje, akik vissza akarják állítani hatalmukat. De ezzel ki is merül az erőszak jelentősége, ezután már csak a befolyásolásnak és a példának van ereje."⁸⁰

A békés egymás mellett élés tehát napjainkban igen bonyolult, sokszorosán ellentmondásos folyamat, mert egyidejűleg tartalmazza a háborúk kiküszöbölésének tendenciáját, de a jelenlegi világhelyzetnek a szocializmus teljes győzelmét kiteljesítő alternatíváját is. Helyesen állapítja meg mintegy összefoglaló jelleggel Berecz János: "A béke értelme számunkra az emberiség létét veszélyeztető háborus eszközök alkalmazásának megakadályozása

a különböző társadalmi rendszerű országok együttműködésének fejlesztése mind a két fél, mind az egész világközösség javára. Nem olyan békéről van tehát szó, amely megmerevíti a világot, biztosítékot nyújt az emberi érdekekkel ellentétes kizsákmányolásnak, s fenntartja a nemzeti és osztályelnyomást. Lenin az igazságos és demokratikus béke mellett állt ki, amely nemcsak az emberiségnek a háboru borzalmaiktól és következményeitől való megszabadítása, hanem ugyanakkor, a dolgozó és kizsákmányolt néptömegeknek minden rabság és minden kizsákmányolás alól való felszabadítása koncepcióját is magában foglalja. Az enyhülés szükséges és elengedhetetlen szakasz a hidegháboru bukása után a békés és demokratikus nemzetközi viszonyok megalapozásáért és a békés egymás mellett élés elveire épülő nemzetközi rendszer létrehozásáért folytatott harcban."

JEGYZETEK

1. Carl von Clausewitz: A háboruról. Bp. 1961. 144. l.
2. MEM 13.köt. Bp. 1965. 174. l.
3. MEM 11.köt. Bp. 1966. 404. l.
4. MEM 13. köt. Bp. 164. l.
5. Marx: A tőkés termelés előtti tulajdonformák. Bp. 1953.
25-26. l.
6. MEM 9. köt. Bp. 1964. 124-125. l.
7. Vö.: I. Kant.
8. Jean Jaures idézi Jemnitz János: A háboru veszélye és a II.
Internacionálé. Bp. 1966, 7. l.
9. Jemnitz János: A háboru veszélye és a II. Internacionálé.
Bp. 1966. 22. l.
- 10.U.o. 22. l.
- 11.U.o. 212. l.
- 12.Lenin, V.I.: A háboru és az oroszországi szociáldemokrácia.
VM. II. Bp. 1973., 422-423. l.
- 13.U.o. 424. l.
- 14.U.o. 425-426. l.
- 15.Lenin, V.I.: A szocializmus és a háboru. Bp. 1966. 54. l.
- 16.Marx-Engels: A német ideológia. Bp. 1974. 45. l.
- 17.Lenin, V.I.: Az Európai Egyesült Államok jelszaváról. V.ö.:
Lenin: VM. I. Bp. 1973. 434. l.
- 18.Lenin, V.I.: A proletárforradalom katonai programja. V.ö.:
Lenin: VM. II. Bp. 1973. 6. l.
- 19.Puja Frigyes: A béakés egymás mellett élés problémái. Bp.
1967. 129. l.
- 20.Gromiko, A.: A béakés egymás mellett élés, a Szovjetunió
külpolitikája. Bp. 1965. 140. l.

21. Az SZKP XXI. Kongresszusa. Bp. 1961. 36. l.
22. Lenin, V.I.: A szocializmus és a tőkés államok békés egymás mellett éléséről. Bp. 1966. 58. l.
23. U.o. 64. l.
24. Lenin Művei 31. köt. Bp. 276-377. l.
25. Berecz János: Harc és együttműködés. Bp. 1979. 109. l.
26. Lenin, V.I.: A szoc. és a tőkés államok békés egymás mellett éléséről. Bp. 1966. 119. l.
27. Béke és Szocializmus. 1975. 6. sz. 48. l.
28. The New York Times, 1976. április 16.
29. Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1918-1945. Bp. 1966. 17-19.l.
30. Lenin, V.I.: Egy szerencsétlen béke kérdésének történetéhez. Bp. 1966. 64. l.
31. U.o.
32. U.o.
33. Lenin Válogatott II. Bp. 1973. 145. l.
34. U.o.
35. Lenin, V.I.: A békés egymás mellett élésről. Marx.-Len. Kiskönyvtár
36. A szovjet semlegességi szerződések felsorolása.
37. A manipulált demokrácia fogalmát illetően v.ö. Suki Béla: Martin Heidegger filozófiájának alapkérdései. Bp. 1976. 31-37. l.
38. Halmosy Dénes: I.M. 361. l.
39. Az agresszív hatalmak háborus lépései.
40. A Szovjetunióhoz csatlakozó területek felsorolása 1939-40.
41. Halmosy Dénes: I. M. 524. l.
42. U.o.
43. U.o.

44. Aggod József: A békés egymás mellett élés történelmi fejlődése a szocialista világrendszer születése előtt és után. V.ö.: Nemzetközi viszonyok és a békés egymás mellett élés korunkban. /Tud.Szoc. Füzetek. 50/ 1978. 29. l.
45. Tájékoztató Iroda alapelve
46. Berlini Külügyminiszteri Értekezlet
47. Nemzetközi Szerződések Gyűjteménye. 1945-1958. Bp. 1959. 255. l.
48. Az SZKP XX. Kongresszusa. Bp. 1956. 10. l.
49. i.m. 43. l.
50. i.m. 44. l.
51. Az emberiség békéjéért, jövőjéért. Bp. 1957. 16-17. l.
52. u.o.
53. A kommunista és munkáspártok 1960. novemberi nyilatkozata és felhívása a világ népeihez. Bp. 1960. 13. l.
54. u.o.
55. Az SZKP XXII. Kongresszusa. Bp. 1961. 36. l.
56. u.o.
57. u.o.
58. Helyi háborúk felsorolása a 60-as években.
59. Az SZKP XXIII. kongresszusa. Bp. 1966. 30. l.
60. u.o. 35-36. l.
61. u.o. 36. l.
62. Az SZKP XXIV. kongr. 20. l.
63. i.m. 16-17. l.
64. i.m. 37-39. l.
65. Berecz János: Az enyhülés politikájának osztálytartalma. = Társadalmi Szemle. 1974. 12. sz. 28. l.
66. Az Európai Kommunista és Munkáspártok konferenciájának dokumentumai. Berlin, 1976. Bp. 1976. 54. l.

67. Európa Archiv, 1976. 8. sz. 5. l.
68. Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záró-
okmánya. Bp. 1975. 11. l.
69. u.o. 27. l.
70. u.o. 27-28. l.
71. Népszabadság, 1976. okt. 5. l. l.
72. Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záró-
okmánya. Bp. 1975. 29-30. l.
73. Az európai kommunista és munkáspártok értekezlete, Berlin,
1976. Bp. 1976. 12. l.
74. Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záró-
okmánya. Bp. 1975. 34. l.
75. Neue Zürcher Zeitung.
76. Berényi Pál: Európa Helsinki után. Bp. 1977. 260. l.
77. Berecz János: Harc és együttműködés. Bp. 1979. 47. l.
78. Berecz János: i.m. 120. l.
79. Berecz János: i.m. 30. l.
80. Berecz János: i.m. 53. l.

Orosz nyelvű könyvek

1960-1979 között

ABEL', V. - TOLAN, B.: Bor'ba za mir i nacional'no - osvoboditel'noe dvizsenie. M. 1975, Novoszti, 30 p.

ABDURAHMANOV, H.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie - general'nij kursz vnesnej politiki Szovetszkogo Szozjuza. Taskent, 1963, Ob'edin. izd. 49 p.

AGEEV, D.P.: Marksizistszkaja filozofija isztoricsestkogo optimizma. L. 1975, Znanie. 39 p.

AHMEDOV, S.T.: Problema vojni i mira - osnovnaja problema szovremennosztii. Dusanbe. 1961, 44 p.

AHMEDOV, S.T.: Antikommunizm protiv mirnogo szoszuscsestvtovanija. Dusanbe, 1965, 131 p.

Aktual'nue problemü razoruzsenija. M. 1978, Nauka. 175 p.

ALEKSZANDROVA, E.Sz.: OON: Ob'edinenie dejsztvija po podderzsaniju mira. M. 1978, Mezsdunar. Otnosenija. 190 p.

ALKESZEEV, A.M. - RABINOVICS, M.A.: Szemiletka i ekonomicseszkoe szorevnovanie szocializma i kapitalizma. Frunze. 1960, Kirgizgoszizdat. 105 p.

ALESZKEROV, M. - GUSZEJNOV, G.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie - zselanie narodov. Baku, 1965, Azernesr. 34 p.

AMANZSOLOV, K.: Mezsdunarodnaja razrjadka i agreszszivnue voennue bloki imperiazizma. Alma - Ata. 1977, 23 p.

ANDREEVA, I.Sz.: Problema mira v zapadnoevropejszkoi filozofii. M., 1975, Müszl. 223 p.

ANICKINA, V.Sz.: - SZSZSZR - SZSA: mirnoe szoszuscsestvtovanie kak norma vzaimootnosenij. M. 1975, Znanie. 64 p.

ANTJUHINA - MOSZKOVCSENKO, B.I.: Velikij Oktjabr'i bor'ba Szovetszkogo Szozjuza za procsnüt mir. M. 1977, Znanie. 51 p.

ARUTJANJAN A.O.: O nekotöröh problemah vojni i mira. Erevan. 1967, 159 p.

BABLJAK, N. - KUZSELEVA, O.: Szorevnovanie dvuh mirov. M., 1964. Politizdat, 63 p.

BAGIROV, I.G.: XXII. Sz'ezd KPSZSZ ob osnovnöh zadacsah v oblasti mezsdunarodnöh otnosenij. Baku, 1962. 39 p.

BAGIROV, N.T.: Programma miroljubivöh szil. Baku. 1975, Azernesr, 78 p.

BAJER, B. - GINZBURG, Z.: XXI. sz'ezd KPSZSZ - novüt etap v razvitii mezsdunarodnogo Kommuniszticsészkogo dvizsenija. Taskent. 1960, Goszizdat UzSZSZR. 108 p.

BAKANIDZE, Sz.C.: XXII. sz'ezd KPSZSZ ob osznoynom voprosze Szovremennoshti. Tbiliszi 1963, Szabcsota Szakartvelo, 63 p.

BASZMANOV, V.: Za voennuju razrjadku v Central'noj Evrope. M. 1978, Mezsdunar odnosenija. 137 p.

BATALOV, E.Ja.: Dialektika revoljucionnogo proceszsza i bor'ba za mir. - M. 1968, Znanie. 61 p.

BEGLOV, Sz.: Szovetskaja Programma mira v dejsztvii. M. 1975,, Novoszti. 83 p.

BELECKIJ, V.N.: - PJATINA, N.V.: Evropejszkaja bezopasznoszt': problemü i zadacsi. M. 1979, Znanie. 64 p.

BALOV, V.I. - dr. Szocialiszticeszkaja politika mira: Teorija i praktika. M. 1979, Progreszsz. 439 p.

BESZKOROVAJNAJA, A.T.: Narodam nuzsen mir! /Bor'ba Szovetskogo Szozuza za mir i mirnee szozuscsesztvovanie/ Kiev. 1963, 40 p.

BLOK, E.M.: Mir nuzsen vszem narodam. Taskent, 1970, Uzbekisztan. 32 p.

BOBROV, R.L.: Mirnoe szozuscsesztvovanie i mezsdunarodnoe pravo. M. 1978, Mezsdunar odnosenija. 88 p.

BOKUCSAVA, Sz.A.: Bor'ba SZSZSZR za mirnoe szozuscsesztvovanie i za oszláblenie mezsdunarodnoj naprjazsennoshti /1952-1958 gg./ Tbiliszi, 1961, Szabcsota Szakartvelo. 273 p.

BOKUCSAVA, Sz.A.: Bor'ba V.J. Lenina protiv mirovoj vojny, za mirnoe szozuscsesztvovanie goszdarsztv dvuh szisztem. /1914-1922 g./ Tbiliszi, 1971, Szabcsota Szakartvelo. 471 p.

BONT, F.: Razoruzsenie ili vojna? Per. Sz. franc. M. 1963, Izd. inosztr. lit. 91 p.

BORISZOV, Ju. V., XXI. sz'ezd KPSZSZ o szovremennüh mezsdunarodnüh odnosenijah. M. 1959, Znanie, 48 p.

BREZSNEV, L.I.: Nas kursz mir i szocializm: Szbornik vüsztuplenij Generalnogo szekretarja CK KPSZSZ L.I. Brezsnyeva /janv - dek. 1974 g./ M. 1975, Novoszti, 184 p.

BREZSNEV, L.I.: Vo imja mira i szcsasztja Szovetszkikh ljudej. Recs' na vsztrecse sz izbirateljami Pauman. izbirat. okruqa g. Moszkvü 13 ijunja 1975 g. M. 1975, Politizdat. 31 p.

BREZSNEV, L.I.: Vmesztje sz narodom, vmesztje sz partiej /szb./ Kürül. 1975, Tuvín, kn. izd-vo. 129 p.

BREZSNEV, L.I.: - Otcset Central'nogo Komiteta KPSzSz i ocserednie zadaci partii v oblaszti vnutrennej i vnesnej politiki: Dokl. XXV. sz'ezd. KPSzSz 24 febr. 1976 g. M. 1976, Politizdat. 111 p.

BREZSNEV, L.I.: Vo imja mira i szocial'nogo progreszsza: Recs' na Konf. kom. i rabocsih partij Evropü, 26 ijunja 1976.g. Taskent. 1976, Uzbekisztan. 24 p.

BREZSNEV, L.I.: Intervj'u francuzszkomu televideniju, 5 okt. 1976 g. Tbiliszi. 1976, Szabcsota Szakartvelo. 19 p.

BREZSNEV, L.I.: Vüdajuscisizja podvig zascsitnikov Tulü: Recs' na Torzsesztv. zaszedanii, poszvjascs. vrucseniju gorodügeroju Tule medali "Zolotaja Zvezda", 18 janv. 1977 g. M. 1977, Politizdat. 16 p.

BREZSNEV, L.I.: Szovetszkije profszojuzü - vlijatel'naja szila nasego obscsesztva: Recs'na XVI sz'ezde profszojuzov SZSZSZR 21 marta 1977 g. M. 1977, Politizdat. 39 p.

BREZSNEV, L.I.: Szovetszkie profszojuzü - vlijatel'naja szila nasego obscsesztva. Taskent, 1977, Uzbekisztan. 32 p.

BREZSNEV, L.I.: Otvetü na voproszü glavnogo redaktora gazeti "Aszaki" sz. Hata. Dusanbe. 1977, Irfon. 18 p.

BREZSNEV, L.I.: Recs'v gorode Tule, 18 janvarja 1977. goda. M. 1977, Novoszt. 31 p.

BREZSNEV, L.I.: Vüsztuplenie po televideniju, 29 maja 1977 g. /O razvitii szov.-franc. vzaimootnosenij i problemak razrjadki mezsdunar. Naprjajzenoszt. / Dusanbe. 1977, Irfon. 10 p.

BREZSNEV, L.I.: Nas kursz-mir i szocializm. M. 1978, Novoszt. 215 p.

BREZSNEV, L.I.: Otvetü na voproszü ezsenedel'nika szocial-demokraticseszkoj partii Germanii "Forvertsz". Dusanbe. 1978, Irfon. 15 p.

BREZSNEV, L.I. Ö Obuzdat'gonku vooruzsenij! Predotvratit' jadernuju vojnu! Perejti k razoruzseniju! M. 1978, Novoszt. 55 p.

BREZSNEV, L.I.: Vo imja szcsaszt'ja szovetszkih ljudej: Recs'na Vsztrece sz izbirateljami Bauman izbirat. okr. g. Moszkvü, 2 marta 1979 g. M. 1979, Izvesztija. 15 p.

Brodskij, L.O.: Mirne szoszuscsestvovanie i bor'ba za vszeobcsij mir. L. 1965, 21 p.

BUMAGIN, V.Sz.: Baltijszkie more - more mira. Riga, 1961, Latgoszizdat. 78 p.

BÜKOV, A. - ARHIPOV, V.: Podcsinenie ili szotrudnicsestvovo? M. Novoszt. 1968, 133 p.

- CINCADZE, I.P.: Hel'szinki: Gorizontü szotrudnicsesztva: /Kollektivnaja bezopasznoszt' v Evrope/. Tbiliszi. 1976, Szabcsota Szakartvelo. 73 p.
- CSAVLEJSVILI, A.G.: Mir dosztigaetszja v bor'be. Tbiliszi, 1969, Szabcsota Szakartvelo. 126 p.
- CSERKASZSZKIJ, L.Ja.: SZSZSZR nikomu ne ugrozsaet. M. 1977, Znanie. 64 p.
- CSERNENKO, K.: God poszle Hel'szinki. M. 1976, Novoszt. 40 p.
- CSHIKVADZE, V.; Narodam mirnoe buduscsee. M. 1965, Novoszt. 79 p.
- CSUBAR'JAN, A.O.: Mirnoe szoszuscsestvtovovanie: teorija i praktika. M. 1976, Politizdat. 254 p.
- DEMIDENKO, A.P.: Ideologicseszskaja bor'ba v oblaszti mezsdunarodnüh otnosenij v szovremennüh uszlovijah. Rosztov n/D. 1976, RVVKU. 62 p.
- DMITRIEV, A.D.: SZSZSZR-znamenoszec mira. M. 1978, Znanie 64 p.
- Dokumentü Szovescsanij predsztavitelej kommuniszticeszkih i rabocsih partij, szosztojavsihszja v Moszkve v 1957 i 1960 godah. Tallin. 1964, Eeszt. raamat. 76 p.
- XXIV. sz'ezd KPSZSZ: edinsztvo teorij i praktiki. /Szb. sztatej/. M. 1975, Politizdat.
- DUBINA, I.D.: Problemü vojnü i mira v szovremennüh uszlovijah. Kiev, 1967, 47 p.
- DUBINA, I.D.: Razum mira protiv bezumija vojnü. /Problemü vojnü i mira v Szovrem. uszlovijah/. Kiev, 1969, Rad.Ukraina. 44 p.
- DUDURA, I.M.: Problemü vojnü i mira v dokumentah XXIV. sz'ezda KPSZSZ. Taskent. 1972, Uzbekisztan. 31 p.
- DZSOHIDZE, K.L.: Problema, kotoraja volnuet cseloveszesztvo. Tbiliszi. 1961, Szabcsota Szakartvelo. 181 p.
- EGOROV, V.N.: Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i revoljucionnüt proceszsz. M. 1971, Mezsdunar otnosenija. 224 p.
- Emel'janov, V.Sz., Atom i mir . M., 1964, Atomizdat, 275 p.
- Engel'sz, F.: O mirnom szoszuscsestvtovovanii. M. 1972, Progreszsz. 173 p.
- Episzkoposzov, G.L.: Tehnicseszskij progreszsz i problema szohra-nenija mira. M. 1960, Izd-vo IMO. 60 p.
- ERMASEV, I.: Utverdit' vecsnüt mir na zemle. M. 1962, Moszk. rabocsij. 88 p.

- ERMOLAEV, A.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie - osznova - vnesnej politiki SZSZSZR Alma Ata. 1960, Kazgoszizdat. 52 p.
- ERMOLAEV, A.A.: Sztroitel'sztvo kommunizma v SZSZSZR i ego vlijanie na mezsduнародnoe rabocsee dvizsenie. Alma Ata. 1960, 46 p.
- Evropa i kommunisztü. M. 1977, Progreszsz. 286 p.
- Evropa na putjah razrjadki. M. 1978, Progreszsz. 179 p.
- EVROPEJSZKAJA bezopasznoszt'i szotrudnicesestvo: predposzülki, problemü, perszpektivü. M. 1978, Progreszsz. 459. p.
- FAZÜLOV, M.Sz.: Zsgucsaja problema szovremennoshti /Voprosz o vojne i mire/. Alma-Ata. 1962, Kazgoszpolitizdat. 54 p.
- FEDOROV, V.N., OON i sztrategija mira. M. 1975, Mezsduнарод ot-nosenija. 181 p.
- FEDOROV, V.N. - Efimov, G.K. OON i podderzsanie mezsduнародnogo mira. M. 1969, Znanie. 64 p.
- FIDAROV, K.Sz.: O neobhozimoszti uszilenija ideologicseszkoj bor'bü protiv szil reakcii i vojnü. Ordzsonikidze. 1976, Szev.-Oszet. un-t. 86 p.
- FOMENKO, P.M., Csto oznacsæt mirnoe szoszuscsestvtovanie, Voronezs. 1961, Kazizd. 48 p.
- FRANCEV, Ju.: Mir, mirnoe szoszuscsestvtovanie i perszpektivü dela szocializma. M. 1964, Novoszti 32 p.
- FRANCOV, G.P.: Bor'ba za mir. szbr. trudü. M. 1971, Nauka. 512 p.
- GANDILOV, Sz.T.: Bor'ba KPSZSZ za pretvorenie v zszzn' Programmü Mira. Baku. 1976, Azernesr. 63 p.
- GANOVNKIJ, Sz., Obscsestvenno - ekonomicsenkaja formacija i mirnoe szoszuscsestvtovanie. Per. sz bolgar. M. 1964, Progreszsz. 515 p.
- GENDEL', G.M., V.I.Lenin i mirnoe szoszuscsestvtovanie. 1960, Gor'kij. 36 p.
- GLAGOLEV, I. Sz.: Bezopasznoszt'narodov i razozuzsenie. M. 1971, Znanie. 32 p.
- GOLUBNICSIJ, M.I.: Razrjadka: drugogo puti net. M. 1978, Novoszti. 61 p.
- GOMULKA, V.: Vüsztuplenie Vladiszlava Gomulki, Pervogo szek-retarja Central'nogo Komiteta Pol'szkoj ob'edinennaj pabocsej partii, glavü delegacii PORP na mezsduнародnom Szovescsanii kommuniszticseszkih i rabocsij parti; v Moszkve 6 ijunja 1969. g. M. 1969, Novoszti. 31 p.

GROMŪKO, A.A.: Programma mira v dejsztvii. Baku, 1975, Azernesr. 32 p.

GROMŪKO, A.A.: Vo imja torzsosztva leninszkoj vnesnej politiki: Izbr. recsi i sztati M. 1978, Politizdat. 599 p.

GUSZAKOV, R.Sz., KPSZSZ v bor'be za mir i bezopasznoszt'sztranü v szovremennüh uszlovijah. L. 1961, 71 p.

HAZAN, Sz.D.; Kommunizm i mir. Ashabad, 1962, Turkmengoszizdat. 42 p.

HELADZE, G.: Velikaja zszennaja szila leninszkijh idej mirnogo szoszuscseosztvovanija. 1969, Tbiliszi. 32 p.

Hel'szinki: itogi i perszpektivü. Szbornik Sztatej, opubl. v szov. pecsati, o znacsenii Szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicsesztvu v Evrope. M. 1976, Novoszti. 62 p.

HOJEMAN, V.M.: Szovetszkij Szozuz. Razoruzsenie. Mir. Szobütija i faktü. 1917-1962. M. 1962, Izd-vo IMO. 158 p.

HO SI MIN, Leninizm i oszvozsdenie ugnetenüh narodov. M. 1960, Goszpolitizdat. 56 p.

HRUSCSEV N.Sz.: Razoruzsenie put' k uproszeniju mira i obeszcpeniju družsbü mezszdu narodami. - Zakon o novom znacsitel'nom szokrascsenü Vooruzsennüh szil SZSZSZR. - Obrascsenie Verhovnogo Szoveta Szozuja Szovetszkijh szocialiszticeszkijh Reszpublik k parlamentam i pravitel'sztvam vszeh goszudarsztv. mira. Ashabad. 1960, Turkmengoszizdat. 91 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: O rabote szovetszkoj delegacii na XV szeszszii General'noj Aszszamblei OON. Recs' na mitinge trudjascsijszja Moszkvü 20 okt. 1960. g. Minszk. 1960, Goszizdat BSZSZR. 50 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Za mir, za razoruzsenie, za szvobödu narodov! Vüsztopljenija v N'ju - Jorke, na XV szeszszü General'noj Aszszamblei OON 19 szent.- 13 okt. 1960. g. - Recs'na mitinge trudjascsijszja Moszkvü o rabote szovetszkoj delegacii na XV szeszszii General'noj Aszszamblei OON 20 okt. 1960. g. M. 1960, Goszpolitizdat, 336 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Recsi i vüsztopljenija na XV szeszszii Generalnoj Aszszamblei OON. Küzül. 1960, Tuvknigoizdat. 264 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Za procsnüj mir vo imja szcsaszt'ja i szvetlogo buduscsego narodov. Recs,na Vszeosz. sz'ezde ucsitelej 9 ijulja 1960 g. Alma-Ata. 1960, Kazgoszizdat. 39 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Szvobödu i nezaviszimoszt' vszem kolonial'nüm narodam, resit' problemu vszeobcssego razoruzsenija! Vüsztopljenie v obcszej diszkuszszii na XV. szeszszii General'noj. Aszszamblei Organizacii Ob'edin. Nacij. Csebokszarü. 1960, Csuvasgoszizdat. 56 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Mir bez oruzsija - mir bez vojn. M. 1960, Izd.lit. na inosztr. jaz.

HRUSCSEV, N.Sz.: O vnesnej politike Szovetszkogo Szojuza 1960.g. M. 1961, Goszpolitizdat.

HRUSCSEV, N.Sz.: O mirnom szozuscsestvovanii. Szbornik. M. 1961, Izd.lit. na inosztr. jaz. 336 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Za mir, za razoruzsenie, za szvobodu narodov! / Vüztuplenie v N'ju - Jorke, na XV. szeszszii.../ Tbiliszi. 1961, Szabcsota Szakartvelo. 427 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: O vnesnej politike Szovetszkogo Szojuza 1960. Kiev. 1962, Goszpolitizdat ÜSZSZR. 615 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Szovremennoe mezsdunarodnoe polozsenie i vnesnaja politika Szovetszkogo Szojuza. Doklad i szeszszii Verhovnogo Szoveta SZSZSZR 12 dek. 1962 g. M. 1962, Goszpolitizdat, 64 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Szvobodu i nezaviszimost' vszem kolonial'nüm narodam, resit' problemu vszeobscsego razoruzsenija! Vüztuplenie glavü delegacii SZSZSZR, Pred. Szoveta Minisztrov SZSZSZR N.Sz. Hruscseva v obscej diszküszszii na XV. szeszszii General'noj Aszszamblej Organizacii Ob'edin. Nacij. i dokumentü. M. 1962, Izd.lit. na inostr. jaz. 104 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Predotvrascsanie vojnü pervoszttepennaja zadacsä. M. 1963, Izd. lit. na inosztr. jaz. 192 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: O mirnom szozuscsestvovanii /Szb./ M. 1963, Izd.lit. na inosztr. jaz. 427 p.

HRUSCSEV, N.Sz.; O vnesnej politike Szovetszkogo Szojuza 1960. g. 1963, Taskent. 726 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Vüztuplenie na VI. sz'ezde Szocialiszticeszköj edinoj partii Germanii. 16 janv. 1963 g. M. 1963, Goszpolitizdat, 48 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: O mirnom szozuscsestvovanii Szbornik. M. 1964, Progreszsz. 488 p.

HRUSCSEV, N.Sz.: Poszlanie ~~Predsed~~datelja Szoveta Minisztrov SZSZSZR N.Sz. Hruscseva glavam goszudarsztvo sztran mira. M. 1964, Politizdat. 16 p.

XXIV. sz'ezd KPSZSZ: edinsztvo teorii i praktiki /Szbornik/ . M. 1976, Politizdat. 422 p.

IGNATENKO, G.V.: Razrjadka i mezsdunarodnie dogovorü. M. 1978, Mezsdunar otnosenija. 88 p.

INOZENCEV, N.N.: Teoreticeszkie osznövü leninszköj politiki mira: Dokl. na Jubil. szeszszii, poszvjascs. 250 - letiju AN SZSZSZR. M. 1975, 24 p.

ISZHAKOV, F.B.: Ot konfrontacii k vzaimoponimaniu i Szotrudnicesztvu. Taskent. 1976, Uzbekisztan. 48 p.

Isztoricsekkij opüt KPSZSZ v bor'be za ukreplenie mira i družsbü mezdü narodami Materialü vszeszojuz naucs-teoret. kong., 1-3 ijunja 1977 g. Alma-Ata. Alma Ata. 1978, Nauka. 602 p.

IVANOV, Ju. I.: Osznovnoj voprosz szovremennoshti./XXII. sz'ezd KPSZSZ o probleme vojnü; mira./ - M. 1962, Znanie. 32 p.

IVANOV, K. - BACANOV, B.: Vzgljad v zavtra. Razvitie ekon. szil mira M. 1964, Mezsdunar otnosenija. 203 p.

IVANOV, K.P.: Szocializm i mir nerazdelimü. M. 1977, Znanie 64 p.

IVANOV, P.N.: Mirnoe szuscsestvovanie goszudarsztv razlicsnüh Szocial'nüh szisztém i bor'ba protiv burzsuaznoj i revizionisztkoj ideologii /Kratkij tekszt lekcii/. 1974, Petrodvorec. 20 p.

IZRAILLEVICS, E.E.: Anglo-ruszskij obscseekonomiceszkij i vnesnetorgovüj szlovar'. M. 1960, Vnesnetorgizdat. 544 p.

JAKUPOV, N.M.: Velikij Oktjabr'i bor'ba za mir. Kiev. 1977, Znanie. 32 p.

JAMKO, N.N.: Faktor doverija v mezsdunarodnüh otnosenijah. Kiev. 1979, Znanie USZSZR. 46 p.

JUR'EV, K.: Jazük mira - jazük razuma: /Vnes. politika SZSZSZR/. M. 1976, Novosztü 72 p.

KACSANOV, M.N., Kuba i mirnoe szoszuscsestvovanie. Vil'njusz, 1964, Mintisz. 39 p.

KACSANOV, V.: Szovetszkaja politika mira i szotrudnicesztva. M. 1975, Novosztü. 80 p.

KACSANOV, V.: Szocializm oznacsæt mir. O miroljubivoj vnesnej politike SZSZSZR. M. 1975, Novosztü. 30 p.

KAL'MANSZON, A.A.: Problemü vojnü i mira sz szovremennüh uszlovijah. M. 1969, 36 p.

KARAPETJAN, G.A.: Bor'ba Szovetszkogo Szozuza za mir u bezopasznoszt' v Evrope. Erevan. 1976, o-vo Znanie Arm SZSZR. 20 p.

KARASZEV, A.A.: Kapralova Z. Ja. Razvitie V.I. Leninüm markszisztzskä teorii po voproszám mira i revoljucii v godü pervoj mirovoj imperialiszticeszköj vojnü. L. 1970, 80 p.

KARENIN, A.A.: Szovetszkaja vnesnjaja politika mira v szvete idej XXV.sz'ezda KPSZSZ M. 1977, Politizdat. 96 p.

KASLEV, Ju. B.: Poszle 14000 vojn: /O vnesnej politike SZSZSZR, problemah mirnogo szoszuscsestvtovaniija i bor'be ideologij na szovrem. etape/ M. 1976, Mol. gvardija. 191 p.

KASLEV, Ju. B.: Poszle 14000 vojn: /O vnesnej politike SZSZSZR, probl. mir. szoszuscsestvtovaniija i bor'be ideologij na szovrem. etape/. Frunze. 1978, Kürgüzsztan. 202 p.

KASLEV, Ju. B.: Belgradszkaja vsztrecsa i processz razrjadki. M. 1978, Znanie. 39 p.

KASZ'JAN, V.I.: General'naja linija /SZSZSZR/ mir i szotrudnicsestvo. Kiev, 1977, Politizdat Ukrainü. 104 p.

KASZ'JAN, V.I.: Jakimsuk, A.Sz.: Szovetszkij Szozuz v bor'be za razoruzsenie. Kiev. 1979, Politizdat Ukrainü. 112 p.

KEERHA, A.A.: Szoszuscsestvtovanie i bor'ba. - Tallin "Eeshti raamat, 1965, 91 p.

KESZAREV, A.V.; XXII. sz'ezd KPSZSZ o novom etape mezsdunarodnih otnosenij i probleme vojnü i mira. 1962, Cseljabinszk, 1962. 42 p.

KIRILLOV, A.A.; Predotvrascenie vojnü - vazsnejsaja problema szovremennoshti. M. 1962, Szocekgiz, 114 p.

KIRILLOV, A.: Predotvrascenie vojnü vasejsaja problema szovremennoshti. Moskva. 1964, Petrozavodszk, Progressz, 119 p.

KITAEV, V.P.: Mezsdunarodnoe polozenie SZSZSZR M. 1978, Znanie. 55 p.

KLIMENKO, B.M.: Goszudarsztvennie granicü - problema mira . M. 1964, Mezsdunar otnosenija. 138 p.

KLIMENKO, B.-M.: Usakov, N.A., Nerusimoszt' granic - uszlovie mezsdunarodnogo mira. M. 1975, Nauka, 168 p.

KNJAZSINSZKIJ, V.B.; Zapadnaja Evropa i problema mirnogo szoszuscsestvtovaniija. M. 1963, Szocekgiz. 287 p.

KOBLJAKOV, I.K.: SZSZSZR v bor'be za mir protiv agreszszii, 1933-1941 gg. M. 1977, Progreszsz. 280 p.

KOCSARJAN, C.A.: Dialektika vojnü i mira i szovremennoszt' Erevan. 1969, Ajasztan. 410 p.

KOLESZNIKOV, M.I. Mirnoe szoszuscsestvtovanie i voproszü vojnü i mira. M. 1968, Nauka. 247 p.

KOMISZSZARENKO, V.P.: Mü za mir na vszej zemle. Kiev. 1963, Goszpolitizdat USZSZR, 44 p.

Kommunisztü v bor'be za mir i razrjadku mezsdunarodnoj naprjazsennoshti. M. 1978, INION. 221 p.

- Konferencija kommunističeskih i rabocskih partij Evropü. Berlin 1976. M. 1977, Politizdat, 296 p.
- KORIONOV, V.G.: Politika mirnogo szuscesztvovaniya goszudarsztv v dejsztvii. M. 1975, Progreszsz. 126 p.
- KOROVKIN A.M.: Leninskij revoljucionnüj kursz szovetszkoj vnesnej politiki. L. 1975. 46 p. /O-vo Znanie. RSZFSZP. Leningr. organizacija/.
- KOROVKIN, A.M.: Revoljucionnaja bor'ba v uszlovijah mezsdunarodnoj razrjadki. L. 1977, Znase. 37 p.
- KOSKARLÜ, O.: Predotvratit'gonku vooruzsenij. Baku 1978, B.i. 29 p.
- KOTENKO, V.P.: XXV. Sz'ezd KPSzSz i problemü bor'bü za mir. L. 1977, Znanie RSZFSZR. 20 p.
- KOVAL'SZKIJ, N.A.: Cerkov' i problemü mira. M. 1976, Znanie. 64 p.
- KOZSUHAROV, M.A.: 60 let Velikogo Oktjabrja i izmenenie oblika mira. Alma-Ata. 1978, Znanie KazSZSZR. 22 p.
- KOZSUHAROV, M.: XXV sz'ezd KPSZSZ i programma dal'nejsej bor'bü za ukreplenie mira. Alma-Ata. 1977, Znanie KazSZSZR. 22 p.
- KPSZSZ - znamenoszec mira: Materialü vszeszozuz. naucs. konf. "Programma mira, prinjataja XXIV sz'ezdom KPSZSZ, v dejsztvüi Baku. Dek. 1975 g. Baku, 1976, Azernesr. 44 p.
- KPSZSZ. CK. Szovmesztvoe torzszesztvennoe zaszedanie. 1977. K szovetszkomu narodu; K narodam, parlamentam i pravitel'sztvam vszeh sztran mira. M. 1977, Politizdat. 16 p.
- KRAPIVENSZKIJ, Sz.E.; Mirnoe szoszuscesztvovanie i mirovoj revoljucionnüj proceszsz. Volgograd, 1963, 32 p.
- KRAPIVENSZKIJ, Sz.E.: Bor'ba za mir i razvitie mirnogo revoljucionnogo proceszsza. /Material v pomoscs lektoram i propagan-disztem/. Volgograd, 1964, 30 p.
- KRASZIN, Ju.: Mirnoe szoszuscesztvovanie forma klasszsojoj bor'bü. M. 1961, Goszpolitizdat. 82 p.
- KRASZIN, Ju.A.: Mirnoe szoszuscsentvovanie - forma klaszszovoj bor'bü. Vil'njusz, 1962, Goszpolitnaucsizdat. 87 p.
- KRASZIN, Ju. A.: Szocializm - eto mir i družsba mezdsu narodami. M. Izd-vo Agensztva pecsati. 1963, Novoszti, 30 p.
- KRASZIN, Ju.A.: Mirnoe szoszuscsentvovanie i bor'ba za vszeobscsij mir. M. Izd-vo Moszk. 1965, un_a. 21 p.
- KSZENOFONTOV, Sz.V.: XXI. sz'ezd KPSZSZ o mirnom szoszuscsentvovanii dvuh šzisztem. L. 1959, 21 p.

KSZENOFONTOV, Sz.V.; V.I.Lenin i szovremennoe mirovoe kommuniszticeszkoe dvizsenie. L. 1960, 42 p.

KUDRICKIJ, A.V., Mirnoe szoszucsesztvovanie goszudarsztv i revoljucionnaja bor'ba. Kiev. 1972, 46 p.

Kudrjavcev, V.D. - Rozental' E.M. Inogo vühoda net. Problemü mirnogo szoszucsesztvanija i mezsdunar. pravo. M. 1961, Goszjurizdat. 32 p.

KUDRJAVCEV, V.: XXIV. sz'ezd KPSZSZ i borba za mir. M. 1972, Novoszt. 94 p.

KUNAEV, D.A.: Isztoriceszkij opüt KPSZSZ v bor'be za ukreplenie mira i družsbü mezdsu narodami: Materialü vszeszojuz. naucs-teoret. Konf. 1-3 ijulja 1977 g., g. Alma-Ata. M. 1977, Politizdat, 150 p.

KURBANOV, Sz.S.: Obscseevropejszkoe szovescsanie: Isztorija, znacsenie. Taskent. 1976, Uzbekisztan. 53 p.

KURBANOV, Sz.S.: Leninszkaja vnesnjaja politika - politika mira i szotrudnicesztva. Taskent. 1977, Uzbekisztan. 72 p.

KUZNECOV, V.I. - TUZMUKAMEDOV, R.A.: YSAKOV, N.A.: Ot Dekreta ö mire k Deklaracii mira. M. 1972, Mezsdunar otnosenija. 144 p.

LACO, A.: Varsavszkij dogovor - insztrument obeszcpcsenija mira. Vil'njusz. 1976, Mintisz. 134 p.

LADÜZSENSZKIJ, A.M. - BLISCSENKO, I.P.: Mirnüe szredsztva razresenija szporov mezdsu goszudarsztvami. M. 1962, Goszjurizdat. 175 p.

LAURONIN, E.K.: Leninszkaja politika mira i dal'nejsee ukreplenie oboronoszposzobnoszti SZSZSZR. Kiev. 1978, Politizdat Ukranü. 71 p.

LEBEDEV, N.I.: Velikij Oktjabr'i peresztrojka mezsdunarodnüh otnosenij. M. 1978, Nauka. 455 p.

LEBEDEV, N.I.: Novüj etap mezsdunarodnüh otnosenij: Vnes. politika SZSZSZR./ Vil'njusz. 1979. Mintisz. 263 p.

LENIN, V.I.: O lozunge Szcoedinennüh Statov Europü - Voennaja programma proletarszkoj revoljucii. M. izd.lit. na inosztr.jaz. 1962, 30 p.

LENIN, V.I.: O voszpitanii i obrazovanii /Szbornik/. Alma-Ata. 1965, Mektep. 603 p.

LENIN, V.I.: Doklad ö mire na II. Vszeroszszijszkom sz'ezde szovetov rabocsih i szoldatszkih deputatov 26 oktjabrja /8 nojabrja/ 1917 g. M. 1965, Progreszsz. 290 p.

LENIN, V.I.: O mirnom szoszuscsestvtovanii /Sbornik. Vsztupit. Sztat'ja C. Lejtejzen/. M. 1965, Progreszsz. 195 p.

Lenin, V.I.: Doklad o mire /na Vtorom Vszeroszszijszkom sz'ezde Szovetov rabocsih i szoldatszkih deputatov 26 oktrjabrja /8 nojabrja/ 1917 g. - O vnutrennej i vnesnej politike Reszpubliki. M. 1970, Progreszsz. 336 p.

LENIN, V.I.: O mirnom szoszuscsestvtovanii. M. 1969, Progreszsz. 190 p.

LENIN, V.I.: O mirnom szoszuscsestvtovanii. Sztat'i i recsi. M. 1971, Progreszsz. 147 p.

LENIN, V.I.: O mirnom szoszuscsestvtovanii. M. 1976, Progreszsz. 143 p.

LENIN, V.I.: O mirnom szoszuscsestvtovanii. M. 1978, Progreszsz. 163 p.

LENIN, V.I.: - O vojne i mire. Magadan. 1975, Kn.izd-vo 64 p.

LENIN, V.I.: Doklad o mire na Vtorom Vszeroszszijszkom sz'ezde Szovetov; O vnutrennej u vnesnej politike recpubliki: /Otcset VCIK i CNK IX Vszerosz. sz'ezdu Szovetov/. M. 1976, Politizdat, 48 p.

LENIN, V.I.: O mirnom szoszuscsestvtovanii. M. 1976, Progreszsz. 143 p.

Leninszkaja politika samirnogo szoszuscsestvtovaniija i klaszszovaja bor'ba. K'iev, 1964. Politizdat Ukrainü, 31 p.

LEONIDOV, F.M.: Velikaja istoricseszskaja miszszija kommunizma. M. Izd. _vo VPS i AON. 1963, 88 p.

LEONT'EV, A.P.: Bombü i razum: Mezsdunar. zametki, pamfletü, fel'etonü. M. 1979, Krasznaja zvezda. 79 p.

LEONT'EV, B.: O vojne i mire. /Politika Kommunisztics. partii Szovetszkogo szojuza po voproszam vojnü i mira/. M. 1963. Izd. lit. na inosztr. jaz. 39 p.

LEONT'EV, B. Zascita mira - delo vszeh narodov. M. 1965, Novoszti. 35 p.

LEONT'EV, B.: Politika Kommuniszticeszskoj partii Szovetszkogo Szojuza po voproszam vojnü i mira. M. 1963, Izd. lit. na inosztv. jaz. 40 p.

LEONT'EV, G.L.: Evropa: po puti uprocseniija bezopasznoti i razvitija szotrudniceszstva. M. 1978. Znanie. 64 p.

LESENKO, L.A.: Razrjadka i klaszszovaja bor'ba. K'iev, 1978. Znanie USZSZR. 47 p.

LEVIN, D.B.: Mezsdunarodnoe pravo i szohranenie mira. M. 1971, Mezsdunar obnoseniija. 231 p.

Litovszkij reszp. kom. zascsitü mira. Oktjabr'i mir. 1978, Vil'njusz. 30 p.

LOPATIN, V.N.: Vojnu mozsno iszkljucsit'iz zszizni obscseszstva Kiev, 1961, Goszpolitizdat USZSZR, 75 p.

MAGADAN: O vojne i mire. Szb. 1975, Kn. izd-vo, 64 p.

MAJOROV, Sz.: KPSZSZ o vozmozsnozszi predotvrascsenija vojnü v szovremennuju epöhu. M. 1961, Goszpolitizdat, 46 p.

MAJSZURADZE, D.G., - V.I. LENIN o vnesnej politike szovetszkogo goszudarsztva. Tbiliszi. 1960, Izd-vo An Gruz. 68 p.

MAJSZURADZE, D.G.: Oktjabr'i bor'ba Szovetszkogo Szojuza za mir. Tbiliszi, 1977, Szabcsota Szakartvelo. 81 p.

MAKSZUDOV, L.M.: Politika mirnogo szoszuscscesztonanie i ee ideologicseszkie protivniki. M. 1976, Znanie. 56 p.

MAL'KOV, V.I.: Filoszofszkie problemü vojnü i mira v szovremennuju epöhu. L. 1975, VASZ. 39 p.

MAL'KOV, V.I.: Problema vojnü i mira v domarkszisztszskoj szocial'no - filoszofszkij müszli. L. 1978, VASZ. 32 p.

MAMULIJA Sz. XXII. sz'ezd KPSZSZ i bor'ba za mir. Tbiliszi, 1964, Izd-vo A.N. Gruz.SZSZR. 62 p.

MALAHOVSKIJ, K.V., Problemü ukreplenija mira i szotrudniceszstva v Azii i Tihookeanszkom baszszejne. M. 1975, Nauka, 15 p.

MEGRABJAN, B.V., Mirnoe szoszuscscesztonovanie - trebovanie szovremennoszti. Erevan, Ajpetrat, 1963. 46 p.

MENADBE, E.A.: Hel'szinki: Itogi i perszpektivü. Tbiliszi, 1976, Szabcsota Szakartvelo. 93 p.

Mezsdunarodnie otnosenija i vnesnjaja politika SZSZSZR. Szbornik dokumentov i materialov /Voen.-Polit, Akad. im. V.I.Lenina: M. 1975, BPA. 464 p.

Mezsdunarodnie otnosenija v uszlovijah razrjadki naprjazsennozti: Materialü Konf. M. 1975, MGIMO. 318 p.

MILEJKOVSKIJ, A.G.: Ekonomicseszkie osznovü mirnogo szoszuscscesztonanija dvuh szisztem. M. 1976, Mezsdunar otnosenija. 79 p.

Mir cserez 20 let. 1000 piszem o buduscsem. M. Goszpolitizdat, 1963, 191 p.

Mir cserez 20 let. 1000 piszem o buduscsem. Taskent, 1965. Uzbekisztan. 208 p.

Mirnoe szoszuscsestvtovovanie - leninszkij kursz vnesnej politiki Szovetszkogo Szojuza. Predisze i obscsaja red. A.A. Gromiko. M. 1962, Izd-vo IMO. 304 p.

Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i bor'ba SZSZSZR za mir. Obzor literaterü. M. 1963, 32 p.

Mirnoe szoszuscsestvtovovanie goszudarsztv sz razlicsnüm szocial'nüm sztroom i szovremennaja ideologicseszskaja borba. M. 1976, Müszl'. 309 p.

Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i szocial'no-politicseszskoe razvitie. Ezsegodnik. 1976, M. 1977, Nauka. 248 p.

MIRONCSUK, V.D.: Szofrudnicseszstvo vo imja mira. Kiev. 1978, Politizdat Ukrainü. 134 p.

MIRONCSUK, V.D., - BOJKO, A.Ja.: Gorizontü mira i szotrudnicseszstva. Kiev. 1978, Znanie. 29 p.

M. JAGI, A.A.: XXV. sz'ezd KPSZSZ o polozsenii v mire i mezsdunarodnoj deja tel'nosztipartii. L. 1976, VASZ 26 p.

MOKSIN, Sz.I.: Programme mira v dejsztvii: /KPSZSZ i vnes. politika SZSZSZR/. M. 1977, Profizdat. 64 p.

MOLCSANOV, Ju.L.: Kurszom mira i mezsdunarodnago szofrudnicseszstva, szvobodü i nezaviszimoszti narodov. M. 1976, Znanie. 64 p.

MOLCSANOV, N.N.: Zapovedi procsnogo mira. M. 1979, Mezsdunar otnosenija. 127 p.

MOLODCOV, Sz.: Mir granicam! M. 1964, Novoszti. 31 p.

MOLODCOV, Sz.U. - MOROZOV, G.I. OON i problema mira. M. 1965, Znanie 48 p.

MOROZ I.: Leninszkij princip mirnogo szoszuscsestvtovovanja szocializma sz kapitalizmom i neprimimoszt' szocialiszticseszskoj i burzsdaznoj ideologij, Dnepropetrovsk. 1969, Promin, 48 p.

MOROZOV, V.P.: Problema vojnü i mira - zsgucsaja problema szovremennoszti. V pomoscs sztudentam zaocs i vecsernego obscsenija izucsajascsim materialü XXII sz'ezda KPSZSZ. M. 1963, Roszvuzizdat, 28 p.

MURADJAN, M.A.: Bor'ba szovetszkogo Szojuza za mir i mezsdunarodnuju bezopasznoszt' na szovremennome etape. Erevan. 1979, Uzd-Erev. 223 p.

MURASZTNÜJ, A.D., Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i bor'ba za mir. Kiev. 1962, Goszpolitizdat USZSZR. 120 p.

MURASZTÜJ A.D.: Leninszkoe uczenie o mirnom szoszuscsestvtovovanii i ego poszledujuscsee razvitie KPSZSZ. 1969, Kiev 51 p.

NAJKO, G.D.: Razrjadka mezdunarodnoj naprjazsennoszti i molodezs'. M. 1976, VKS. 30 p.

NALIN, JU.: Razrjadka naprjazsennoszti i antikommunizm. M. 1978, Progreszsz. 166 p.

NARINSZKIJ, M.M.: Bor'ba SZSZSZR za mir i bezonasznost' narodov. M. 1972, Znanie, 48 p.

NARINSZKIJ, M.M.: Bor'ba SZSZSZR za evropejszkuju bezopasznot' proslqe i nasztojasceee. M. 1977, Znanie. 64 p.

Nas kursz - mir i szocializm Szbornyik vüsztoplennyj General'nogo Szekretarja CK KPSZSZ L.I.Brezsnyeva. M. 1975, Novoszti.

NEDJALKOV, I.P.: V intereszah mira. /O znacsenii zavoevanija kosmosza dlja dela mira/ Kiev. 1962, Goszpolitizdat USZSZR. 92 p.

NEMES, D.: Lenin sz nami /Lenin i nekotörüe voproszü borbü protiv imperializma, za szocializm/. M. Politizdat, 1970, 159 p.

NESZMELOV, O.V.: Marksizizm - leninizm i szstrategija mira. Problemü mira v markszisztko-leninszkoj teorii - Kazan', 1970, Izd. Kazan. un-ta. 30 p.

NIKOL'NIKOV, G.L.: Pobeda leninszkoj szstrategii i taktiki po voproszám vojnü, mira i revoljucii. Kiev. 1966, Izd. Kievszkogo un-ta. 240 p.

NIKOL'NIKOV, G.L.: Leninszkim kurszom mira i progressza. Kiev. 1977, Znanie USZSZR. 48 p.

NIKOL'SZKIJ, N.M. - GRISIN, A.V.: Naucsno-tehniczeszkij progreszsz i mezdunarodnüe otnosenija. M. 1978, Mezdunar otnosenija. 296 p.

NIKOL'SZKIJ, N.M.: Osznovnoj voprosz szovremennoszti. Problema unicstozsenija vojn. M. 1964, Mezdunar otnosenie. 429 p.

NOSZOV, F.V., Lenin o vojne i mire. L. 1972, Leninzdat. 174 p.

NOVIKOV, M.P.: Mirnoe szoszuscsestvovanie i razvitie mirovogo revoljucionnogo proceszszsa. Taskent. 1977, Uzbekisztan. 39 p.

Ob itogah szovescsanija no bezopasznoszti i szotrudnicsestvü v Evrope: V Politbjuro CK KPSZSZ, Prezidiume Verhovnogo Szoveta SZSZSZR i Szovete Minisztrov SZSZSZR. Vüsztoplennie L.I. Brezsnyeva na szovescsanii po bezopasznoszti i szotrudnicsestvü v Evrope, Hel'szinki, 31 ijulja 1975 g. M. 1975, Novoszti. 16 p.

Obscsestvvennoszt'i problemü vajnü i mira. M. 1976, Mezdunar otnosenija. 319 p.

OBSCSESTVENNOOSZT'i problemü vojnü i mira. M. 1978, Mezdunar otnosenija. 462 p.

OCSKOV, M.Sz.: Mirnoe szoszuscseszstvovanie i ideologicseszskaja bor'ba. M. 1976, Moszk. račocsij. 166 p.

OGANISZ'JAN, Ju.Sz.: Planeta dlja ljudej. Dusanbe, 1977, Maorit. 176 p.

O mirnom szuscseszstvovanii. Sztatyi i recsi. M. 1974, Progreszsz. 143 p.

OLENCSEKOV, P.I.: Szohranenie miraosznovnoj voprosz szovremennoszti. Izsevszk, Udmurt. Kn. izg. 1962, 31 p.

ORATOVSKIJ, V.T.: Szamij zsgucsij voprosz szovremennoszti. Kiev. 1962, Goszpolitizdat USZSZR, 64 p.

OREL, V.N.: Vszemirnij Szovet Mira. Tallin. 1978. Eeszti raamat. 77 p.

ORUDZSEV, R., Za mirnoe szoszuscseszstvovanie. Baku. 1961, Azernesr. 92 p.

ORUDZSEV, R.; KPSZSZ v bor'be za mir i bezopasznoszt' narodov. Baku. 1962, Azernesr, 56 p.

ORUDZSEV, R.: Mirnoe szoszuscseszstvovanie i mirovoj revoljucionnij proceszsz. Baku. 1975. Azernesr, 102 p.

ORUDZSEV, R. -A.M.; KPSZSZ v bor'be za pobeđu leniszskogo principa mirnogo szoszuscseszstvovanija goszudarsztv dljuh protivopolozsnüh szisztem /1956-1966 gg./ Szpeckursz. Baku, 1975, Azerb. gosz.un-t im Kirova. 118 p.

ORUDZSEV, R.A.: Leninszkaja politika mirnogo szoszuscseszstvovanija. Baku, 1976, Azernesr. 106 p.

Ot Hel'sinki do Belgrada: Szov. Szojusz i oszuscseszstvlenie Zakljucs. Akta obscsseevrop. szovescs: Dokumentü i materialii. M. 1977, Politizdat. 287 p.

OVSZEPJAN, M.Sz.: XXV sz'ezd KPSZSZ i mirnoe szoszuscseszstvovanie razlicsnüh szocial'nüh szisztem. Erevan. 1977, Znanie. 29 p.

OZNOBISIN, D.V., Ot Breszta do Jur'eva. Iz isztorii vnesnej politiki Szovetszknoj vlaszti. 1917-1920. gg. M. 1966, Nauka, 328 p.

PAPJAN, Sz.K.: Szocializm i mir neotdelimü. Erevan. 1975, Lujsz. 130 p.

PARASCSEKOV, Sz.: Neprimimoszt'k vragam kommunizma. - Kraszmodar, 1962, Kn. izd. 44 p.

PAVLENKO, A.A.: XXV sz'ezd KPSZSZ i mirovoj revoljucionnij proceszsz. M. 1979, Politizdat. 96 p.

PAVLJUCSEKOV, A.M.: Leninszkaja programma mira v dejsztvii. Minszk. 1975, Nar aszveta. 126 p.

PAVLOV, E.M. - Pozdnjakov, O.A.: Mirnoe szoszuscseszstvovanie - osznova szovetszkaj vnesnej politiki. L. 1960, 55 p.

PAVLOVSZKIJ, V.V.: Mezsdunarodnaja razrjadka: isztoki, materializacija, perspektivü. M. 1977, Novoszti. 86 p.

PECSORKIN, V.K.: Mir - glavnoe. /Problemü vojnü i mira v szovrem. epohu/. M. 1964, Nauka, 128 p.

PETROV, M.N.: Bor'ba KPSZSZ za razrjadku mezsdunarodnoj naprjazsennozsti. M. 1975, Mezsdunar otnosenija. 95 p.

PIROGOV, G.N.: Mirnoe szoszuscseszstvovanie i ideologicseszskaja bor'ba. M. 1976, Znanie. 64 p.

PITERCEV, N.A.: Leninszkij princip mirnogo szoszuscseszstvovanija i vnesnjaja trgovlja SZSZSZR. M. 1964, Vnestorgizdat, 62 p.

PJADÜSEV, B.D.: Mir Szegodnja. M. 1976, Znanie. 64 p.

POCELUEV, N.L.: Mezsdunarodnaja razrjadka i rabocsee dvizsenie. Baku. 1974, Azernesr, 80 p. /Szov. programm mira v zszzn'/.

POHLEBKIN, V.: Baltika i bor'ba za mir. - M. 1966, Znanie. 48 p.

POLEVOJ, B.: Blizko i daleko /novüe dnevniki/ /Ob SZSZSZR i zarubeznüh sztran/ M. 1960, Szov. piszatel, 335 p.

Politicseszskij Konzul'tativnÜj Komitet goszdarsztv - ucsasztnikov Varsavszkogo dogovora - Szovescsanie Politicseszskogo Konzul'tativnogo Komiteta goszdarsztv ucsasztnikov Varsavszkogo Dogovora, Buhareszt, 25-26 nojabrja 1975 g. M. 1976, Politizdat. 31 p.

Politicseszskij konzul'tativnÜj kom. goszdarsztv - ucsasztnikov Varsavszkogo Dogovora. Szovescsanie Politicseszskogo konzul'tativnogo komiteta goszdarsztv. - ucsasztnikov Varsavszkogo bogovora, Moszkva, 22-23 nojabr. 1978 g. M. 1978, Politizdat. 39 p.

POLJAKOV, V.G.: Leninszkim kurszom. /Princip mirnogo szoszuscseszstvovanija goszdarsztv sz razlicsnüm Szocial'nüm sztroem - real'naja osznova mezsdunar. otnosenij/. M. 1964, Znanie. 32 p.

POPOV, M.V. Razvitie v Programme KPSZSZ marksziszsztzko - leninškogo uczenija o vojne i armii. M. 1964, Znanie, 63 p.

POTAPOV, A., V.I. Lenin o principah szoszuscseszstvovanija dvuh Szocial'nüh Szisztem. Kaliningrad, 1963, 97 p.

POZDNJAK, E.M.: KPSZSZ v bor'be za mir. Minszk, 1977, Belarusz'. 94 p.

Problemü vojnü i mira. Kritika i analiz burzsuaznüh teorij. /E.G.Panfilov, s.sz. Andreeva. N.V. Karabanov i drb. / - M. /1972/ Progreszsz, 390 p.

PROKOP'EV, N.: Glavnij voprosz szovremennoszt'i - Riga. 1961, Latgoszizdat. 110 p.

PROKOP'EV, N.P.: Protivoborszt'vo szil v voprosze o vojne i mire. M. 1978, Znanie. 63 p.

PROPOPOV, A.Sz.: KPSZSZ v bor'be za mir i mezdunarodnuju bezopasznoszt'. M. 1971, Znanie, 32 p.

PUHOVSZKIJ, N.V.: O mire i vojne. M. 1965, Muzsl. 192 p.

PUJA, F.: Problemü mirnogo szoszuscsest'vovanija. M. 1969. Mezdunar otnosenija. 105 p.

PUJSZ, G.: Mirnoe szoszuscsest'vovanie i bor'ba za vszeobscsej mir. Tartu. 1965, 27 p.

Puszt' vszegda budet dobroe utro! /Kto vüigruvaet ot politiki mirnogo szoszuscsest'vovanija?/ - M. 1962, 17 p.

RABOCSEE dvizsenie i bor'ba za mir i szotrudniceszt'vo v Evrope: Nekotorüe aktual. probl. M. 1978. Mezdunar otnosenija. 302 p.

RAHMANINOV, Ju.N.: Problemü evropejszkoj bezopasznoszt'i. Isztoriceszki opüt ee resenija, 1917-1977. M. 1979, Muzsl. 350 p.

Rappalszki dogovor i problema mirnogo szoszuscsest'vovanija. Materialü Naucs. Szeszszii, poszvjaseszsz 40-letiju Rappalszkiego dogovora. /25-28 apr. /1962/ - M. 1963, Izd.inosztr. lit. 292 p.

Razrjadka: Otnosenija "Vosztok-Zapad" poszle Hel'sinki. M. 1977, Novoszti. 134 p.

Religioznüe dejateli za proconij mir, razoruzsenie i szpravedlivüe otnosenija mezdu narodami: Materialü Vszemir, konf. Moskva. 6-10 ijunja 1977 g. M. 1978, Novoszti. 183 p.

ROGINSZKIJ, Z.I.; Szocializm i mir nerazdel'nü. 1962, Jaroslavl'. 19 p.

ROMANOV, V.A. Iszkljucsenie vojnü iz zszizni obscsesztva. Mezdunarodnopravovüe problemü. M. 1961, Goszjurizdat, 200 p.

ROSZENKO, I.A. XXI. Sz'ezd KPSZSZ o real'noj vozmoznoszt'i usztranenija mirovoj vojnü iz zszizni obscsesztva. L. 1960, 55 p.

ROSZENKO, I.A. Leninszki dekret o mire v dejsztvii. L. 1968. 40 p.

ROZENTAL', E.: Ne poszredsztvom vojnü, a sziløj primera. M. 1964, Novoszti, 19 p.

ROZANOV, G.L.: Politika szotrudnicesztva - velenie vremeni: SZSZSZR i kapitaliszt. Sztranü: 70-e godnü. M. 1977, Mezdunar otnosenija. 207 p.

- SAMBERG, V.M.: Na kogo rabotaet vremja? 10 voproszov i otvetev o szemiletke i ekon. szorevnovanii mezsdu. SzSzSzR i SzSA. Riga, Latgoszizdat, 1960, 75 p.
- SARIPOV, F.S.: Problemü vojnü i mira v szovremennüh uszlovijah. Taskent. 1979. Uzbekisztan. 32 p.
- SELJAG, V.V.: Mir ili vojna M. 1978, Müszl'. 144 p.
- 60 let bor'bü SZSZSZR za mir i bezopasznoszt'. M. 1979. Nauka. 438 p.
- SLJAPIN, I.M.: Narodü otsztojat mir. L. 1962, Lenizdat, 96 p.
- SPIRT, A. Ju.: Leninszkaja politika mira i razvivajuscsieszja sztravnü. M. 1976, Nauka. 103 p.
- SZADÜH - zade, M.A.: Princip mirnogo szoszuscsestvtovaniija - osznovnaja leniija vnesnej politiki Szovetszkogo Szozuza - Baku, 1962, 40 p.
- SZADÜHZADE, M.A.: Novüj etap v razrjadke mezsdunarodnoj naprjazsennoszti. M. 1976, Znanie, 64 p.
- SZAPRÜKOV, V.N.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie. Komu. onoc vügodno. M. 1979, Novoszti 51 p.
- SZAVINOV, K.I.: Szovmesztnüj vklad szocialiszticeszkih sztran v delo mirá i progreszsza. M. 1977. Znanie 64 p.
- SZENIN, M.V.: Put' k miru i bezopasznoszti. M. 1960, Znanie. 48 p.
- SZENIN, M.V.: Razvitie mezsdunarodnüh ekonomiceszkih szvjazej. Nekotorüe voproszü teoriji i metodologii razvitija mezsdunar. ekon. szvjazej szoc. goszudarsztv. M. 1968, Müszl. 176 p.
- SZERGIEV, A.: Leninszkim kurszom bor'bü za mir i szvobodu narodov. M. 1976, Znanie 64 p.
- SZIMONIJA, N.A.: Dvizsenie nepriszoeдинeniija vazsnüj faktor mezsdunarodnoj politiki. M. 1978, Znanie 48 p.
- SZIMONOV, V.: Razrjadka i bor'ba za szocial'nüj progreszsz. M. 1977, Novoszti, 36 p.
- SZLADKOVSKIJ, M.I.: Szemiletka i ekonomiceszskoe szotrudnicesztvo sztran szocialiszticeszskogo lagerja. M. 1959, M. Izd-vo IMO, 32 p.
- SZMIRNOV, Ju.P.: Leninszkij princip mirnogo szoszuscsestvtovaniija. Minszk, 1965, Belarusz'. 71 p.
- SZMIRNOV, N.K. Vojnu mozsno predotvratit'. Taskent, 1962. Goszizdat USZSZR. 32 p.

SZMIRNOV, P.Sz.: Marksizim-leninizm o vojne i mire . M. 1968, Vüszs. skola 141 p.

SZMOLENSZKIJ, P. Diplomacija i granicü. M. 1965, Mezsdunar. otnosenija. 85 p.

SZMOLJANSZKIJ, V.: Mir, mirnoe szoszuscsestvtovanie i mirnoe goszpodsztvo. M. 1965, Novosztü 47 p.

SZOBAKIN, V.K. Kollektivnaja bezopasznoszt' - garantija mirnogo szoszuscsestvtovanija. M. Izd - vo IMO, 1962, 518 p.

SZOBAKIN, V.K.: Szovetszkaja koncepcija razoruzsenija. M. 1979, Znanie 64 p.

Szocializm i mir nerazdelimü: Voproszü i otvetü, kaszajuscieszja razrjadki mezsdunar napjazsennosztü. M. 1976, Novosztü, 32 p.

Szocializm i mir nerazdelimü. /Szb. sztatej./ Redkol. P. Fedoszeev i dr. M. 1977, Nauka. 162 p.

Szocial'nüe aszpektü evropejszkoj bezopasznosztü. /Szb. sztatej/ M. 1978, Profizdat. 144 p.

SZOHIBNAZAROV, H.: XXV sz'zezd KPSZSZ i problemü mirnogo szoszuscsestvtovanija i klaszszovoj bor'bü na szovremennom etape. Dusanbe. 1978, Znanie Tadzs-SZSZR. 20 p.

SZOLONCOV, Z.M. + ALEKSZEEV, E.F.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i szovremennoszt'. M. 1971, Znanie. 47 p.

Szovetszkaja programma mira v dejsztvii. O rezultah szov-amer. peregovorov. M., 1972, Novosztü. 39 p.

Szovetszkaja Programma mira v dejsztvii: Materialü vszeszojuz. Naucs. konf. Baku. 23-24. dek. 1975 g. M. 1977, Nauka. 287 p.

Szovetszkaja sztrategija mira, 1917-1977. M. 1977, Novosztü. 34 p.

SZSZSZR v bor'be za mir nakanune vtoroj mirovoj vojnü. /Szent. 1938-avg. 1939/. M. 1976, Progreszsz. 530 p.

SZTEPANOV V.I. Ekonomicseszkie osznovü mirnogo szoszuscsestvtovanija. M. 1964, Ekonomika. 156 p.

SZTREL'COV, Ju.G.: Usztranenie ugrozü jadernoj vojnü central'naja zadacsa mirovoj politiki. M. 1978, B.i. 33 p.

SZUHAR'KOV, J.A.: Vnesnepoliticseszkie itogi 1978 goda. M. 1979, Znanie RSZFSZR. 48 p.

SZURIN, V.I. Csto takoe zona mira L. 1960, Leninzdat. 45 p.

SZURIN, V.I.: Osznovnoj voprosz szovremennosztü. L. 1962, Lenizdat, 148 p.

SZURIN, V.I.: Szocializm i mir nerazdelenü. L. 1965, 48 p.

SZURIN, V.I.: Szstrategija mira. Leningrad. 1978, Znanie. 35 p.

SZVETLOV, A.A.: Na szstrategicseszkom pereput'e: /Vnes. politika SZSZSZR/. M. 1976, Novosztı. 40 p.

TAMAZJAN, A.H.: Razrjadka mezsdunarodnoj naprjazsennoszti i razvitie mirovogo revoljucionnogo proceszsza. Erevan. 1977, Izd-vo Erev. unta. 221 p.

Tatarovszkaja, I.M.: Razvivajuscieszja szstranü v bor'be za mir. M. 1970, Mezsdunar. otnosenija. 168 p.

TIMOFEEV, A.: Zsgucsaja problema szovremennoszti. Vladivosztok. 1961, Primor, kn. izd. 40 p.

TOMASEVSZKIJ, A.A. - DENISZOV, P.Sz.: Problemü vojnü i mira: /Po materialam XXV sz'ezd KPSzSz/. L. 1977, Znanie RSZFSZR 36 p.

TOMASEVSZKIJ, D.G.: Politika, otvecsajuscaja korennüm intereszam narodov. O mirnom szoszuscsestvtovanii goszdarsztv dvuh szisztem. M. 1972, Politizdat, 63 p.

TOMASEVSZKIJ D.: O mirnom szoszuscsestvtovanii goszdarsztv dvuh szisztem. M. 1973, Novosztı. 80 p.

TOMASEVSZKIJ, D.: Leninszkie idei i szovremennüe mezsdunarodnüe otnosenija. M. 1974, Progreszsz 288 p.

TOLKUNOV, L.N.: Trudnüe dorogi mira: Ot konfrontacii k razrjadke. M. 1977, Izvesztija. 383 p.

Tridcatiletie Pobedü Szovetszkogo naroda v Velikoj Otecsestvennoj vojne. Dokumentü i materialü. M. 1975. Politizdat 64 p.

TRUBAJCSUK, A.F. - LESCSENKO. L.A.: Leninszkája programma mira v dejsztvii Kiev, 1977, Rad. skola. 142 p.

TRUHANOVSKIJ, V.G.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie - norma otnosenij goszdarsztv sz-razlicsnüm obscesestvennüm sztroem. M. 1975, Mezsdunar otnosenija. 112 p.

TRUHANOVSKIJ, V.G.: Mir - narodam Predlozsenie SZSZSZR o mire v Pervoj mirovoj vojne /8 nojab.1917 g./. M. 1977, Novosztı. 158 p.

TRUHANOVSKIJ, V.G.: 60 let bor'bü za mir i szotrudnicesztvo mezdu narodami. M. 1977, Mezsdunar otnosenija, 144 p.

TRUS, M. Lenin u isztokov vnesnej politiki SZSZSZR. M. 1970, Novosztı, 294 p.

TURSZUNOV, N.; za mir szotrudnicesztvo i gumanizm. 1970, Dusanbe, 90 p.

URAL'SZKIJ, A.: Szovetszkaja programma mira v dejsztvii. M. 1975, Izd-vo agensztva pecsati Novosztı. 72 p.

VAHRAMEEV, A.V.: Szocialiszticeszkoe szodruzsentvo v bor'be za mir i mezsdunarodnogo bezopasznoszt'. M. 1976, Znanie. 64 p.

VALENTINOV, A.: Evropa na novüh rubezsah. M. 1976, Mezsdunar otnosenija. 64 p.

VETROV, A.V.: Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i ekonomiceszko-kul'turnoe szotrudnicesestvo. Kiev. 1975, Politizdat Ukrainü. 102 p.

Vıntereshah narodov mira /Celi i oszovnnüe principü vnesnepolit. Kursza SZSZSZR/. Kiev. 1973, Politizdat Ukrainü. 144 p.

VISZKOV, Sz.: Za mir bez oruzsija, za mir bez vojn. /Vnesnaja politika SZSZSZR 1956-1963 gg./ M. 1964, Müszl' 176 p.

VLADIMIROV, Sz.S. - TEPLOV, L.: Varsavszkij dogovor: Faktü i tol'ko faktü. M. 1979, Progreszsz. 229 p.

VLASZENKO, A.K.: Szovetszkaja programma mira. - v dejsztoii Kiev, 1972, 47 p.

VLIJANIE uszpehüv miravogo szocializma na razvitie szocial'no-politiceszskih proceszszov v zarubezsnom mire. M. 1979. MGIMO 157 p.

VNESNAJA politika Szovetszkogo Szozuza. M. 1978, Politizdat. 472 p.

VNESNJAJA politika Szovetszkogo Szozuza i mezsdunarodnüe otnosenija: Szb. dokumentov. M. 1978. Mezsdunar. 229 p.

Vnespoliticeszkie problemü szovremennoszti. Otvet zarubezsnüm avtoram. M. 1964, Nauka. 253 p.

Vo imja mira, bezopasznoszti i szotrudnicesestva. K itogam Szovescs po bezopasznoszti i szotrudnicesestvu v Evropa, szosztojavsegoszja v Hel'sinki 30 ijulja - 1 avg. 1975 g. M. 1975, Politizdat, 96 p.

VOJTOVICS, Sz.D.: V bor'be za mir i bezopasznoszt' narodov: /OON. problema razoruzsenija i oszlablenija mezsdunar.naprjazsenija i ucsasztie v ee obszuzsdenii delegacij BSZSZR. Minszk. 1977, Nauka i tehnika. 112 p.

VOROBEJ, N.Sz.: Bor'ba SZSZSZR za utverzsdenie principov mirnogo szoszuscsestvtovovanja v mezsgoszudarsztvennüh otnosenijah. Minszk. 1977, Znanie 24 p.

VOROB'EV, A.I.: Velikij Oktjabr' i szovremennüe mezsdunarodnüe otnosenija. M. 1977, Znanie. 63 p.

VORONKOV, L.Sz.: Szevernaja Evropa: obscsesztvennoszt' i problemü vnesnej politiki. /szkandinavszkih sztran/. M. 1976, Nauka. 215 p.

VOSCSENKOVY K.P.: SZSZSZR v bor'be za mir. Mezsdunar. konf. 1944-1974 gg. M. 1975, Mezsdunar otnosenija. 255 p.

Vszemirnüj kongressz miroljubivüh szil. 1973. Dokumentü. M. 1973, 20 p.

ZABIGAJLO, K.Sz.: Fedorovics, K.P.: Vintereszah mira i bezopasznoŝti v Evrópe. Kiev. 1975, 47 p.

ZABIGAJLO L.: OON i mezsdunarodnaja razrjadka. Kiev. 1978, Znanie 63 p.

ZADOROZSNÜJ, G.P.: Granicam - mir: M. 1964, Znanie 48 p.

ZADOROZSNÜJ, G.P.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i mezsdunarodnoe pravo. M. 1964, Mezsdunar otnosenija. 488 p.

ZADOROZSNÜJ, G.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i mezsdunarodnoe pravo. M. 1968, Progreszsz 400 p.

ZAGLADIN, V.V.: Isztoriceszkaja voha evropejszkogo i mirnogo razvitija: /O konf. komm. i rabocsih partij Evropü V Berline/. M. 1976, Znanie. 64 p.

ZAJKIN A.N.: Programma bor'bü za mir i mezsdunarodnuju bezopasznoszt'. 1973, Alma Ata. 46 p.

Za mir i bezopasznot'. Dokumentü Szovescsanija Polit. Konzsul' tativnogo Kom. goszudarsztv - ucsasztnikov Varsavszkogo Dogovora. Buhareszt 4-6 ijulja 1966 g. - M. 1966, Novoszti. 62 p.

Za mir, bezopasznoszt' szotrudnicesztvo i szocial'nüj progreszsz v Evrope: K itogam konf. kom. i rabocsih partij Evropoe, Berlin, 29-30 ijulja 1976 g. M. 1976, Politizdat. 48 p.

ZAMKOVOJ, V.I. - SZEMEJKO, L.Sz.: Problemü vojnü i mira v szovremennoj ideologiceszköj bor'be. M. 1978, Znanie. 63 p.

ZLOBIN, Sz.: Bez nalogov, bez vojnü! Vil'njusz, Goszpolitnau- csizdat, 1960. 38 p.

ZLOBIN, N.Sz.: Proekt Szovetszköj Konzstitucii o vnesnej poli- tike SZSZSZR. Politike mira, druzsbü i szotrudnicesztva mezsdunarodami. Taskent, 1977, Znanie UŝSZSZR. 21 p.

ZOLOTAREV, M.Sz.: Problemü vojnü i mira v szovremennüh uszlovijah. 1968, Odessza. 28 p.

ZVOLINSZKIJ, V.: Na puti k materializacii razrjadki: /Mirnoe szoszuscsestvtovanie i szov-amer. ekon. szotrudnicesztvo/. M. 1977, Novoszti. 52 p.

ZSUKOV, G.P.: Koszmosz i mezsdunarodnie otnosenija. M. 1961, Znanie. 40 p.

ZSUKOV, G.P. Varsavszkij dogovor u voproszü mezsdunarodnoj bezopasznoszti. M. 1961, Szocëkguz, 79 p.

ZSUKOV, Ju.A.: Evropejszkie gorizontü. M. 1975, Szov. Roszszija, 86 p.

Orosz nyelvű tanulmányok, cikkek

1970-1979 között

AFANASZ'EV, V.: Razrjadka i obscsesztyvennoszt'. K itogam Vsze-mirnogo foruma miroljubivuh Szil. /Moszkva, Janv. 1977.g/ = Kommuniszt, 1977. 3.Nr. 94-104.p.

AHTAMZJAN, A. - ISZTJAGIN, L.: Leningszkie principü szovetszkoy vnesnej politiki. = Mezsdunar. Zsizn', 1970. 139-143. p.

ALEKSZANDROV, A.: Tekuscsie problemü mirovoj politiki. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1970. 7 Nr. 76-95.p.

ALEKSZANDROV, L. - SESZTOV, V. Vazsnaja iniciativa Szocialisztiszesztih sztran. = Mezsdunar. Zszn', 1971. 6. Nr. 121-126.p.

ALEKSZANDROV, N.: Dialog prodolzsaetszja. /O vozmozsnoszti vürabotki szovmesztüh pozicij v obeszpecsenii mezsdunar. mira i szocial'nogo progreszsza. Po materialam vsztrecsi markszisztov i hrisztian. g. Zal'cburg /Ausztrija/ Nojabr' 1974. g/ = Nauka i religija, 1975. 7.Nr. 80-81.p.

ALEKSZANDROV, N.: Vsztrecsa v Mjunhene /O vozmozsnoszti szotrudnicsesztyva mezsdumarkszisztami i hrisztianomi v bor'be za mir. /Po materialam vsztrecsi ucseüh, predstavljajuscsih marksziszt-szkuju müszl' i ideologiju hrisztiansztva. 1975 g./ = Nauka i religija, 1976. 8. Nr. 81-83.p.

ALEKSZANDROV, N.: Mezsdunarodnünj mir i cerkov'. = Nauka i religija, 1977. 6. Nr. 90-93.p.

ALEKSZANDROV, Valentin: Evrope bezopasznoszt'. /K Obscsееvrop. szovescsaniju po voproszam bezopasznoszti/ = Ogonek, 1970. 5.Nr. 3.p.

ALEKSZANDROV, V.: Bor'ba za mir i zascsita prav cseloveka. = Mezsdunar. zsizn', 1976. 6. Nr. 26-34.p.

ANDREEV, V.: Voennüe bjudzsetü i razoruzsenie. = Mezsdunar, Zsizn', 1976. 11.Nr. 35-45.p.

ANDREEVA, I.Sz.: Filozszofszkie aszpektü mira. /Po materialam zarubezs. pecsati/. - Vopr. filozszofii, 1973, 9.Nr. 137-142.p.

ANDRONOV, I.: OON: itogi tridcatoj, jubilejnoy /szeszszii General'no Aszszamblei/. = Novoe vremja, 1975. 52. Nr. 8-9.p.

ASZTROV, V.: Magisztral'ju razrjadki i mirnogo szoszuscsesztyvovaniya. /K godovscsine Szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicsesztyvu v Evrope/. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1976. 9. Nr. 3-14.p.

AVAKOV, M. - CSERNICSENKO, Sz.: Zsiznennaja szila leninszkich principov mirnogo szoszuscsestrovaniija. = Kommunistt Vooruzs. Szil. 1973. 23. Nr. 19-26.p.

BABICS, Ju.: Razrjadka - veduscsaja tendencija mirovogo razvitija. = Polit. szamodrazovanie, 1977. 8. Nr. 41-49.p.

BAHOV, A.: Szvod principov mirnogo szoszuscsestvtovaniija. = Novoe vremja, 1976. 19. Nr. 20-21.p.

BARTEN'EV T.: Jarkij primer voploscsenijar leninszkich principov mirnogo szoszuscsestvtovaniija /O druzsbe i szotrudnicsesttve mezsdu SZSZSZR i Finlandiej/ = Kommunistt, 1973. 5. Nr. 89-99.p.

BATURIN, A.: General'naja aszssembleja narodov. /K itogam Vszemirnogo kongressza miroljubivüh szil. Moszkva. Okt. 1973 g./ = Novoe vremja, 1973. 44. Nr. 7-8.p.

BESZTUZSEV, I. - ERMOLENKO, D.: Naucsnoe prognozirovanie mezsduнародnüh otnosenij v szvete leninszkich idej. - Mezsdunar. Zsizn', 1970. 2. Nr. 99-107.p.

BEZÜMENSZKIJ, L.: Obscseevropeszkaja zadacsja. /K szozüvü Obscseevrop Szovescsanija po voproszan szotrudnicsesttva i bezopasznoszti/ = Novoe vremje, 1970. 27. Nr. 4-6.p.

BEZÜMENSZKIJ, L.: Evropa edet v Moszkvu. /O podgot sztoronikov mira zapadnoevrop. sztran k Vszemirnomu kongresszsu miroljubivüh Szil/. - Novoe vremja, 1973. 42 Nr. 7-8.p.

BEZÜMENSZKIJ, L.: - NAUMOV, P.: Novüe gorizontü Evropü. /K zaveszeniju Szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicsesttvu v Evrope/. = Novoc vremja, 1975. 31. Nr. 4-6.p.

BEZÜMENSZKIJ, L. - GAVILEVSZKIJ, V.: Cel' - prodolzsenie razrjadki. /K itogam belgrad. vsztrecsi, poszvjascs. vüpolneniju resenij Zakejucrit. Akta Szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicsesttvu v Evrope. 1977-1978. gg/. = Novoe vremja, 1978. 11. Nr. 6-7.p.

BOGORAD, V.A. - MATVEEV, R.F.: Mezsdunarodnüt rabocsij klaszsz i problemü bor'bü za mir. = Vopr. isztorii KPSZSZ, 1974. 2. Nr. 48-49.p.

BORISZOV, K.: Trebovanie razrjadki zakljucsit' vszemirnüt dogovor o sneprimeneni szilü. = Novoe vremja, 1976. 17. Nr. 4-5.p.

BRAGIN, N.: Leninszkaja programma szocializma i mira v dejsztvii. = Pars. zsizn', 1974. 17. Nr. 9-13.p.

BREZSNEV, L.I.: Za szpravedlivüt, demokratseszkij mir, za bezopasznoszt' narodov i mezsduнародnoe szotrudnicsesttvo. /Recs' na Vszemirnom kongresszse miroljubivüh szil. Okt. 1973. g/. = Kommunistt, 1973. 15. Nr. 3-23.p. Part. zsizn', 1973. 21. Nr. 3-22.p.

BREZSNEV, L.I.: Otvetü tovariscsa L.I. Brezsneva na voproszü amerikanskogo zszurnala. #Tajm". /O razvitii szov-amer. otnosenij i razrjadke mezsduнарод, naprjajzennoszti/. = Novoe vremja, 1979. 4. Nr. 4-6.p.

BREZSNEV, L.I.: Vösztuplenie L.I. Brezsneva po televideniju FRG 6 maja 1978 goda: /O razvitii szovzapadnogerm. vzaimootnosenij/. = Part. Zsizn' 1978. 10.Nr.9-11.p.

BREZSNEV, L.I.: Vo imja mira, bezopasznosti i szotrudnicesstva. Vösztuplenie na Szovescs. po bezopasznosti i szotrudnicesstvu v Evrope 31 ijulja 1975.g. = Kommunist, 1975. 12. Nr. 6-9.p.

BRUZ, V.Sz.: Kritika burzsuažnüh fal'szifikacij leninszkogo principa mirnogo szoszuscsesztvovanija i bor'bü SZSZSZR za ego voploscsenie v zszizn' na szovremennom etape. = Veszt. Kiev. un-ta. Szerija: Mezsdunar otnosenija i mezsdunar. pravo. 1975. 2.Nr. 33-40.p.

BUMAGIN, V.: Klasszovüj, internacionaliszszkij karakter szovetszkaj vnesnej politiki. = Kommunist Szov. Latvii. 1975. 1. Nr. 27-31.p.

BURLACKIJ, F.: Real'noszt' planiruemogo mira. /O razvitii szisstemü mezsdunar. otnosenij/. = Druzba narodov, 1973. 9.Nr. 216-231.p.

BÜKOV, O.- TOMASEVSZKIJ, D.: Real'naja szila mezsdunarodnogo razvitija. /O politike mirnogo szoszuscsesztvovanija/ + Mirovaja ekonomika i mezsdun otnosenija, 1972. 7.Nr. 4-15.p.

CSERNENKO, K.U.: Evrope procsnüj mir i nadezsnuju bezopasznost'. = Mezsdunar Zsizn', 1978. 3-13.p.

CSERNENKO, Sz.N.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie goszudarsztv razlicsnüh szocial'nüh szisstem i ideologicseszkaja bor'ba. = Veszt. Moszk. un-ta., 1973. 1. Nr. 73-80.p.

CSHIKVADZE U. - BOGDANOV, O.: Opredelenie agreszszi - vazsnüj insztrument bor'bü za mir. = Mezsdunar. zszizn', 1969. 7. Nr. 18-26.p.

Osto vü dumaete o leninszkaj vnesnej politike Szovetszkogo Szozuza i ego roli v Szovremennüh mezsdunarodnüh otnosenijah? /Otvetu na voprosz red. zszurn. "Ogonek": K. Tan., Urho Kaleva Kekkonen; Nörodöm Szihamuk/. = Ogonek, 1970. 2. Nr. 2-3.p.

DEJSZTVENNOSZT' leninszkaj vnesnej politiki = /Kommunist, 1971. 14.Nr. 73-81.p.

Deklaracija o mire, bezopannosti i szotrudnicesstve v Evrope /prinjataja na Szovescsanii Politicseszkogo konszul'tativnogo komiteta goszudarsztvö ucsaznikov Varsavszkogo Dogovara/. = A Kommunist, 1972. 2. Nr. 5-11.p.

DERNBERG, Sztefan: Antiszovetizm protiv mira i razrjadki. /Szokr. perepecs. iz zszurn. CK SzEPG Ajnhajt. 1975. No 12/ = Kommunist /Vil'njusz/, 1976. 3. Nr. 90-95.p.

DIMITRIEVA, G.K.: Leninszkaja ideja szpravedlivogo, demokraticseszkogo mirä. = Veszt. Kiev. un-ta. Mezsdunar otnosenija i mezsdunar. pravo. 1978. 83-90.p.

DMITRIEV, Bor.: Na pol'zu vszeobscsemu miru. K itogam szov. amer. peregovorov. /Moszkva, Maj 1972 g./ = Novoe vremje, 1972. 26.Nr. 4-5.p.

DMITRUK, A.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i ideologicsestzkaja bor'ba. = Kommunist Beloruszszii, 1973. 11.Nr. 51-57.p.

DOBROSZEL'SZKIJ Marian: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i evropejszkaja bezopasnoszt' = Mezsdunar. Zsizn', 1972. 5.Nr. 45-50.p.

Dokumentü Vszemirnogo kongreszszszi miroljubivüh szil: Prizüv Vszemirnogo kongreszszszi miroljubivüh szil. = Novoe vremja, 1973. 45.Nr. 14-15.p.

DOLGIN, V.G.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i faktorü ego uglublenija i razvitija. = Vopr. filosofii 1974. 1. Nr. 57-68.p.

DOLGIN, V.: Szocialiszticeszkoe szodruzsesztvo i mirovoe razvitie. = Mezsdunar. Zsizn', 1976. 10.Nr.104-113.p.

DRIBIN, L.: Mirnoe szoszuscsestvtovanie i klaszszovaja bor'ba. = Kommunist Szov. Latvii, 1974. 1.Nr. 22-28.p.

DRIBIN, L.: Razrjadka mezsdunarodnoj naprjazsennosztii i mirovoj revoljucionnäj proceszsz. = Kommunist Latvii, 1978. 3.Nr. 80-88.p.

XXIV. sz'ezd KPSZSZ i problemü szovremennüh mezsdunarodnüh otnosenij. = Mezsdunar. zsizn', 1971. 7. Nr. 3-53.p.

XXIV. sz'ezd KPSZSZ o mezsdunarodnom polozsenii SZSZSZR i vnesnepoliticseszkoi dejatel'nosztii partii = Kommunist Vooruzs. Szil, 1971. 9.Nr. 75-79.p.

DUBININ, Ju.: - RAHMANINOV, Ju.: Po puti, namecsennomu v Hel'sinki:/O bor'be za ukreplenie mira i bezopasnosztii v Evrope/. = Kommunist, 1978. 88-99.p. 12.Nr.

EFIMOV, A.: Obscseevrontejszkoe szovescsanie i razrjadka naprjazsennosztii v Evrope. = Mezsdunar. zsizn', 1975. 27-34.p. 4.Nr.

ELIN, V. - KONSZTANTINOV, V.: Hel'szinszkie dogovorennosztii i uszlovija rabotü zsurnalisztov. = Mezsdunar. zsizn', 1978. 7.Nr. 126-129.p.

EVROPA, evropejszkaja politika i razrjadka. = Mezsdunar. zsizn', 1979. 6.Nr. 74-129.p.

Evrope - mir i bezopasnoszt'. Forum "Novogo vremeni" = Novoe vremja, 1972. 7.Nr. 18-21.p.

FEDOROV, V.: OON i mezsdunarodnaja bezopasnoszt'. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1971. Nr. 79-82.p.

FEL'DMAN, D.: Torzsesztvo politiki mirnogo szoszuscsestvtovanija. = Kommunist Tatarii, 1971. 12.Nr. 22-27.p. 12.Nr.

Filoszofija isztoricsseszkiego optimizma. /Itogi Vszemirnogo kongressza miroljubivüh szil. Moszkva. Okt. 1973 g./ = Mirovaja ekonomika i mezsdunar otnosenija, 1973. 12. Nr. 3-14.p.

GAFUROV, B.: Idei Bandunga i szovremennoszt'. 20 let Bandung. konf. = Acija i Afrika szegodnja, 1975. 4.Nr. 6-7.p.

GANTHAM, V.- TOMASEVSZKIJ, D.: Mir v god leninszkiego jubileja. /Tekuscsie problemü mirovoj politiki/. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar otnosenija, 1970. 4.Nr. 84-105.p.

GARIBDZSANJAN, B.G.: Mirnoe szozuscsestvtovanie i ideologicsesz-kaja bor'ba. = Vesztä. Erevan. un-ta. Obscsestvt. nauki, 1976. 3.Nr. 5-13.p.

GAVRILOV, A.: Programma bor'bü za mir i bezopasznoszt' narodov. /XXIV. sz'ezd KPSZSZ o vnesnej politike SZSZSZR/ = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1971. 7.Nr. 3-11.p.

GAVRILOV, A.: Mirnoe buduscsee i bezopasznoszt' Evropü. Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1970. 10.Nr. 3-11.p.

GOGOLEV, A.: Na puti v Belgrad. /k diszkusz. ob organizac. formah konszul'tacij po voprosam bezopasznoszti i szotrudnicseszstva v Evrope/. = Novoe vremja, 1977. 23.Nr.14-15.p.

GRABER P'er.: Mirnue perszpektivü Evropü. /Interv'ju prezidenta Svejc. Konfederaciji P. Grabera. Zapiszali Ju. Kornilov, V. Vavilov/. = Novoe vremja, 1975. 15.Nr. 10-11.p.

GRIBANOV, M.: Dve tendencii v mirovoj politike /k 25 - letiju GON/ = Agitator. 1970. 19.Nr. 57-59.p.

GRIBANOV, M.: Put' k bezopasznoszti i szotrudnicseszstvu. /k szozüva Obscseevrop. Szovescsanija po voprosam bezopasznoszti/. = Agitator, 1970. 15.Nr. 56-59.p. 15.Nr.

GRIBANOV, M.: Szila i real'noszt' programmü mira. /o vnesnej politike SZSZSZR/ = Agitator, 1973. 1.Nr. 39-42.p.

GRIBANOV, M.: Programma mira v dejsztvii /o vnesnej politike SZSZSZR/ = Agitator, 1971. 21.Nr. 18-20.p.

GRIVA Zsan: Mü za mir i szotrudnicseszstvo /Sztat'ja pred. Latv. kom. zascsitü mira/ = Nauka i tehnika, 1969. 5.Nr. 1.p.

GROMÜKO, A.: Leninszkij revoljucionnüj kursz vnesnej politiki. K vühodu v szvet knigi Gener. Szekr. CK KPSZSZ L.I. Brezsneva: "KPSZSZ v bor'be za edinsztvo vszeh revoljucionnüh i miroljubivüh szil" = Kommunist, 1973. 1.Nr. 39-52.p.

GROMÜKO, A.A.: Leninszkaja politika mira. Interviju minisztra inosztr. del SZSZSZR A.A. Gromüko. = Ogonek, 1970. 2.Nr. 1.p.

GRACSEV, B.: Szilü mira v nasztuplenii. = Agitator, 1974. 1.Nr. 40-43.p.

- GROMŪKO, A.: Leninszkaja sztrategija mira: edinsztvo teorii i praktiki /O vnesnej politike SZSZSZR/. = Kommunist, 1976. 14.Nr. 11-31.p.
- GUĐKOV, Ju.: Marsrut k miru serez razoruzsenie. = Novoe vremja, 1978. 23.Nr. 6-7.p.
- HAN, G.: Duh Hel'szinki i problemü bezopasznoszti v Azii. = Part. zszn' Kazahsztana, 1975. 61-65.p. 12.Nr.
- HARHARDIN O.Sz.: Beszprecedentnų kongressz. = Novoe vremja, 1973. 42.Nr. 6.p.
- HARLAMOV, Ju.: Navsztreču Vszeмирному kongresszsu miroljubivų szil. = Agitator, 1973. 17.Nr. 40-42.p.
- HAZAK, G.: Razrjadka naprjazsennoszti i mezdunarodnoe szotrudnicseszto v gumanitarnoj oblaszti. = Kommunist Esztonii, 1977. 5. Nr. 95-101.p.
- HOMENKO, A.: Vszeмирnų forum miroljubivų szil. /K Szozüvu Vszeмирного kongresszsa v Moszkve/. = Mezdunar. Zszn', 1973. 10.Nr. 92-95.p.
- HOZIN, G.: Razoruzsenie i nekotoú global'ne problemü szovremennoszti. = Mirovaja ekonomika i mezdunar. otnosenija. 1978. 6.Nr. 33-42.p.
- HVOSZTOV, V.M.: Osznovnie voproszų vnesnepoliticseszkoj dejatel'noszti KPSZSZ mezsdu XXIII. i XXIV. Sz'ezdami partii = Vopr. isztorii KPSZSZ, 1971. 3.Nr. 17-28.p.
- IGNATOV, A.: Oszen'ju - Vszeмирnų kongresszsz miroljubivų szil = Novoe vremja, 1973. 12.Nr. 4-5.p.
- IGRICKIJ, Ju.J.: Razrjadka i ideologicseszskaja bor'ba. = Novaja i novejsaja isztorija, 1976. 1.Nr. 37-51.p.
- Il'in, V.: Novie vozmozsoszti, vdoknovljajuscsee perszpektivü /K itogam Szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicseszstvu v Evrope. Hel'szinki. Ijul'-avg. 1975.g./. Mezdunar. zszn', 1975. 9.Nr. 3-16.p.
- INOZEMCEV, N.: Ediasztvo teorii i praktiki v leninszkoj politike mira. = Kommunist, 1975. 18.Nr. 43-53.p.
- INOZEMCEV, N.: Problemü szovremennogo mirovogo rezvitija i mezdunarodnų otnosenij. = Kommunist, 1976. 15.Nr. 71-85.p.
- ISZRAELJAN, V.: Mezdunarodnaja bezopasznoszt'i OON. K 25-letiju OON. = Mezdunar. Zszn', 1970. 10.Nr. 85-91.p.
- ISZTJAGIN, L.- MAKAROV, V.: Tekuscšie problemü mirovoj politiki = Mezdunar. otnosenija, 1969. 10.Nr. 62-81.p.

IVANJAN, I.: Burzsuažnoe obscsesztvovedenie i "nauka o mire". = Mirovaja ekonomika i mezsdunar, otnosenija, 1979. 2. Nr. 111-117.p.

IVANOV, K.: Nekotorie aszpektü otnosenij SZSZSZR sz razvivajusciminja sztranami = Polit. szamobrazovanie, 1970. 7. Nr. 20-28.p.

IVASIN, Ju.: Leninizm i mezsdunarodnue otnosenija. = Novoe vremja, 1974. 3. Nr. 4-6. p.

IVANOV, K.: Potsdam i szovremennoszt' /K 25-letija Potszdamszkoj konferencii/ = Novoe vremja, 1970. 31. Nr. 19-21 p.

IVANOV, P.: Neszosztojatel'nue uszilija protivnikov razrjadki. = Part. zsizn', 1977. 20. Nr. 75-80. p.

JABLOCSKOV, L.D.: Razvivajuscieszja sztranü i peresztrojka mezsdunarodnüh otnosenij. = Narodü. Azii i Afriki, 1977. 1. Nr. 23-29.p.

JAROSZLAVCEV, V.: Osznova evropejszkoj bezopasznoszti. = Mezsdunar zsizn', 1976. 4. Nr. 14-21.p.

JASZINSZKIJ, O.: Razrjadka naprjazsennoszti i ee protivniki. = Kommuniszt Beloruszszii, 1975. 8. Nr. 80-85. p.

JUR'EV, N.: Zakrepiť razrjadku v Evrope. = Mezsdunar. zsizn', 1977. 11.Nr. 103-111.p.

JURKEVICS, A.: Vo imja mira i družsbü /O dejatel'nosti posztójannoj komiszszii no inoszt. delam Verhovnogo Szoveta USZSZR/, = Szovetü deputatov trudjascsiszsza, 1969. 8. Nr. 110-112.p.

JUR'JEV, Ju.: Tekuscsie problemü mirovoj politiki. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar otnosenija, 1969. 7. Nr. 72-90. p.

JURSENASZ, Cs.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie i klaszszovaja bor'ba. = Kommuniszt /Vil'njusz/, 1978. 2. Nr. 61-66.p.

KALENJUK, Sz.I.: Programma mira i pozitivnue izmenenija v mezsdunarodnoj obsztanovke. = Kommuniszt, Ukrainü, 1976. 2. Nr. 74-82.p.

KALJADIN, A.: Obscsesztvennoszt' v bor'be za razornezsenie i razrjadku. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar, otnosenija, 1976. 12.Nr.d 17-24.p.

KANDALOV, J.I.: Nekotorie oszobennosztü ideologicseszkoj bor'bü v uszlovijah mezsdunarodnoj razrjadki. = Vopr. isztorii KPSZSZ, 1978, 11.Nr. 110-119.p.

KAPCSENKO, N.: Vnesnjaja politika i ideologija = Mezsdunar. zsizn', 1970. 11. Nr. 92-103.p.

KAPCSENKO, N.: Real'nüj put' obeszpecsenija mira v Evrope = Mezsdunar, zsizn', 1973. 1.Nr. 16-26.p.

KAPCSENKO, N.: Vnesnjaja politika szocializma i peresztrojka mezsdunarodnih otnosenij. = Mezsdunar. zszizn', 1975. 3.Nr. 3-14.p.

KAPCSENKO, N.: Naucsnie osnovü vnesnej politiki SZSZSZR. = Mezsdunar. zszizn', 1977. 9.Nr. 88-89.p.

KAPCSENKO, N.: Mogucij faktor mira i sztabil'noszti: /k itogam szovescs. Polit. konzul'tativ. kom. goszudarsztv - ucsasztnikov Varszav. Dogovora. Moszkva, nojab. 1979/ = Mezsdunar, zszizn', 1979. 1.Nr. 5-16.p.

KARENOV, V.: Real'nüe puti k rasonuzseiju. = Novoe vremja, 1976. 39. Nr. 4-6.p.

KASLEV, Ju.: Razrjadka naprjazsennoszti i bor'ba idej. = Novoe vremja, 1973. 37.Nr. 4-6.p.

KASLEV, Ju.: Obmen informaciej na szluzsbu miru. = Agitator, 1976. 14.Nr. 56-58.p.

KASLEV, Ju.: Mezsdunarodnue otnosenija i raszprosztrenenie informacii. = Mezsdunar. Zszizn', 1978. 7.Nr. 92-102.p.

KASLEV, Jurij: Deklaracija mira i szotrudnicesesztva. = Zszurnaliszt, 1979. 2.Nr. 70-71.p.

KEJZEROV, N.: Razrjadka mezsdunarodnoj naprjazsennoszti: ideologicseszskaja bor'ba. = Kommuniszt Moldavii, 1979. 5.Nr. 82-91.p.

Klaszszovüj harakter i gumanizm leniszkoj politiki mira. = Vopr. filszszofii, 1975. 10.Nr. 19-32.p.

KOCSANOV, M.I.: Oktjabr'ü mir. /Osznovnue principü i napravlenija vnesnej politiki SZSZSZR/ = Veszt. Moszk. un-ta. 1977. 5.Nr. 64-71.p.

KOLOSZOV, Ju.: Vintereszah vzaimoponimania. /O roli i znacsenii szredsztv maszszovoj informacii v szovrem. politike/. = Novoe vremja, 1978. 21.Nr. 18-20.p.

Kommjunike szovescsanija Politicseszskogo konzul'tativnogo komiteta goszudarsztv. - ucsasztnikov Varsavszkogo Dogovora /Praga, Janv. 1972.g./ = Kommuniszt, 1972. 2.Nr. 3-4.p.

Kommjunike Mezsdunarodnoj konzul'tativnoj vsztrecsi /predsztavi-telej miroljubivüh szil. Moszkva, Mart. 1973. g./ = Novoe vremja, 1973. 12.Nr. 5-6.p.

Kommjunike szovescsanija Politicseszskogo konzul'tativnogo komiteta goszudarsztv - ucsasztnikov Varsavszkogo dogovora. = Novoe vremja, 1974. 17.Nr. 28-30.p.

KOMOCSIN, ZOLTAN: Internacionalizm leninszkoj vnesnej politiki. Kommuniszt, 1974 1.Nr. 54-62.p.

KONDRATKOV, T.: XXV sz'ezd KPSZSZ i problema mira i vojnu. = Voен. iszt. zszurn., 1976. 7.Nr. 3-10.p.

- KORIONOV, V.: Razrjadka naprjazsennoszt'i i ee protivniki. = Novoe vremja. 1973. 47. Nr. 18-20.p.
- KORIONOV, V.: Nasa politika - politika mira. = Nauka i zszizn', 1976. 2.Nr. 2-4.p.
- KORIONOV, V.: Programma dal'nejsej bor'bü za mir. Kadru Szel'szk. hoz-va., 1976. 3.Nr. 66-70.p.
- Kortunov, V., Mirovaja politika i protivoborsztvo idej. = Mezsdunar zszizn', 1970. 9.Nr. 100-109.p.
- KORTUNOV, V.V.: Torzsasztvo leniszkih principov mezsdunarodnih otnosenij i ideologicseszskaja bor'ba. = Vopr. isztorii KPSZSZ, 1974. 9.Nr. 29-40.p.
- KORTUNOV, V.: Zsziznennaja szila szovetszkaj politiki mira. = Mezsdunar. zszizn', 1974. 7.Nr. 84-92.p.
- KOSZOLAPOV, R.I.: Mezsdunarodnie otnosenija i szocial'nij progresszsz. = Vopr. filosofii, 1974. 5.Nr. 3-18.p.
- KOVALEV, A.M.: Mirovoj revoljucionnij proceszsz i bor'ba za vszeobscsij mir. = Naucs. dokl. vüszs. skolü. Naucs. Kommunizm. 1976. 1.Nr. 106-114.p.
- KOVALEV, G.- SZPASZSZKIJ, A.: Princip mirnogo szoszuscasztvovanija i bor'ba ideologij. = Polit. szamoobrazovanie, 1974. 1.Nr. 29-36.p.
- KOZÜREV, A. - NIIOV, N.: OON i razrjadka. = Mezsdunar. zszizn', 1977. 9.Nr. 25-31.p.
- KRABACS, ERNSZT: Za Evropu mira, bezopasznoszt'i i vzaimnogo doverija /Sztat'ja iz GDR/ = Mezsdunar. zszizn', 1977. 5.Nr. 13-21.p.
- KRAMAR' A. - SZUMIN, A.: Mirnoe szoszuscasztvovanie i ideologicseszskaja bor'ba - Morszkaj Szbornik, 1974. 1.Nr. 11-15.p.
- KRASENINNIKOV, M.: Mirnoe szoszuscasztvovanie i ideologicseszskaja bor'ba. = Kommunist Tatarii, 1973. 11.Nr. 14-19.p.
- KRAVCOV, V.: Evropejszkaja bezopasznoszt': Uszpehi, trudnoszt'i, perszpektivü. /Ko 2-j godovscsine obscseevrop. szovescs. v Hel'szinki/. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1977. 9.Nr. 3-12.p.
- KRAVCOV, V.: Principu nerusimoszt'i granic - universal'nij karakter. = Novoe vremja, 1977. 45.Nr. 12-14.p.
- KREDISZOV, A.: Kritika burzsoaznoj teorii "konvergencii" kapitalizma i szocializma. - Ekonomika Szov. Ukrainü, 1969. 7.Nr. 46-51.p.
- KRUTOGOLOV, M.: Vklad v delo vszeobscsego mira. /K itogam Obscseevrop. szovescs. po bezopasznoszt'i i szotrudnicsasztvu/ = Nauka i zszizn', 1976. 3.Nr. 12-15.p.

KRUTOGOLOV, M.: Vklad v delo vszeobscsego mira. /K itogam Obscseevrop. szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicesesztvu/ = Nauka i zszzn', 1976. 3.Nr. 12-15.p.

KUDINOV, V. - PLETNIKOV, V.: Ideologiceseszkoie protivoborszstvo dvuh szisztem = Mezsdunar, zszzn'; 1972. 11.Nr. 75-85.p.

KUDINOV, V. - PLETNIKOV, V.: Szovetszkaja politika mira. = Agitator, 1972. 14.Nr. 13-16.p.

KUDINOV, A.: Mirnoie szoszuscseesztvovanie i ideologiceseszskaja bor'ba. = Part. zszzn' /Taskent/, 1975. 12.Nr. 17-21.p.

KUDRICKIJ, A.V. - MUCKIJ, V.K.: Torzsesztvo leninszskoj politiki mira = Kommuniszt Ukrainü, 1973. 6.Nr. 57-64.p.

KULIS, V.M.: Razrjadka i ugroza vojnü. - al'ternativnüe tendencii = Rabocsij klaszsz i szovrem. mir. 1979. 1.Nr. 17-32.p.

KUNAEV, D.: V bor'be za ukreplenie mira i druzsbü mezsdü narodami. /O vnesnej politike SZSZSZR/ = Kommuniszt, 1977. 10.Nr. 17-32.p.

KUZNECOV, V.: Effektivnoszt' leninszskoj politiki mira. /O vnesnepolit. kursze SZSZSZR/ = Szov. profszojüzü, 1972. 16.Nr. 38-40.p.

KUZNECOV, V.: Szovetszkaja programma mira v dejsztvii. = Mezsdunar. zszzn', 1974. 2.Nr. 138-143.p.

KUZNECOV, V.I.: Sz csem v Belgrad? /K predsztöjascsej vsztrecse predsztavitelej goszdarsztv - ucsasztnyikov Szovescsanija po bezopasznoszti i szotrudnicesesztvu v Evrope/. = Novoe vremja, 1977. 17.Nr. 4-5.p.

KUZNECOV, V.I.: Orientirü mira i szotrudnicesesztva mezsdü narodami. /K itogam vizita General'nogo szekratarja CK KPSZSZ, Predsedatelja Prezidiuma Verhovnogo Szoveta SZSZSZR L.I. Brezsneva v FRG/. = Polit, szamoobrazovanie, 1978. 6.Nr. 21-28.p.

LARIN, V.: Glavnaja zabota - mir. = Novoe vremja, 1977, 8.Nr. 111.p.

LAVROV, K.: Glavnaja problema evropejnoj politiki /K szozüvn Obscseevrop. szovescsanija po voproszam szotrudnicesesztva i bezopasznoszti/ = Novoe vremja, 1970. 29.Nr. 4-7.p.

LEBEDEV, N.: Oklaszszovoj priode mirnogo szoszuscseesztvovanja. = Kommuniszt, 1975. 4.Nr. 52-62.p.

LEBEDEV, N.: Szisztema mirovüh otnosenij: problemü razvitija. = Mezsdunar. zszzn', 1976. 11.Nr. 72-83.p.

LEDIN', A.: Prizüv millionov. /O mezsdunar. dizsenii za' mir/. = Kommuniszt. Szov. Latvii, 1976. 8.Nr. 84-89.p.

Leninskij kursz vnesnej politiki /SZSZSZR/ = Agitator, 1971.
22. Nr. 5-8.p.

LEVIN, V.: Evrope: ot konfrontacii k miru i szotrudnicsesztvu.
Obozrenie. = Kommunist Vooruzs. Szil, 1973. 20.Nr. 79-83.p.

LISZENKOV, M.M.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie i voproszü
kul'turnüh szvjazej goszudarsztv sz razlicsnüm obscsesztvennüm
sztroem. = Naucs. dokl. vüzss. skolü. Naucs. kommunizm. 1974.
5.Nr.100-106.p.

LOBATENKO, N.: Za Evropu mira, szotrudnicsesztva i szocial'nogo
progreszsza. = Kommunist Beloruszszii, 1976. 8.Nr. 27-35.p.

L'VOV, M.: Obscsееvropеjzkoе szovescsanie: opüt i znacsenie.
= Mezsdunar. zszzn', 1976. 3.Nr. 42-52.p.

L'VOV, M.: Nuzsna li novája diszkuszszija o razrjadke? =
Novoe vrenija, 1976. 5. Nr. 4-6.p.

L'VOV, M.: Na vtorom godu poszle Hel'szinki. = Novoe vremja,
1977. 3. Nr. 4-6.p.

L'VOV, M.: Razmüslenija o razrjadke. = Novoe vremja, 1979. 12.
Nr. 4-7.p.

L'VOV, M.: Razmüslenija o razrjadke. Sztat'ja 2. = Novoe vremja,
1979. 18.Nr. 18-20.p.

LUKOVEC, A.: Krepit' szplocsnoszt' kommunisticseszkih i
rabocsih partij. = Agitator, 1969. 17. Nr. 10-12.p.

LÜSZENKOV, V. - TROJANOVSKIJ, I.: Vsze religii mira... /K
itogam rabotü Vszemirnoj kónf. "Religioznüe dejateli za
procsnüj mir, razoruzsenie i szpravedlivüe otnosenija mezszdu
narodami" Moszskva, IJun' 1977 g/ = Novoe vremja, 1977. 25.Nr.9.p.

MAKSZIMOV, L.: Hel'szinkie dogovorennosztü dolzsnü vüpolnjat'szja.
= Mezsdunar, zszzn', 1976. 5.Nr. 27-37.p.

MAKSZIMOV, L.: O vüpolnenii hel'szinszkih dogovorennosztüej. =
Mezsdunar, zszzn', 1976. 9.Nr. 24-34.p.

MANFRED, A.: Oktjabr'i problemü vojnü i mira. Kommunist, 1976,
15.Nr. 98-105.p.

MATVEEV, V.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie real'naja szila
mezszdunarodnogo razvitija = Mezsdunar. zszzn', 1973. 7.Nr.3-11.p.

MATVEEV, V.A.: Recs' /Y.Csercsillja/ v Fultone i szovremennoszt'
/Povorot ot politiki "holodnoj vojnü" k razrjadke mezszdunar.
náprjazsnosztü/ = SzSA. Ekonomika, politika, ideologija.
1976. Nr. 85-90.p.

MATVEEV, V.: Ideologija i diplomatija v uszlovijah razrjadki =
Mezsdunar zszzn', 1977. 6. Nr. 90-99.p.

MAZOV, V.A.: Principü Hel'sinki principü szotrudnicsestv goszudarsztv Evropü. = Szov.goszudarsztvo i pravo, 1976. 9 Nr. 101-107.p.

Mezsdunarodnie otnosenija i ideologiceszkaja bor'ba. = Kommuniszt. 1973., 14.Nr.3-23.p.

MIDCEV, A.: Mirnoe szoszuscsestvovanie i ideologiceszkaja bor'ba = Agitator, 1972. 2. Nr. 4-6.p.

MIHAJLOV, Sztojan: Mirnoe szoszuscsestvovanie i bor'ba idej. /Sztat'ja iz Bolgarii/. = Vopr. isztorii KPSZSZ., 1976. 11.Nr. 43-51.p.

MIROV, A.: Volja narodov = procsnäj mir. /K itogam Vszemirnogo foruma miroljubivüch szil. Moszkva. Janv. 1977.g./ Azija i Afrika. Szegodnja, 1977. 4.Nr. 4-7.p.

MIRSZKIJ, Z. Ja.: Rabocsij klaszsz i mezsdunarodnaja razrjadka. = Rabocsij Klaszsz i Szovrem, mir, 1975. 4.Nr. 3-17.p.

MIRSZKIJ, Z. Ja.: Szocialiszticeszkaja vnesnjaja politika i Szovescsanie v Hel'szinki = Rabocsij Klaszsz i szovrem. mir, 1975. 6.Nr. 59-72.p.

MIRSZKIJ, Z. Ja.: Razrjadka mezsdunarodnoj naprjaszennoszt i ideologicskaja bor'ba = Rabocsij klaszsz i szovrem. mir, 1976. 4. Nr. 17-34.p.

MIRSZKIJ, Z.Ja.: Razrjadka naprjaszennoszt i klaszszovaja bor'ba na mezsdunar. arene. = Rabocsij Klaszsz i szovr. mir, 1977. 3.Nr. 56-59.p.

MOKSIN, Sz.I.: XXV. sz'ezd KPSZSZ o razrjadke naprjaszennoszt i aktual'nüh problemah ideologiceszkaj bor'bü. = Vopr. isztorii KPSZSZ., 1976. 8. Nr. 34-39.p.

MOLCSANOV, Ju.: XXIV. sz'ezd KPSZSZ o mezsdunarodnom polozsenii SZSZSZR i vnesnepoliticszkaj dejatel'noszt KPSzSz na szovremennom etape. = Mezsdunar. zszzn', 1971. 8. Nr. 81-92.p.

MOLCSANOV, Ju.: Szovetszkaja vnesnjaja politika. - faktor revoljucionnogo preobrazovanija mira. = Mezsdunar. zszzn', 1972. 11.Nr. 3-12.p.

MOLCSANOV, Ju.: Leninszkaja politika mira. /O vnesnej politike SZSZSZR/ = Mezsdunar. zszzn', 1974. 1.Nr. 3-13.p.

MOLCSANOV, Ju.: Mirnoe szoszuscsestvovanie i szocial'näj progreszsz. Mezsdunar zszzn', 1976. 11.Nr. 3-14.p.

MOLCSANOV, N.N.: Povорот v mirovoj politike. /K itogam Obscseevrop. Szovescs. po bezopasznoszt i Szotrudnicsestva. Hel'sinki. Avg. 1975.g./ = Oktjabr', 1976. 2. Nr. 185-196.p.

MORKOVNIKOV, Sz.: Szovetszkaja vnesnjaja politika - faktor mira i progreszsa. = Mezsdunar. zsizn', 1974. 10.Nr. 14-18.p.

MOROZOV, I.V.: Nekotorie voproszi vojni i mira v szovremennih uszlovijah. = Vopr. naucs. kommunizma, 1973. 3.Nr. 205-223.p.

MOROZOV, Vaszilij: Mezsdunarodnoe szotrudnicesztvo: vumüszlü i real'noszt'. = Zsurnaliszt, 1976. 6.Nr. 64-66.p.

Moszkovlszkoe Szovescsanie /Oznacseni mezsdunar. Szovescsanija Kommuniszt. i rabocsih partij/. = Mezsdunar. zsizn', 1969. 7.Nr. 3-10.p.

Moszkovszkoe Szovescsanie i korennie problemü mezsdunarodnih otnosenij. = Mezsdunar. zsizn', 1969. 9.Nr. 65-94.p.

MOSZKVIN, L.B.: O szocial'nih aszpektah evropejszkoj razrjadki i szotrudnicesztva. = Rabocsij klaszsz i szovr. mir, 1976. 2.Nr. 85-96.p.

MUCKIJ, V.K.: Vo imja mira i szocializma /Ob itogah szovescs. Polit. konszul'tativnogo kom. sztran=ucsasztic. Varsav. Dogovora/. = Kommuniszt Ukrainü, 1974. 6.Nr. 77-82.p.

MUN'KOV N.: Vnesnjaja politika SZSZSZR: mirnoe szoszuscsesztvo-vanie. = Kommuniszt Tatarii, 1977. 9.Nr. 84-90.p.

MUN'KOV, N.: Leninszkim kurszom miroljubivoj vnesnej politiki. = Kommuniszt Tatarii, 1979. 4.Nr. 89-93.p.

MURAVSZKIJ, V.A.: Ukreplenie mira i bezopasznoszti i princip nerusimoszti goszudarsztvennih granic. = Szverdl. jurid. in-t., 1977. 61.Nr. 120-123.p.

MUSZIJCSUK, V.M.: Szovetszkaja programma bor'bü za mir i ee fal'szifikatorü. = Vesztn. Kiev. un-ta. Szerija: Mezsdunar otnosenije i mezsdunar. pravo, 1977. 4.Nr. 103-112.p.

NAD' JANOS: Po puti kprocsnomu miru v Evropa. /Sztat'ja zam minisztra inosztr. del. VNR/ = Mezsdunar. zsizn', 1976. 12.Nr. 11-17.p.

NAUMOV, P.: V centre vnimanija - mezsdunarodnaja bezopasznoszt! /K XXV. szeszszii General'noj Aszszamblei OON/ = Novoe vremje, 1970. 41 Nr. 4-5.p.

NAUMOV, P.A.: K novüm rubezsam. Navsztreclu II. Aszszemlee obscesztv. Szil za bezopasznoszt'i szotrudnicesztvo v Evrope. = Novoe vremja, 1975, 16.Nr. 4-6.p.

NEJLAND, N.: Seszt'punktov mira /O szov. programme mira/ = Kommuniszt Szov. Latvii, 1972. 1.Nr. 69-75.p.

Nekotnie aktual'nie problemü mirovih otnosenij. /Naucs, Konf. proved red. zsurn. "Mezsdunar. zsizn'./ = Mezsdunar. zsizn', 1975. 2. Nr. 54-104.p.

NESZMELOV, O.: Mirnoe szosuscsestvtovanie i klaszszovaja bor'ba. = Kommunist Tatarü, 1969. 12, Nr. 20-24.p.

NIKITIN, V.: Mirnoe szosuscsestvtovanie i szovetszko-amerikanszkie otnosenija. = Mezsdunar. zsizn', 1974. 5. Nr. 3-13.p.

NIKOLAEV, Ju.: Idejnüe osznovü vnesnej politiki SZSZSZR. = Mezsdunar. zsizn', 1973. 10.Nr. 81-91.p.

NIKOLAEV, Ju.: Torzsesztvo leninszkoj politiki mirnogo szosuscsestvtovanija. = Mezsdunar. zsizn', 1976. 1.Nr. 29-32.p.

NIKOL'NIKOV, G.L.: Leninszkie principü vnesnej politiki SZSZSZR. = Kommunist Ukrainiü, 1974. 4. Nr. 51-61.p.

NOVELOV, V.: - SZTAH, G.: V intereszah procsnogo mira na zemle. /Vüdmzsenie SZSZSZR predlozsenija o zakljucsenii vszemirnogo dogovora o neprimenenii szilü/. = Mezsdunar. Zsizn', 1976. 9.Nr. 35-44.p.

NOVIKOV, M.: Mirnoe szosuscsestvtovanie i szovremennüj revoljucionnüj proceszsz. = Part. zsizn' /Taskent/, 1974. 8. Nr. 87-93.p.

NOVOPASIN, J.Sz.: Mirnoe szosuscsestvtovanie i manevrü anti-kommunizma. = Melodoj kommunist, 1973. 9.Nr. 92-99.p.

NOVOSZEL'CEV, E.: Leninszkaja vnesnjaja politika i revoljucionnoe obnovlenie mira = Mezsdunar. zsizn', 1971. 4. Nr. 11-24.p.

Obscseselovecseszkie problemü i mezsdunarodnae szotrudnicsesztvo. = Mirovoja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1979. 3 Nr. 83-98.p.

Obscsееvropiejncoe szovescsanie - vazsnüj etap sztroitel'sztva szisztemü bezopasznoszti v Evrope. = Mezsdunar. zsizn', 1972. 4.Nr. 78-102.p.

O mezsdunarodnoj dejatel'noszti CK KPSZSZ poszle XXIV. sz'ezda KPSZSZ. = Part. zsizn', 1971. 23.Nr. 4-6.p.

O mezsdunarodnom polozszenii i vnesnej politike Szovetszkogo Szozuza. Posztanovlenie Plenuma CK KPSZSZ ot 16. apr. 1975. g. = Kommunist, 1975. 6. Nr. 3-4.p.

OON i mezsdunarodnaja bezopasznost'. = Mezsdunar. zsizn', 1969. 11.Nr. 3-9.p.

ORLOV, B.: K szozüvu obscsееvropijszkoj konferencii /po voproszam bezopasznoszti/ = Agitator, 1969. 24.Nr. 30-32.p.

OSZIPOV, V.: Dialektika razrjadki. /Mezsdunar, obzor/ = Zsurnaliszt, 1976. 1.Nr. 12-14.p.

PARSZON SZ GOVARD: Ot "holodnoj vojny" h mirnomu szoszuscseszto-
vaniju /O szov-amer. odnosenijah Sztat'ja amer ucsonogo/ = Vopr.
filoszfii, 1973. 10.Nr. 77-81.p.

PASZTUHOV N.: Mir Evrope. Kak ocenivajut za rubezsom itogi Krüm.
vsztrecsi. /Gener. Szekr. VK KPSZSZ L.J. Brezsneva sz. Feder.
kanclerom FRG V.Brandtom/ = 1971. Ogonek, 40.Nr. 4.p.

PAVLOV Bor: OON: tribuna, forum, arena bor'bü /k otkrütiju
XXIV. szeszszii General'noj Aszszamblei/ = Mezsdunar, zsizn',
1969. 9.Nr. 20-27.p.

PEKSEV, V.: Leninszkie principü vnesneekonomicseszkoj politiki
Szovetszkogo Szozuza. = Novoe vremja, 1970. 14.Nr. 18-21.p.

PETROV, V.: Programma mira: dejsztvija i perszpektivü = Kommu-
niszt, 1972. 17.Nr. 97-107.p.

PETROSZKIJ, V.: "Novaja sztruktura mira": formulü i real'noszt'.
= Mirovaja ekonomika i mezsdunar. odnosenija, 1977.4. Nr. 15-26.p.

PIRADOV, A.Sz.: Organizacija Ob'edinennüh Nacij. 1945-1970.gg.
= Szov. goszudarsztvo i pravo, 1970. 10. Nr. 78-83.p.

PLATONOV, R.: Morovoe kommunisticseszkoje dvizsenie = szamaja
vlijatel'naja politicseszskaja szila szovremennosztii. = Kommunist
Beloruszii, 1969. 9.Nr. 53-60.p.

Pod leniszkim znamenem szocializma i mira. Po sztranicam kniki
V.I.Brezsneva. "O vnesnej politike KPSZSZ i Szovetszkogo goszu-
darsztva" = Part zsizn', 1973. 23.Nr. 8-15.p.

POLJANOV, N.E.: Konferencija evropejszkoj obscseszstvennosztii. =
Novoe vremja, 1969. 48.Nr. 7-8.p.

POLEVOJ, Borisz, Nikolaevics: Novoe Sztokgol'mszkoe. /O vozvanii
Vszemirnogo Szoveta Mira. Interv'ju veterana dvizsenija sztoronnikov
mira, pred.Szov. fonda mira, piszataljadB.N. Polevogo./ Novoe
vremja, 1976. No. 26. 12-14.p.

PONOMAREV N.Sz., Razvitie osznovnogo protivorecsija szovremennoj
epochi. = Ucs. Zap. Udm. ped. in-ta, 1968. 16. Nr. 249-266.p.

POPOV, V.: Leninszkaja vnesnjaja politika. = Novoe vremja, 1971.
14.Nr. 6-9.p.

PRIHOD'KO, A.: Programma bor'bü protiv imperializma. /Ob Osznovnom
dokumente, prinjatom na mezsdunar. Szovescsanii kommunist. i
rabocsih partij v Moszkve./ = Kommunist Beloruszszii, 1969. 8,
Nr. 8-12.p.

Princip mirnogo szoszuscsesztovanija v dejsztvii /Mezsdunar,
znacsenie szov-amer. peregovorov./ = Mirovaja ekonomika i mezsdunar
odnosenija, 1977. 7.Nr. 3-14.p.

PROEKTOV, D.: Voennaja razrjadka pervoszteppenaja zadacsja. =
Mezsdunar, zsizn', 1976. 5.Nr. 49-58.p.

PROEKTOV, D.: Problemü vojnu i mira: dva podhoda. = Novoe vremja, 1978. 48.Nr. 4-5.p.

PROHOROV, G.: V.I.Lenin i novüj tip mezsdunarodnüh ekonomicesztih otnosenij. = Vopr. ekonomiki, 1970. 7.Nr. 15-22.p.

RACSKOV, O.: Klaszszovüj, internacionaliszticeszkij karakter vnesnej politiki SZSZSZR. = Part. zszzn' Kazahsztana, 1973. 11. Nr. 56-60.p.

RAHMANINOV, Ju.: Mirnoe szoszuscseztvovanie - real'naja szila mezsdunarodnogo razvitija = Polit. szamoobrazovanie, 1973. 7. Nr. 42-50.p.

RAHMANINOV, Ju.: Evropa: principü bezopasznoszti i szotrudnicesztva = Mezsdunar. zszzn', 1976. 1.Nr. 41-50.p.

RAZMEROV, V.: Leniszskaja vnesnjaja politika - vazsnüj faktor szovremennogo mirovogo razvitija. = Mezsdunar, zszzn', 1974. 4.Nr. 78-84.p.

Ražrjadka i obscseevropejszkoe szotrudnicesztvo. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar otnosenija, 1979. 4.Nr. 118-138.p.

RUTKEVICS, M.N.: Problemü mirovogo razvitija. = Nekotörie filosz. aszpektü ideol. bor'bü. = Kommuniszt Ukrainü, 1978. 11.Nr. 29-38.p.

RÜKIN, V.: Vo omja mira na zemle: k itogam vizita t. L.I.Brezsneva v FRG = Agitator. 11.Nr. 34-37.p.

SEJDIN, L.: Programma bor'bü za mir i mezsdunarodnoe szotrudnicesztvo = Kommuniszt, 1971. 9.Nr. 86-99.p.

SELEPIN, V.: Mir procsnüj, mir szpravedlivüj. /K itogam Vszemirnoj aszszamblei sztroitelej procsnogo mira. Varsava. Maj. 1977. g./ = Novoe vremja, 1977. 20.Nr. 40-5.p.

SEVCSENKO, A.: OON. arena bor'bü za vszeobscej mir. K 25-letju OON = Mezsdunar. zszzn', 1970. 10.Nr. 75-84.p.

SISKIN, V.A.: Mirnoe nasztuplenie. K vüho du v szvet truda L.I.Brezsneva 'O vnesnej politike KPSZSZ i szovetszkogo goszdarsztva. Recsi i sztat'i. = Neva, 1974. 5.Nr. 145-149.p.

SISKOV, Ju.: Obscseevropejnkoe szotrudnicesztvo: ekonomiceszkie aszpektü. = Novoe vremja, 1970. 33.Nr. 23-25.p.

SISLIN, N.: Programma mira i evropejszkaja bezopasznoszt'. = Polit. Szamoobrazovanie, 1975. 2.Nr. 17-25.p.

SPIRT, A.Ju.: Leninszkoja politika mira i razvivajuscieszja sztranü = Narodü Azii i Afriki, 1974. 1.Nr. 9-20.p.

SUMKUNASZ, A.: Isztoricseeszkie pobeđu miroljubivüh szil. =
= Kommuniszt, 1973. 9.Nr. 40-45.p.

SUTOV, A.: Leninszkij kursz vnesnej politiki KPSZSZ. = Kommuniszt
Vovruzs Szil, 1971. 9.Nr. 22-29.p.

SZANAKOEV, S.: Mir v Evrope i protivoborsztvo dvuh szisztem =
Mezsdunar. zszizn', 1972. 10.Nr. 9-20.p.

SZANAKOEV, S.: Vnesnjaja politika i bor'ba idej na szovremennom
etape. = Mezsdunar, zszizn', 1974. 4. Nr. 89-100.p.

SZANAKOEV, S.: Leninszkaja teorija vnesnej politiki i burzsuaznüe
fal'szifikatorü. = Mezsdunar, zszizn', 1978. 10.Nr. 103-113.p.

SZEDIN, L.: Sztömonniki i protivniki evropejszköj bezopasznoszti =
Vovoe vremja, 1969. 52.Nr. 15-16.p.

SZEREBRJANNIKOV V. = JASZJUKOV, U.: Mirnoe szoszuscseeszttvovanie
i zascsita szocialiszticseesztkögö obecseeszttva. = Kommuniszt
Vooruzs. Szil, 1972. 16.Nr. 9-16.p.

Szisztema evropejszköj bezopasznoszti: szoderzsanie i puti obeszc-
pecsenija = Mezsdunar. zszizn', 1971. 10.Nr. 79-104.p.

SZIZOMENKO, A.I.: Leninszkie vnesnepoliticseeszkie principü v
otnosenijah SZSZSZR sz kapitaliszticseesztkimü sztranami Latinszköj
Ameriki = Latin. Amerika, 1970. 2. Nr. 125-141.p.

SZKOPCOV, G.: Velikij Oktjabr' i szovrevnovanie dvuh szisztem. =
= Kommuniszt Uzbekisztana, 1977. 9.Nr. 33-41.p.

SZMIRNOV, Ju.: Razrjadka mezsdunarodnoj naprjazsennoszti i kozni
imperialiszticseesztköj reakcii. = Kommuniszt Beloruszszii,
1977. 2.Nr. 61-69.p.

SZOBAKIN, V.: Princip mirnogo szoszuscseeszttvovanija i mezsduna-
rodnüe otnosenija /Iz cikla "Szovetszkaja programma zascsitiü
mira"/ = Polit. szamoobrazovanie, 1972. 3.Nr. 76-84.p.

SZOBAKIN, V.: Szovetszkaja programma obeszcpecsenija mezsdunarodnoj
bezopasznoszti. = Mezsdunar. zszizn', 1972. 12.Nr. 35-45.p.

SZOBAKIN, V.: Real'noszti Hel'szinki i mifü NATO. /K problemam
szotrudnicseeszttva sztran Evropü/ = Novoe vremja, 1976. 43.Nr.
18-21.p.

SZOBAKIN, V.: Kljucsevaja problema obeszcpecsenija procsnogo
mira. = Polit. szamoobrazovanie, 1978. 10.Nr. 20-27.p.

SZOFINSZKIJ, N.N.: Programme mira v dejsztvii. = Veszt. vüszsej
skölü, 1973. 10.Nr. 18-20.p.

SZOFINSZKIJ, VSZEVOLOD: Realizm duha Hel'szinki. /O vüpolnenii
SZSZSZR uszlovij Zakljucsit. akta obcsceevrop. szovescsanija po
bezopasznoszti i szotrudnicseeszttvu/ = Zszurnaliszt, 1977. 2. Nr.
71-73.p.

SZOLODKOV T.: Szocialiszticeszkoe szodruzsesztvo = szamaja dinamicsnaja szisztéma v mire. = Kommuniszt Beloruszszii, 1976. 9.Nr. 36-42.p.

SZTAH, G.: Noveja mirnaja iniciativa /V szvjazi sz predlozsenijami SZSZSZR na XXXII szeszii, Gsener. Aszszamblei OON/ = Novoe, vremja, 1977. 40.Nr. 6-7.p.

SZOVETOV, A.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie = real'nij faktor mezdunarodnüh otnosenij. = Mezsdunar. zszizn', 1972. 8. Nr. 11-22.p.

SZOVETOV, A.: Osznovopologajuscij princip vnesnej politiki szocializma. = Mezsdunar. zszizn', 1972. 10.Nr. 103-114.p.

SZVETLOV, A.: Bor'ba Szovetszkogo Szozjuza za voennuju razrjadku. = Mezsdunar. zszizn', 1976. 1.Nr. 83-94.p.

SZVETLOV, A.: Razoruzsenie naszuscsaja zadacsa bor'bü za mir. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1976. 7.Nr. 3-16.p.

SZVJATOV G.: Programma mira: dosztizsenija i perszpektivü. /Torzseszstvo miroljubivoj vnesnej politiki SzSzSzR/. = Melodoj Kommuniszt, 1975. 12.Nr. 84-89.p.

SZUMBATJAN, Ju.: XXIV. sz'ezd KPSZSZ o probleme vojnü i mira v szovremennüh uszlovijah = Kommuniszt Moldavii, 1972. 2.Nr. 13-21.p.

SZUMBATJAN, Ju.: Razrjadka naprjzszennoszti i nacional'no - oszovböditel'noe dvizsenie. = Kommuniszt Vooruzs. Szil, 1975. 24.Nr. 75-79.p.

SZURIN, V.I.: Vlijanie szocializma na karakter i szoderzsanie szovremennüh mezdunarodnüh otnosenij = Problemü naucs. kommunizma, 1968. 85-99.p.

SZURIN, V.I.: Razrjadka naprjzszennoszti i bor'ba idej. = Aktual probl kritiki szovrem. burzszuaz. filoszofii i szociol., 1978, 92-98.p.

TERF Zsan: Dal'nejsee razvitie Programmü mira. /Sztat'ja szekr. Mezsdunar. kom. za evrop. bezopaszszost' i szotrudniceseszstvo/ = Part. zszizn', 1976. 11.Nr. 69-72.p.

TIMOFEEV, T.: Velikaja bitva za mir i progreszsz. = Mezsdunar. zszizn', 1975. 7.Nr. 3-14.p.

TIMOFEEV, T.: Razrjadka i klaszszovaja bor'ba. Novoe vremja, 1976. 11.Nr. 18-20.p.

TJUSKEVICS, Sz.: Szootnosenie szil v mire i faktorü predotvrasenija vojnü. = Kommuniszt Vooruzs. Szil, 1974. 10.Nr. 10-16.p.

TOMASEVSKIJ, D.: Nekotorie voproszü iszszledovanija mezdunarodnüh otnosenij v szvete leniszskogo tjeszenija = Mezsdunar. zszizn', 1970, 5.Nr. 112-120.p.

TOMASEVSZKIJ, D.: Leninszkij princip mirnogo szoszuscsesztvovanija i klaszszovaja bor'ba. = Kommunist, 1970. 12.Nr. 101-113.p.

TOMASEVSZKIJ, D.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie: novüj etap. = Mirovaja ekonomika i mezsdunar, otnosenija, 1973. 10.Nr. 3-16.p.

TOLKUNOV L.: Szstrategija mira /O vnesnaj politike SZSZSZR/ = Znamja, 1976. 2.Nr. 3-27.p.

TOLMACSEV, P.: Koordinacija vnesnej politiki szocialiszticeszkih sztran. = Polit. Szamonbrazovanie, 1973. 10.Nr. 32-40.p.

TROFIMOVA, I.: Novaja vazsnaja iniciativa. Csto resilo szovescsanie Politicesezskogo konzul'tativnogo komiteta /goszudarsztv - ucsasztnikov Varsavszkogo Dogovora. Buhareszt, Nojabr' 1976.g./ = Novoe vremja, 1976. 49.Nr. 4-5.p.

TRUHANOVSZKIJ, V.: Leninszkie idei i szovremennüe mezsdunarodnüe otnosenija. = Mezsdunar. zszzn'1970. 3. Nr. 3-11.p.

TRUHANOVSZKIJ, V.G.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie v dejsztvii. = Vopr. isztorii, 1974. 10.Nr. 3-32.p.

TRUHANOVSZKIJ, V.G.: Programma mira: genezis i realizacija. = Isztorija, SZSZSZR, 1976. 1.Nr. 3-33.p.

TUHVINSZKIJ, Sz. Juszenko i zadaci bor'bü za mir i progreszsz = Mezsdunar, zszzn', 1970. 2.Nr. 108-111.p.

TRUS, M.I.: Leninszkaja szstrategija mira /O vnesnej politike SZSZSZR/ = Oktjabr', 1975. 4.Nr. 123-133.p.

URBAN ALEKSZANOR ALEKSZANDROVICS: Hel'szinki, Kodeksz mira dlja Evropü. /K itogam Szovescs. po bezopasznoszti i szotrudnicesztvu v Evrope/. = Molotoj kommunist, 1975. 11.Nr. 95-101.p.

USA KOV, N.A.: Szovetszkoje goszudarsztvo v bor'be za oszuscsesztvlenie vnesnepoliticseszkoj programmü. XXV. sz'ezda KPSZSZ. = Szov. goszudarsztvo i pravo, 1977. 4.Nr. 131-140.p.

Uszpehi leninszkoj politiki mira /O vnesnej politike SZSZSZR/ = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1973. 6.Nr. 3-14.p.

VAHRAMEEV, A.: Szotnesenie mirovüh szil i razrjadka. = Mezsdunar zszzn', 1978. 12. Nr. 86-95.p.

VALENTINOV, A.: God puzle Hel'szinki. /O mezsdunar otnosenijah/ = Mezsdunar, zszzn', 1976. 8.Nr. 24-31.p.

VASZIL'EV, B.: Evrope - mir. bezopasznoszt' i szotrudnicesztvo = Agitator, 1972. 4.Nr. 39-41.p.

VASZIL'EV, V.: O nektorüh faktorah szovremennoj mezsdunarodnoj zszzni = Mezsdunar zszzn', 1970. 4.Nr. 87-97.p.

V bor'be za mir i szocial'nüj progreszsz. = Vopr. filozofii, 1973. 3-15.p.

VESZNIN, Borisz: Politika razuma, szpravedlivoszti, mira. /O vnesnej politike SZSZSZR/ = Novoe vremja, 1973. 13.Nr. 4-5.p.

VIDJASZOVA, L.: Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i szotrudnicsestvtvo goszudarsztv. = Mezsdunar, zsizn', 1977. 2.Nr. 61-71.p.

VIKTOROV, V.: Venszkie peregovori i voennaja razrjadka v Evrope. = Mezsdunar. zsizn', 1979. 7.Nr. 71-76.p.

VISNEVSZKIJ, Sz.: Ideologicseszskaja bor'ba i szovremennie mezsdunarodnie otnosenija. = Mezsdunar. zsizn', 1970. 2.Nr. 81-90.p.

VLADIMIROV, A.: Politika klaszszovaja, naucsno obosznovannaja /O vnesnej politike SZSZSZR/. = Novoe vremja, 1974. 42.Nr. 4-5.p.

Vnesnepoliticseszskaja programma KPSZSZ i szovremennie mezsdunarodnie otnosenija = Mezsdunar. zsizn', 1973. 3. Nr. 3-39.p.

VOJTASEK, EMIL: Ot Hel'szinki k Belgradu. /Perszpektivü obszceevrop. szotrudnicsestvtva. Sztat'ja minisztra inosztr. del PNR/ = Novoe vremja, 1977. 16.Nr. 6-7.p.

VOLKOGONOV, D.: Mirnoe szoszuscsestvtovovanie - al'ternativa vojnü. = Kommunist Vooruzs. Szil, 1973. 19.Nr. 10-18.p.

VOL'SZKIJ, D.: Mirnoe szoszuscsestvtovovanie i "tretij mir". - Novoe vremja, 1972. 8.Nr. 4-5.p.

VORONCOV, G.: Evoljucija vnesnej politiki SZSA v uszlovijah razrjadki. = Vopr. isztorii, 1976. 9.Nr. 45-63.p.

VORONOV, A.: Vürazsaja volju nazodov. K itogam Vszemirnogo kongreszsa miroljubivüh szil. /Moszkva, Ozs. 1973/. = Mezsdunar, zsizn', 1973. 12.Nr. 88-96.p.

VORONOV, A.: Voennie ocsagi ugroza vszeobszcesemu miru. /O szploccsenii szil v bor'be za razrjadku mezsdunar. naprjazsennoszti/ = Mezsdunar, zsizn', 1976. 11.Nr. 72-83.p.

VORONOV, A.: Klaszszovüe osznovü vnesnej politiki. = Mezsdunar. zsizn'. 1974. 9.Nr. 92-102.p.

Vozzvanie za szozüv. Vszemirnogo kongreszsa miroljubivüh szil. = Novoe vremja, 1973. 12.Nr. 4-5.p.

VÜSZOCKIJ, V.: Potszdom - itog vojnü, programma poszlevoennogo usztrojsztva. /K 25. letiju Potszdamszkoj konferencii/ = Mezsdunar, zsizn', 1970. 7.Nr. 26-33.p.

VÜSZOCKIJ, V.: Vazsnij sag k razrjadke naprjazsennoszti. /K podpiszenijn pravitel'sztvani SZSZSZR, SzSA, Velikolritaszni i Francii esetürehsztoronnego szoglasenaja po Zap. Berlinu. Szent. 1971. g./ = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1972. 1.Nr. 64-68.p.

Zadacsi i perszpektivü evropejszkoj bezopannoszti /Po materialam beszedü "Kruglüj sztol"/ = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1972. 5. Nr. 84-102.p.

ZAGLADIN, V. - KUSZKOV, E.: Dokumentii velikogo foruma kommunistov. /Po materialam krugi "Mezsdunarodnoe szovescsanie kommunisticeseszkij i rabocsij partij. Moskva, 1969. god." izd. v. Prage/ = Kommunist, 1970. 4.Nr. 26-38.p.

ZAGLADIN Vadim: KPSZSZ v bor'be za mir i nacional'nij progressz. = Novoe vremja, 1971. 18.Nr. 6-9.p.

ZAHAROV, Ju.: Szovremennij etap ideologiceseszkij bor'bu mezdu szocializmom i kapitalizmom = Mezsdunar. zsižn', 1972. 2. Nr. 104-114.p.

ZAHAROV, Ju.: Mirovoj revoljucionnij proceszsz i mirnoe szoszuscsesztvovanie. = Mezsdunar. zsižn', 1978. 3. Nr. 78-88.p.

ZAJCSIKOV, G.: Ekonomiceseszkoe i naucsno - techniceseszkoe szovrevnovanie - odna iz glavnih form klaszszovoj bor'bu mezdu szocializmom i kapitalizmom v szovremennih uszlovijah. = Veszn. protivoozdu. oboronii, 1972. 3. Nr. 6-11.p.

Za mir, bezopasnoszt', szotrudnicesesztvo i szocial'nij progressz v Evrope. /Itogovij dokument. Konf. kom. i rabocsij partij Evropi. Berlin, Ejun' 1976. g./ = Kommunist, 1976. 10.Nr. 16-32.p.

ZARECKIJ, A- MESZIONZSNIK, G.: Vnesnajaja politika SZSZSZR i mirovoj revoljucionnij proceszsz = Kommunist Moldavii, 1970.9. Nr. 69-77.p.

ZARECKIJ, A. - MESZIONZSNIK, G.: Mirnoe szoszuscsesztvovanie i mezsdunarodnie otnosenija. = Kommunist Moldavii, 1974. 6.Nr. 81-90.p.

ZARECKIJ, A. - MESZIONZSNIK, G.: Bor'ba za razozuzsenie - vazsnejsee napravlenie Programmü mira. = Kommunist Moldavii, 1975. 7.Nr. 74-82.p.

ZAV'JALOV, L.: Evropa i evropajszkaja bezopasnoszt'. = Novoe vremja, 1970. 7.Nr. 4-5.p.

ZIBOROV, G. - RESETOV, P.: Ideologiceseszkaja bor'ba na szovremennomz etape. = Mezsdunar. zsižn', 1977. 9. Nr. 100-108.p.

Znamja leninszkij vnesnej politiki = Polit. szamoobrazovanie, 1973. 3.Nr. 3-9.p.

ZONOV, Sz.: Tekuscsie problemü mirovoj politiki = Mirovaja ekonomika i mezsdunar. otnosenija, 1970. 1.Nr. 57-76.p.

Magyar nyelvű könyvek

1960-1979 között

ACZÉL György: Egy elmaradt vita helyett. Bp. 1976, Magvető. 235. p.

ACZÉL György: A szabadság jelene, jövője a szocializmus. Bp. 1977. Kossuth K. 271 p.

ACZÉL György: A kor, amelyben élünk. Bp. 1979. Kossuth K. 165 p.

AGGOD József: A két rendszer közötti viszony történetének politikai filozófiai tanulságairól. /Kiad./ az Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Okt. Főszt. Bp. 1976, /Tudományos Szocializmus Füzetek 39./ 98 p.

BALÁZS József: A nemzetközi enyhülés ellentmondásairól napjainkban. Bp. 1978, 22 p.

BENJAMIN Róbert: A fellazítás elve, módszerei, gyakorlata és az ellene folyó harc. Bp. 1978, 61 p.

BERECZ János: Baráti szövetségben. A magyar-szovjet kapcsolatok történetéből. Bp. 1977, Kossuth K. 176 p.

BERECZ János: A szociáldemokrácia és a nemzetközi kommunista mozgalom viszonya. Bp. 1978. Kossuth K. 65 p.

BERECZ János: Harc és együttműködés. A társadalmi haladásról és a nemzetközi enyhülésről. Bp. 1979, Akadémiai K. 236 p.

BERÉNYI Pál: Európa helsinki után. Bp. 1977, Kossuth K. 265 p.

BERÉNYI PÁL: Francia polgári koncepció a nemzetközi enyhülésről. Bp. 1979, Kossuth K. 47 p.

A béke és a haladás Európájáért. A kommunisták. Új helyzet Európában. Az eszmei harc kérdései. /Oroszból ford. Győri Anna, Szabó Tamás/. Bp. 1979. Kossuth K. 403 p.

A békés egymás mellett élés - a Szovjetunió lenini külpolitikája. Szerk. és az előszót írta A.A.Gromikó. /Ford.: Hetényi Pál/. Bp. 1963, Kossuth K. 289 p.

Békés egymás mellett élés - ideológiai harc. /Írták: Lakos Sándor, Berecz János stb./. Bp. 1974, Kossuth K. 221 p.

A békés egymás mellett élés politikája és a jelenlegi nemzetközi helyzet. Bp. 1970, Szikra K. 71 p.

Békét Európának! Békét a világnak! Tudományos konferencia. Bp. 1974. Kerinforg. 75 p.

- BOGNÁR József: Nemzetközi politika, európai biztonság és gazdasági együttműködés. Bp. 1972, Föv.Ny. 19 p.
- BOGNÁR Károly: A katonai erő és a nemzetközi enyhülés. Bp. 1977, Zrinyi K. 214 p.
- BOKOR László: /H/idegháboru. Dokumentumregény. Bp. 1978, Zrinyi K. 327 p.
- BREZSNYEV, L.I.: Az SZKP és a szovjet állam külpolitikája. Bp. 1974, Kossuth K. 540 p.
- /CASTEL/ DE SAINT-PIERRE: Az örökbéke-tervezet rövid foglalata. /Ford. Cseke Gál Anna/ /Bev./ jegyz. Nagy Géza. Bukarest, 1979, Kriterion.165 p.
- DIÓSZEGI István: Két világháboru árnyékában. Nemzetközi kapcsolatok története 1919-1939. Bp. 1974, Gondolat. 340 p.
- Az emberiség békéjéért, jövőjéért. Bp. 1957, Kossuth K. 150 p.
- Az enyhülés, a leszerelés és a fejlődés irányai /Szerk.: Páricsy Pál/ /Kiad a Magyar Országos Béketanács Tudományos Biz. Bp. 1979, 95 p.
- Európa Biztonsága és Békéje konferencia. Bp. 1966, 61 p.
- Európa és Magyarország. 1969-1972. A budapesti felhívástól a brüsszeli közgyűlésig. /Szerk. Tatár Imre/ Bp. 1972, 70 p.
- Az európai biztonságidőszerű kérdései. Bp. 1967, Kossuth K. 154 p.
- Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet. Záróokmány. - Kádár János felszólalása és a Magyar Televízióknak adott nyilatkozata. Bp. 1975, Kossuth K. 121 p.
- Az európai kommunista és munkáspártok konferenciájának dokumentumai. Berlin, 1976. Bp. 1976, Kossuth K. 54 p.
- A fejlődés irányai az enyhülésért és a leszerelésért küzdő világban. Tanácskozás. /1978. Budapest/ /Rendezte, kiad. a/ Magyar Országos Béketanács Tudományos Bizottsága. Bp. 1979., 95 p.
- GUÉRIN, Alain: A hidegháboru martalócai. /Ford. Litván György/. Bp. 1971, Kossuth K. 286 p.
- HAJDU Gyula: A leszerelés. Bp. 1961, Közgazdasági és Jogi K. 349 p.
- HAJDU Gyula: A semlegesség a hidegháboruban. A pozitív semlegesség kialakulása. Bp. 1963. Közgazdasági és Jogi K. 223 p.
- HALMOSY Dénes: Nemzetközi szerződések 1918-1945. Bp. 1966, Közgazdasági és Jogi K. 685 p.

A hazafias és haladó erők egysége az imperializmus ellen, a társadalmi haladásért. Tudományos szeminárium. Bp. 1975, Stat.K. 65 p.

Háboru vagy béke? A békés egymás mellett élés problémái./Szerk. Székely Béla/ Bp. 1962, Kossuth K. 234 p.

HÁYIL, Gáspár: A hidegháboru gazdasági formái. Bp. 1964, Kossuth K. 161 p.

HORVÁTH Miklós: Nyugati vélemények az enyhülésről és a kelet-nyugati kapcsolatokról 1977-ben. Bp. 1978. /TIT/ 26 p.

HRUSCSOV, N.Sz.: Fegyver és háboru nélküli világért. Beszédnek nemzetközi kérdésekről. Bp. 1962, Kossuth K. 703 p.

HRUSCSOV, N.Sz.: A nemzetközi helyzet és a Szovjetunió külpolitikája. Bp. 1962, Kossuth K. 61 p.

HRUSCSOV, N.Sz.: A békés egymás mellett élésért beszédek és irások. Bp. 1960, Kossuth K. 615 p.

Huszonöt év 1949-től 1974.-ig. /A nemzetközi békemozgalom 25 éve/. Bp. 1974, Ságvári Ny. 15 p.

Az ifjúság és a béke. Ifjúsági békekonferencia. Bp. 1975. Országos Béketanács /Házi soksz./ 95 p.

Az imperialisták fellazítása taktikája. /Főszerk. Darvasi István/. Bp. 1968, Kossuth K. 183 p.

ISZRAELJAN, V.L. - KUTAKOV, L.N.: A diplomácia kulisszái mögül. A tengelyhatalmak agressziója és egymás elleni titkos diplomáciai háboruja. /Ford. Hetényi Pál/. Bp. 1969, Közgazdasági és Jogi K. 535 p.

JÁNOS XXIII., pápa: Enciklikája a pátriárkákhöz, primásokhoz, érsekekhez, püspökökhöz, az egész világ papságához és híveihez, nemkülönben minden jószándéku emberhez "Az igazságon, igazságosságon, szereteten és szabadságon felépítendő békéről a nemzetek között". "Pacem in terris". Bp. Szt. István Társ. K. 93 p.

JUHÁSZ Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945. Bp. 1975, Kossuth K. 434 p.

Kádár János: Internacionalizmus, szolidaritás, szocialista hazafiság. Bp. 1977, Kossuth K. 250 p.

KÁDÁR János: A szocializmusért - a békéért. Bp. 1978. Kossuth K. 145 p.

KÁLLAI Gyula: A Magyar Népköztársaság külpolitikája. Bp. 1964, Kossuth K. 36 p.

KÁLLAI Gyula: A nemzetközi kommunista mozgalom és a nemzetközi politika kérdéseiről. Bp. 1966, Kossuth K. 54 p.

KÁLLAI Gyula: Helyünk a világban. Bp. 1977, Akad.Kiad. 187 p.

KENDE István: Forró béke - hidegháború. A diplomáciai kapcsolatok története. Bp. 1970, Kossuth K. 366. p.

KIS Aladár: Magyarország külpolitikája a második világháború előestéjén. /1938. nov. - 1939. szept/. Bp. 1963, Kossuth K. 253 p.

KOVÁCS István: Európa biztonságáért. Bp. 1970, Orsz.Béketanács 125 p.

LARIN, V.: A nemzetközi kapcsolatok és az ideológiai harc. /Ford. Gallyas Ferenc. Bp. 1978, Kossuth K. 279 p.

LENIN, V.I.: A szocialista és tőkés államok békés egymás mellett éléséről. Bp. 1966, Kossuth K. 300 p.

LIPKOVICS Károly: A háború és a békés egymás mellett élés kérdései napjainkban. /Bp. 1965, Kossuth K. 68 p.

LUKÁCS Tibor: Fegyverkezés - vagy leszerelés? Bp. 1962, Kossuth K. 47 p.

MAKAI György: A békemozgalom tizenöt éve. Bp. 1964, Kossuth K. 42 p.

MÓD Aladár: Korunk vitája. Bp. 1965, Kossuth K. 214 p.

NEMES Dezső: A nemzetközi helyzet és a kommunista világmozgalom. Bp. 1965, Kossuth K. 31 p.

A nemzetközi kapcsolatok elmélete és a külpolitikai gyakorlat. /Szerk. Polgár Tibor. Kiad. a/ TIT Budapesti szervezete. Bp. 1978. 164 p.

A nemzetközi politika kérdései /Irta: Borsi Emil, Gál Tamás stb/ Bp. 1976, Kossuth K. 202 p.

A nemzetközi politika kérdései /Átdolg. Kovács László/. Bp. 1979, Kossuth K. 218 p.

Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945-1958. Bp. 1958, Közgazdasági és Jogi K. 324 p.

Nemzetközi szerződések és dokumentumok 1956-1975. /Szerk. Stemler Gyula/. Bp. 1979. Kossuth K. 340 p.

Nemzetközi viszonyok és békés egymás mellett élés korunkban. /Szerk. Tóth Dezsőné, Ruff Mihály/ /Kiad. az /Oktatási Min. Marxizm. Leninizm. Főosztálya. Bp. 1977, 148 p.

PATKÓ Imre: Szuperhatalom és kisországok. Bp. 1975. Kossuth K. 204 p.

PETHŐ Tibor: Huszéves a magyar békemozgalom. /Kiad. az / Országos Béketanács. Bp. 1969, 113 p.

PÉTER János: Az európai béke és biztonság időszerű kérdései. Bp. 1969, Kossuth K. 31 p.

- PIRITYI Sándor: Helsinki után... Bp. 1977, Zrínyi K. 60 p.
- PUJA Frigyes: A békés egymás mellett élés problémái. Bp. 1967, Kossuth K. 129 p.
- PUJA Frigyes: Elvek és doktrinák. Bp. 1972, Ifjusági Lapkiadó 107 p.
- PUJA Frigyes: Az enyhülési folyamat jellemzői és perspektívái. Bp. 1980, Kossuth K. 220 p.
- PUJA Frigyes: Mi az európai biztonság útja? Bp. 1971, Kossuth K. 155 p.
- PUJA Frigyes: Szocialista külpolitika. Bp. 1973, Kossuth K. 231 p.
- RÉTI Ervin: Genf, Bécs, New York. Hol tartanak a leszerelési tárgyalások? Bp. 1975, Zrínyi K. 91 p.
- ROER, Ingo: A Keresztyén Békekonferencia története. Szervezte. Személyiségei. Feladata. Szolgálata. /Ford. ifj. Görög Tibor/. Kiad. a/ Református Zsinati Iroda Sajtóoszt. Bp. 1976, 106 p.
- SIMAI Mihály: Közeledik-e a két rendszer egymáshoz? /A konvergenciaelméletéről/. Bp. 1969, Kossuth K. 77 p.
- A Szovjetunió leszerelési javaslati. Bp. 1965, 129 p.
- TATÁR Imre: Európa biztonsága. Bp. 1975, Kossuth K. 231 p.
- "Tiszta" bomba - sötét szándékok. A neutronfegyver-dosszié. Dokumentumgyűjtemény. /Összeáll.: Réti Ervin. Kiad. az/ Országos Békatanács. Bp. 1978, 80 p.
- TÓTH József: Lépések a béke útján. A szovjet békeprogram megvalósulása. /Kiad. a/ Magyar-Szovjet Baráti Társaság. Bp. 1974, 47 p.
- TÓTH László: A nemzetközi helyzet kiéleződése, a reakció és a fasizmus támadása a béke, a demokrácia és a szocializmus ellen. Bp. 1964, Kossuth K. 52 p.
- VACSNADZE, G.N.: Keletre irányított antennák. A szocialista országok elleni imperialista rádiópropaganda formái és módszerei. /Ford. Bokor Pál/. Bp. 1979, Kossuth K. 205 p.
- VAJDA Péter: A NATO déli szárnyán. Bp. 1977, Zrínyi K. 142 p.
- VAJDA Péter: Szövetség a béke ellen. A NATO haderőről. Bp. 1979, Zrínyi K. 192 p.

Magyar nyelvű tanulmányok, cikkek

1960 - 1979 között

- AGGOD József: A világforradalom sulypontjának mai megítélése. = Pártélet, 1972. 2. sz. 51-57. p.
- ALEKSZANDROV, I.: Peking: szovjetellenességgel az enyhülés ellen. = Nemzetk. Szle., 1977. 7-8. sz. 149-154. p.
- ANDRÉ, B.: A háboru és a béke problémái. = Béke és Szoc., 1971. 1-2. sz. 76-83. p.
- ANTALFFY György: A béke tudománya. Magyar Nemzet, 1963. jun. 12. 135. sz. 1. p.
- ARBATOV, Georgij: Az erőpolitika zsákutcái. = Béke és Szocializmus, 1974. 2. sz. 17-26. p.
- ARBATOV, Georgij: "Nem vagyunk kereszties lovagok". Az SZKP KB Amerikaszakértője az enyhülési politikáról. /Interju/. = Nemzetközi Szemle, 1977. 2. sz. 20-25. p.
- ARISMENDI, Rodney: A békés egymás mellett élés és a forradalmi átalakulások dialektikája. = Béke és Szoc., 1976. 1. sz. 3-13. p.
- AUERSPERG, Pavel: Az enyhülés továbbfejlesztéséért harcolni kell. = Béke és Szoc., 1976. 3. sz. 27-34. p.
- AVAR Károly: Fegyveres béke vagy békés fegyvertelenség? = Népszava, 1979. 254. sz. 7. p.
- Az államok békés egymás mellett élése és az osztályharc. Vita-indító tézisek. = Béke és Szocializmus, 1974. 3. sz. 57-64. p.
- ÁRKUS István: Felismerések és tettek. Népszabadság. 1963. jun. 13. 21. 136. 2. p.
- BALÁZS József: Az enyhülés tartalmáról. = Külpolitika, 1979. 1. sz. 26-33. p.
- BALÁZS József: A nemzetközi enyhülés néhány ideológiai kérdése Helsink után. = Külpolitika, 1976. 3. sz. Sz. 65-77. p.
- BALÁZS JÓZSEF: Nemzetközi tanácskozás a békés egymás mellett élés és az ideológiai harc néhány kérdéséről. = Társadalomtudományi Közlemények, 1977. 1. Nr. 138-141. p.
- BALLÓ István: A világ békéje és a lelkek békéje. A Vatikán a háboruról és a békéről. Világosság. 1964. 5. évf. 4. sz. 193-199. p.
- A béke egyetlen útja. /A moszkvai leszerelési és béke-világkongresszusról./ Béke és Szoc., 1962. 9. sz. 33-41. p.
- A békeerők moszkvai világkongresszusáról. = Nemzetközi Szemle, 1973. 12.sz. 5-15. p.

- A Békeerők Világkongresszusának felhívása. - A Békeerők Világkongresszusának akcióprogramja. = Nemzetközi Tájékoztató, 1973. 2. sz. 5-11. p.
- A békekongresszus állásfoglalása. = M. Nemzet, 1969. 233. sz. 5. p.
- A béke és a leszerelés problémái. = Béke és Szocializmus, 1976. 10. sz. 3-15. p.
- A Béke-Világtanács kiáltványa. = Népszabadság, 1971. 45. sz. 2. p.
- A békéért, az enyhülésért, a leszerelésért! Felhívás Európa ifjúságához. = Magyar Ifjúság. 1977. 13. sz. 23. p.
- A békés egymás mellett élés politikája kiállja a próbát. Béke és Szoc. 1962. 5. évf. 12. sz. 3-14. p.
- A békés egymás mellett élés. A Szovjetunió lenini külpolitikája /Szerk. és bev. A.A. Gromiko/. Bp. 1963., Kossuth K. 289. p.
- BENKE Valéria: Társadalmi haladás és békés egymás mellett élés. Társad. Szle. 1963. 8-9.sz. 52-63. p.
- BERECZ János: A társadalmi erők és az európai biztonság. = Társadalmi Szemle, 1973. 8-9. sz. 44-51. p.
- BERECZ János: Az enyhülés politikájának osztálytartalma. = Társadalmi Szemle, 1974. 12. sz. 26-39. p.
- BERECZ János: A nemzetközi enyhülés: harc és együttműködés. = Társadalmi Szemle, 1975. 3. sz. 33-42. p.
- BERECZ János: A nemzetközi enyhülés és a világforradalmi folyamat. Társad. Szle., 1975. 7. sz. 14-27. p.
- BERECZ János: Hazafiság, nemzetköziség, békés egymás mellett élés. = Valóság, 1977. 2. Nr. 1-10. p.
- BERECZ János: Az ifjúság és a békés egymás mellett élés. = Pedag. Szle, 1976. 2. sz. 99-111. p.
- BERECZ János: Közös céljaink megvalósításáért. = Népszabadság, 1977. jun. 30.
- BERECZ János: Párbeszéd és együttműködés Európa kommunistái között. = Társad. Szle, 1979. 9. sz. 22-32. p.
- BERECZ János: Felelősség Európáért. = Népszabadság. 1979. nov. 25. 3. p.
- BERESZTÓCZY Miklós: Korunk békeeszméje Vigilia. 1961. 26. évf. 3. sz. 129-137. p.
- BERÉNYI Pál: Emberi jogok, szabadság, demokrácia. = Pártélet, 1977. 5. sz. 27-33. p.

BERLINGNER, Enrico: Imperializmus és békés egymás mellett élés a chilei események tükrében. = Nemzetk. Szle., 1974. 1. sz. 19-27. p.

BERNAL, J.D.: Mit várunk a magyar békekongresszustól. Magy.Nemz. 1963. jun. 15. I. p.

BERNÁT Péter: A belgrádi találkozó féluton. = Népszava. 1977. 306. sz. 6. p.

BOGNÁR Gyula: A moszkvai tanácskozás és az imperializmus elleni harc. = Pártélet, 1969. 12. sz. 29-34. p.

BOGNÁR Ferenc: Az enyhülés és az európai szakszervezeti mozgalom. = Szakszerv. Szle, 1976. 4.sz. 93-98. p.

BOGNÁR Gyula: A nemzetközi enyhülés mint a jelenlegi világhelyzet objektív folyamata. - Társadalomtudományi Közlemények, 1976. 3. sz. 28-34. p.

BOGNÁR József: A nemzetközi békeharc új, fontos állomása. Társad. Szle, 1962. 8-9.sz. 49-56. p.

BÓKA László: Leszerelés és mozgósítás. Jegyzetek a moszkvai leszerelési és békevilágkongresszusról. Valóság. 1962. 4. sz. 1-7. p.

BÓKA László: Leszerelés, béke, tudomány. Magyar Tud. 1962. 9.sz. 537-540. p.

BOLGARANOV, Bojan: Az imperialista agresszió ellen, a népek közötti békés kapcsolatokért vívott harc. - a békés egymás mellett élés politikájának alapja. = Béke és Szoc., 1968. 8. sz. 3-14. p.

BRANDT, Willey: Willey Brandt az enyhülésről. = Nemzetk. Szle., 1978. 5. sz. 28-29. p.

BREZSNYEV, Leonid /Iljics/: Senki sem lehet közömbös szemlélő a béke és a reakció erőinek a harcában. = Népszabadság, 1977. 106. Nr. 1-3. p.

BREZSNYEV, Leonid /Iljics/: A fegyverkezési kihajtsza megfékezése alapvető feladat. = Népszabadság, 1977. 126. Nr. 1-3. p.

BREZSNYEV, Leonid Il'ics: Külpolitikánk célja a tartós és szilárd béke biztosítása. = Népszabadság, 1978. 97. sz. 3. p.

BUCK, Tim: Lenin és a békéért, a demokráciáért, a szocializmusért vívott harc új problémái. = Béke és Szoc., 1970. 7. Nr. 9-16. p.

A budapesti konzultatív találkozó eredményei és tanulságai. = Pártélet, 1968. 4. sz. 11-14. p.

CASTRO, Fidel: Fidel Castro beszéde az ENSZ fórumán: A békés egymás mellett élés elveiről és a világgazdaság kiegyensúlyozásáról. = Népszabadság, 1979. okt. 13. 1. p.

CHNOUPEK, Bohuslav: A világhelyzet kedvező változásainak fő tényezője. = Béke és Szocializmus, 6. sz. 67-74. p.

CSANDRA, Romes: A helsinki megállapodások és a békeharc. = Béke és Szoc., 1977. 5. sz. 3-10. p.

CSANDRA, Romes: Optimizmust keltő kezdeményezések. = Béke és Szocializmus. 1977. 4. Nr. 73-76. p.

CSIKÓS György: A békés egymás mellett élés lenini elvének helyes értelmezése. Pártélet. 1961. 6. évf. 4. sz. 62-69. p.

DARVASI István: Az erőviszonyok pozitív változásai a világpolitikában. Pártélet, 1961. 6. évf. 5. sz. 3-12. p.

DARVASI ISTVÁN: A békés egymás mellett élés és a szovjet-amerikai viszony. Társad. Szle, 1963. 18. évf. 6. sz. 12-20. p.

DARVASI István: Ideológia, politika, diplomácia. = Társad. Szle, 1970. 1. Nr. 40-44. p.

DAVIDOV, J.: Változások az imperializmus külpolitikai koncepcióiban. = Béke és Szocializmus, 1974. 1. sz. 110-119. p.

DENNIS, Eugene: A békés egymás mellett élés, vagy "egy nyugati álláspont" bírálata. Béke és Szocial., 1960. 3. évf. 4. sz. 32-49. p.

DENIS, Jacques: A béke erői növekednek a harcban. = Béke és Szoc., 1976. 9. sz. 105-111. p.

DEZSÉRY László: Új békeakciók. Magyar Nemzet. 1964. 20. évf. 35. sz. 1. p.

DIENNE, Jean: A békemozgalom és a leszerelésért folyó harc. Béke és Szocial. 1960. 3. évf. 9. sz. 3-15. p.

DIÓSDI László: A moszkvai tanácskozás. = Népszava, 1969. 128. sz. 1. p.

DOBROCYNSKY, M. - SYMONIDES, I.: A proletár internacionalizmus, a békés egymás mellett élés és az enyhülés. = Külpolitika, 1977. 1. sz. 107-116. p.

ERDEY-GRUZ Tibor: A tudományos-technikai forradalom a béke és a háború alternatívájában. = M. Hírl, 1971. jan. 16. mell. 1-2. p.

ERLEBACH, Kurt: Az államok békés egymás mellett élése. = Béke és Szoc., 1973. 2. Nr. 41-47. p.

Az enyhülés, a leszerelés és a fejlődés irányai. /Szerk. Páricsy Pál/ /Kiad. a/ Magyar Országos Béketanács Tudományos Biz. Bp. 1979. 95. p.

Az európai békéért és biztonságért. Az európai kommunista és munkáspártok Karlovy Vary-i értekezletének nyilatkozata. = Béke és Szoc., 1967. 6. sz. 5-13. p.

Az európai békéért, biztonságért, együttműködésért és társadalmi haladásért. = Nemzetközi Szemle, 1976. 9. sz. 3-18. p.

FARKAS László: Békés egymás mellett élés és ideológiai harc. Reflexiók az 1973. évi várnai Filozófiai Világkongresszusról. M. Filozófiai Szle, 1974. 6. sz. 858-867. p.

Felhívás a béke védelmére! A Kommunista és Munkáspártok Nemzetközi Értekezlete a világ népeihez. = Népszabadság, 1969. 138. sz. 1. p.

Felhívás Európa parlamentjeihez az európai népek közötti békéért, biztonságért, együttműködésért és közeledésért. = Magyar Hírlap, 1975. 58. sz. 4. p.

Felhívás a világ népeihez. Alkossunk egységet az enyhülési folyamat visszafordíthatatlanná tételére. Befejeződött a békeépítők varsói közgyűlése. = Népszabadság, 1977. 110. sz. 1. p.

FODOR László: Mérőföldkövet jelentő tanácskozás. = Borsodi Szle, 1969. 3. sz. 78-85. p.

GARAI RÓBERT: A békés egymás mellett élés politikájának új jelenségei és feltételei. = Pártélet, 1972. 9. sz. 8-14. p.

GÓBY Józsefné: Békeharc vagy békés illúziók. Pártélet. 1961. 6. évf. 4. sz. 46-59. p.

GRANICK, Alexander: A szocializmus ereje és a tömegek aktivizálása a béke szilárd biztosítója. Béke és Szoc. 1961. 12. sz. 41-54. p.

GROMIKO, Andrej: Folytatjuk erőfeszítéseinket a nemzetközi enyhülés visszafordíthatatlanná tételéért. = Népszabadság, 236. sz. 1-2. p.

GYENES András: A béke és biztonság programja. = Pártélet, 1967. 6. Nr. 3-9. p.

GYENES András: Az enyhülés útján. = Magyar nemzet, 1977. 303. sz. 1. p.

GYENES András: Együtt, közös célokért. /Gondolatok a nemzetközi kommunista mozgalomról./ = Népszabadság. 1979. ápr. 4. 5. p.

GYOVAI Gyula: A béke megvédése napjaink fő feladata. Pártélet. 1960. 5. évf. 10. sz. 38-45. p.

GYOVAI Gyula: Az európai enyhülés és a világbéke. = Külpolitika, 1979. 2. sz. 109-114. p.

GYÖRGY Ernő: A békés egymás mellett élés elvének jogi követelményei a gazdasági kapcsolatok körében. Jogtud.Közl, 1963. 7. sz. 369-378. p.

GYÜRKI Zoltán: A szovjet békepolitika hatvan esztendeje. = Nógrádi Szle, 1977. 4. sz. 18-31. p.

HAJDU Gyula: A békés együttélés elvéért. Magy.Jog., 1964. 11. évf. 5. sz. 227-229. p.

HAJDU Péter: Béke és a tömegpusztító fegyverek. Theol. Szemle, 1961. 9-10. sz. 275-279. p.

Harcban az enyhülésért. Az MSZMP KB-nak a nemzetközi helyzet fő vonásaival kapcsolatos elemzéséről. = Népszabadság. 1974. 86. sz. 1. p.

HAVAS Péter: Békés egymás mellett élés tegnap és ma. = Nógrádi Szle, 1973. 3. sz. 44-50. p.

HOLLAI Imre: Magyarország az ENSZ-ben. Interju /Riporter/: Kovács István. = Népszabadság. 1978. 166. sz. 5. p.

HORN Gyula - SZÜRÖS Mátyás: A szocialista országok külpolitikájának helye és szerepe a mai világban. = Társadalmi Szemle, 1972. 5. sz. 62-72. p.

HORVÁTH Miklós: Az enyhülési folyamat néhány problémája. = Nemzetközi Tájékoztató, 1974. 2. sz. 28-37. p.

HORVÁTH, Miklós: A nemzetközi enyhülés néhány kérdése. = Külpolitika, 1976. 2. sz. 17-27. p.

HORVÁTH Tamás: Az államok közötti viták békés rendezésének európai rendszere. = Külpolitika, 1979. 3. sz. 3-17. p.

HRUSCSEV, Nikita Szergejevics: A jelenlegi nemzetközi helyzet és a Szovjetunió külpolitikája. Hruscsov elvtárs beszámolója a SZU Legfelsőbb Tanácsának ülésén. Népszabadság, 1962. dec. 13. 20. évf. 291. sz. 1-7. p.

HRUSCSEV, N.Sz.: A békeharc a szocializmusért vívott harc legfontosabb feltétele lett. /Hruscsov beszéde a NSZEP 6. kongresszusán/. Népszabadság. 1963. jan. 17. 21. évf. 13. sz. 1-7.p.

HRUSCSEV, N.Sz. - KÁDÁR János: Népeink megbonthatatlan barátságáról a két rendszer békés egymás mellett éléséről, a szocializmus eszméinek győzelméről. Népszabadság, 1963. jul. 20. 1-7. p.

HÜLVÉLY István: Tanácskozás a mai burzsoá ideológia elleni harc időszerű kérdéseiről. /A békés egymás mellett élés és az ideológiai harc. Tanácskozás 1973. Bp./ = Társad. Tud.Közl., 1973. 1-2. sz. 3-22. p.

Az igazság a kulturális cseréről. = Nemzetközi Szemle, 1977. 5. sz. 11-16. p.

INOZEMCEV, Nikolaj: Az imperializmus mai stratégiájának fő vonásairól. = Béke és szoc., 1969. 3. sz. 66-67.p.

ISCARO, Rubens: Az államok békés egymás mellett élése és a forradalmi harc. = Béke és Szoc., 1970. 10. sz. 15-24. p.

INOZEMCEV, N.: A szocializmus és a nemzetközi kapcsolatok. = Külpolitika, 1974. 1. sz. 20-29. p.

JANKU, Vladimir: Az enyhülési folyamat fő tényezője. = Béke és szoc., 1978. 4. sz. 47-53. p.

JAROSINSKI, Witold: A kommunista világmozgalom egysége és az imperializmus háborús politikája. = Béke és Szoc., 1968. 7. sz. 51-57. p.

JUNTILA, Lars: A békés egymás mellett élés előnyei. = Béke és Szoc. 1970. 11. sz. 101-104. p.

KADE, Gerhard: A bizalom kérdése. Gondolatok az enyhülés kilátásairól. = Béke és Szoc. 1979. 1. sz. 95-102. p.

KÁDÁR János: Üdvözlete a békeépítők világgyűléséhez. A tanácskozás kiemelkedő állomása lesz az enyhülésért vívott küzdelemben. = Népszabadság, 1977. 106. sz. 3. p.

KÁDÁR János: A béke minden nép közös érdeke. = Magyarország, 1979. aug. 19. sz. 3-5. p.

KÁLLAI Gyula: A békés egymás mellett élés és az osztályharc néhány kérdése. = Béke és Szoc., 1961. 10. sz. 30-41. p.

KÁLLAI Gyula: A Magyar Népköztársaság külpolitikája. Társad. Szle, 1964. 19. évf. 7.sz. 1-22. p.

KÁLLAI Gyula: A Magyar Népköztársaság külpolitikája. Népszabadság. 1964. 22. évf. 147. sz. 4-5. p.

KANAPA, Jean.: Az általános és teljes leszerelés - napjaink halaszthatatlan feladata. Béke és Szoc. 1962. 5. sz. 41-55. p.

KENDE István: Meghíusult nemzetek és a belgrádi konferencia. Társad. Szle, 1961. 16. évf. 11. sz. 119-126. p.

KENDE István: A békekerők budapesti világtanácskozása. = Nemzetk. Szle, 1971. 7. sz. 3-10. p.

A két rendszer békés versengése és az ideológiai harc. Társad. Szle, 1963. 18. évf. 6. sz. 67-75. p.

A két világrendszer közötti verseny mai szakaszának problémái. = Béke és Szocializmus, 1975. 6. sz. 47-70. p.

KLAUS, Josef: An active policy of international relations in the Danube Valley. = New. hung. Quart., 1967. 27. sz. 3-9. p.

KOHEIV, Alberto: Fokozzuk erőfeszítéseinket a békéért és enyhülésért folyó harcban. = Béke és Szoc., 1977. 3. sz. 24-28.p.

KOMJÁT IRÉN: 1959- Fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében. Társad. Szemle, 1960. 75. évf. 1.sz. 1-15. p.

A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960. novemberében megtartott Moszkvai Értekezletén egyhangulag elfogadott nyilatkozat. Társad. Szemle, 1960. 12. sz. 3-41. p.

KOMÓCSIN Zoltán: A szocializmus és a béke erői hatalmasabbak! Népszabadság. 24. 1966. 54. 3. p.

KOMÓCSIN Zoltán: A szovjet nemzetközi politika a szocializmus, a népek szabadsága és a béke szolgálatában. = Népszabadság, 1967. 263. sz. 4. p.

KOMÓCSIN Zoltán: Nemzetközi politikánk alapja a proletár internacionalizmus. = Népszabadság, 1968. 187. sz. 3. p.

A kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa tagállamainak nyilatkozata a KGST megalakulásának 30. évfordulóján 1979. június 30. = Külpolitika, 1979. 4. sz. 117-121 p.

KÖVES Vince: Az európai béke és biztonság. Társad. Szle, 21. 1966. 4. 67-73. p.

Közlemény a szocialista országok kommunista és munkáspártjainak tanácskozásáról. = Népszabadság, 1979. július 7. 3. p.

LAKOS Sándor: A békés egymás mellett élés és az ideológiai harc. = Társad. Szle, 1979. 6. sz. 24-36 p.

LEHEL Miklós: A békés egymás mellett élés politikájának néhány kérdéséről. Munka. 16. 1966. 2. 32-33. p.

LUKÁCS György: A békés egymás mellett élés néhány problémája. /Beszélgetés: Riporter/: Simon István, Gyertyán Ervin. = Kortárs, 1968. 5. sz. 745-454. p.

LUKÁCS György: On coexistence. Interview /Reporter/: István, Simon, Ervin Gyertyán. = New Hung. Quart 1968. 32. sz. 166-179.p.

LUKÁCS Tibor: Fegyverkezés - vagy leszerelés. Term.Tud.Közl. 1962. 7-12 szám.

LUKÁCS József: Béke és felelősség. Népszabadság. 1963. jan. 13. 7. p.

A Magyar Békekongresszus, 6: a békés egymás mellett élésért és a leszerelésért. Bp. 1963, /Kiad a/ Országos Béketanács. 158 p.

MAMUN: A békés egymás mellett élés és a nemzeti felszabadító harc. Béke és szoc. 1962. 10. sz. 3-12 p.

MATOLCSY Károly: Az erőviszonyok és a békés egymás mellett élés. = M. Nemzet, 1970. 79. sz. 13. p.

MÁRKUS György, G.: Együttműködés és eszmei harc. /Az ideológiai harc mechanizmusa a békés egymás mellett élés feltételei között/ = Társad. tud. Közlem., 1976. 1-2. sz. 188-193.p.

MÁTRAY Ferenc: A moszkvai béketerv. Népszava. 1964. 92. évf. 3. sz. 1. p.

MAYER, Roger - LINDEMANS, Ignaas: A béke védelme közös ügy. Egy kommunista és egy katolikus párbeszéde. = Béke és szocializmus, 1977. 2. sz. 117 - 124.p.

MIKECZ Tamás: Az amerikai imperializmus és a békés egymás mellett élés. Tudományos tanácskozás Szófiában. = Társadalomtudományi Közlemények, 1979. 1. sz. 93-95. p.

MOKSIN, Sztyepan: Veszélyes mítoszteremtés. A "hidegbéke" ideológusainak némely koncepciójáról. = Béke és Szocializmus, 1977. 1. sz. 130-135.p.

MOLNÁR Béla: A béke, a biztonság és Európa. = Pártélet, 1970. 8. sz. 42-46. p.

NAGY János: Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet után. = Pártélet. 1975. 9. sz. 3-8. p.

NAGY János: Számvetés Helsinkiről. - felkészülés Belgrádra. = Társad. Szle. 1977. 4. sz. 23-31.p.

NAGY János: Belgrád és a kilátások. = Népszabadság, 1977. 303. sz. 10. p.

NAGY JÁNOS: Az európai enyhülés a mai világhelyzetben. = Társ. Szle, 1979. 3. sz. 44-54. p.

NAGY László: A békés egymás mellett élés politikájának főbb történeti szakaszai. = Párttört. Közlem. 1974. 2. sz. 3-54. p.

NAGY László: Az imperializmus néhány tendenciája és a békés egymás mellett élés. = Társad. Tud. Közlem., 1975. 4. sz. 105-112. p.

NAGY László: Ideológiai harc és nemzetközi enyhülés. = Pártélet, 1976. 10. sz. 39-45. p.

NAGY László: A különböző társadalmi rendszerek egymás mellett élésének polgári koncepciói. = Társad.tud. Közlem., 1979. 1. sz. 96-104. p.

NASZKOWSKI, Marian: A szocializmus erőinek növekedése és az európai helyzet. Béke és szoc. 1961. 4. évf. 7. sz. 3-17. p.

NEMES Dezső: A nemzetközi helyzet néhány kérdése. Népszabadság. 23. 1965. 123. 4-5. p.

NEMES Dezső: A lenini békepolitika. = Századok, 1970. 5-6. sz. 1095-1108. p.

NEMES Dezső: A neutronbomba veszélyei. = Népszabadság, 1978. 37. sz. 3. p.

NEMES János: Reálpolitika, békepolitika. Népszabadság, 1962. dec. 16. 20. évf. 294. sz. 1-2. p.

NEMES János: A Szovjetunió a szilárd nemzetközi biztonságért. = Társadalmi Szemle, 1972. 1. sz. 33-40. p.

A nemzetközi enyhülés újabb sikereierért, a biztonság megszilárdításáért és az együttműködés fejlesztéséért Európában. = Béke és Szocializmus, 1977. 1. sz. 4-5. p.

A nemzetközi enyhülés ellenfelei. A Pravda cikke a kínai külpolitikáról. = Népszabadság, 1977. 113. sz. 4. p.

A nemzetközi kapcsolatok elmélete és a külpolitikai gyakorlat. /Szerk. Polgár Tibor Kiad. a/TIT Budapesti Szervezete. Bp. 1978, 164. p.

ORTUTAY Gyula: Az értelmiség szerepe és feladata a békeharcban. Magy.Tud. 1962. 8. sz. 467-475. p.

OTTLYK Ernő: Egyházak a békéért és Európa biztonságáért. = Theol. Szle, 1970. 1-2. Nr. 3-5. p.

ÓVÁRI Miklós: A békéért vívott harc új feltételei és lehetőségei. Társad. Szle, 1961. 16. évf. 3. sz. 1-14. p.

ÓVÁRI Miklós: Ideológiai együttműködés a szocializmus és a béke szolgálatában. = Népszabadság, 1979. július 29. 3. p.

ÖSTERLING, K JELD: A béke, a nukleáris fegyverek és a politika. Béke és Szoc. 1964.

PÁLFY József: Összefogni a fegyverek nélküli világért. Társad. Szle. 1963. 7. sz. 1-6. p.

PÁLFY Miklós: Szolidaritás és együttműködés az igazságosságért és békéért. Theol. Szle, 8. 1965. 9-10. 258-264. p.

PÁLOS Tamás: Európai együttműködés - ideológiai harc. = Pártélet, 1976. 4. sz. 11-16. p.

PÉCSI Ferenc: Az imperialista agresszió és a békés egymás mellett élés politikája. Társad. Szle, 20. 1965. 12. 1-16. p.

PÉTER János: A nemzetközi helyzet néhány időszakos kérdése. Pártélet. 1960. 5. évf. 8. sz. 3-12. p.

PÉTER János: Az európai biztonság kérdése. = M. Nemzet, 1968. 291. sz. 3. p.

PÉTER János: A Magyar Népköztársaság a nemzetközi viszonyok további javítására igyekszik felhasználni a mostani lehetőségeket. Interju. /Riporter/: Vajda Gábor. = M. Hirl., 1970. 93. sz. 13. p.

- PETRÁN János: Tanulni a béke nyelvét. Belgrádban. Belgrádról. Beszélgetés /riporter /: Halász György. = M.Hirl, 1977. 303. sz. 8. p.
- PETHŐ TIBOR: Az értelem diadala.=Magy. Nemzet 1962. márc. 1. évf. 292. sz. 1. p.
- PETHŐ Tibor: Az életbenmaradás módszerei.=Magy. Nemz. 1963. jan. 6.sz1. p.
- PETHŐ Tibor: A kelet-nyugati párbeszéd.=Magy.Nemzet, 1963. okt.6. 1. p.
- PETHŐ Tibor: A leszerelés realitásai. M.Nemzet, 21. 1965. 93. 1. p.
- PETHŐ Tibor: Új kezdeményezések az európai biztonság megteremtésére. = Nemzetk. Tájékozt., 1969. 1. sz. 83-107. p.
- PETHŐ Tibor: Negyedszázad magyar külpolitikája. = M. Nemzet, 1970. 79. sz. 9. p.
- PETHŐ Tibor: Két szuperhatalom: A moszkvai látószög. = M.Nemzet, 1970. 262. sz. 5. p.
- PONOMARJOV Borisz: A berlini konferencia nemzetközi jelentősége. - Nemzetk. Szle, 1976. 11. sz. 3-16. p.
- PRANDLER Árpád: A szovjet külpolitika alapelvei az új alkotmányban. = Külpolitika, 1978. 1. sz. 3-10. p.
- PRAZSKY, Jan.: A nemzetközi enyhülés dialektikája. = Béke és szocializmus, 1974. 9. sz. 124-129. p.
- PUJA Frigyes: A békés egymás mellett élés politikájának néhány kérdése. Népszabadság. 24. 1966. 138. 3. p.
- PUJA Frigyes: A budapesti találkozó. /Kommunista és munkáspártok konzultatív Találkozója. Budapest, 1968. febr. 26. márc. 5./ - Társad. Szle, 1968. 4. sz. 7-12. p.
- PUJA Frigyes: Külpolitikánk aktivitása. = Népszava, 1970. 79. sz. 11. p.
- PUJA Frigyes: Az Európa-politika mai helyzete. = Társad. Szle. 1971. 2. sz. 3-13. p.
- PUJA Frigyes: A nemzetközi feszültség okairól. = M. Hirl, 1971. 34. sz. 7. p.
- PUJA Frigyes: A szocialista országok összehangolt nemzetközi tevékenységének szerepe a békéért és biztonságért vívott harcban. = Béke és Szocializmus, 1974. 8. sz. 11-17. p.
- PUJA Frigyes: Az enyhülés a nemzetközi élet alapvető irányzataivá vált. = Népszabadság, 1974. 354. sz. 1-2. p.

PUJA Frigyes: Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet után. = Külpolitika. 1975. 4. sz. 3-18.p.

PUJA Frigyes: Puja Frigyesnek, a Magyar Népköztársaság Külügy-miniszterének felszólalása az ENSZ Közgyűlés 32. ülészakán. = Külpolitika, 1977. 4. sz. 134-138. p.

Puja Frigyes felszólalása az ENSZ-közgyűlés ülészakán. Cselekvően hozzájárulunk a nemzetközi béke és biztonság megszilárdításához. = Népszabadság. 1979. 245. sz. 1-3. é.

PUJA Frigyes: Az enyhülés jövője. = Népszava, 1979. 79.sz. 5. p.

PUJA Frigyes: Azonnali tárgyalásokat! /A fegyverkezés ellen, az enyhülés érdekében/. = M. Hirlap, 1979. 345. sz. 3. p.

RAPACKI, Adam: A békeszerető szocialista diplomácia a nemzetközi politika porondján. = Béke és Szoc. 1962. 6. 19-30. p.

REIMANN, Max: A békés egymás mellett élés és az osztályharc. = Béke és Szocial. 1960. 10. sz. 3-17. p.

RÉNYI Péter: Kinek használ a béke? = Népszabadság. 1963. 29. sz. 4-5. p.

RÉNYI Péter: Az enyhülés leckéi. = Népszabadság, 1978. 49. sz. 7. p.

SAHNAZAROV, G.H.: Békés egymás mellett élés és a társadalmi politikai fejlődés. = Jogtud.Közl, 1976. 11. sz. 653-657. p.

SALT-2. dokumentumok. = Nemzetk. Szle, 1979. 7-8. sz. 3-35. p.

Salt II. dosszié. Szerződés a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Amerikai Egyesült Államok között a hadászati támadófegyverek korlátozásáról.- = Külpolitika, 1979. 3. sz. 71. p.

SAJTI Enikő: "Hogyan különböző nemzetek szabadon és békésen megférjenek együtt..." = Tiszatáj, 1977. 11. sz. 14-17. p.

SCHAFF, Ádám: A hidegháború és jövője. Ford. Láng Julia. = Kortárs. 1964. 6. sz. 915-920. p.

SCHMIDT, Helmut: Nyugati és Kelet-Európa egymás mellett élése. = Népszabadság, 1977. 185. sz. 2. p.

SERÉNY Péter: A szovjet békeprogram a megvalósulás útján. = Társadalmi Szemle, 1975. 2. sz. 75-83. p.

SERÉNY Péter: Diplomataék Belgrádban. = Népszabadság, 1977. 139. sz. 3. p.

SISKIN, A.: A Vatikán és "Harc a békéért és a népek barátságáért." Ford. Huszti Kálmán. = Theol. Szemle, 1961. 1-2. sz. 34-38. p.

- SIK Endre: A Béke-világtanács budapesti közgyűlése. = Pártélet, 1971. 5. sz. 35-39. p.
- SORSA, Kalevi: Az európai békerendszerhez vezető út. = Béke és Szoc., 1972. 4. sz. 137-141. p.
- SULÁN Béla: A tudósok szerepe a békéért folyó harcban. = Magy. Nemz. 1963. 129. sz. 7. p.
- SÜTŐ OTTÓ: Az európai biztonság ügye. = Pártélet, 1966. 11. sz. 55-61. p.
- SZABOLCSI Miklós: Kultura és békés egymás mellett élés. = Kritika, 1974. 12. sz. 3-4. p.
- SZAMOSKÖZI István: Gondolatok a moszkvai békevilágkongresszuson. = Theol. Szle, 1962. 7-8. sz. 194-196. p.
- SZALAY Károly: Lenin és a béke. = Napjaink, 1970. 4. sz. 8. p.
- SZENT-GYÖRGYI Albert: A legbiztosabb óvóhely a béke. = Látóhatár, 1962. 3.sz. 133-136. p.
- SZITA János: Az európai politikai enyhülés hatása a földrész gazdasági kapcsolataira. = Külgazdaság, 1973. 7. sz. 485-492. 3p.
- SZOBAKIN, Vadim: Helsinkitől Belgrádig. = Nemzetk. Szle, 1977. 6. sz. 29-34. p.
- SZÜRÖS Mátyás: Magyarország és az európai biztonság. = Pártélet, 1970. 4. sz. 78-83. p.
- SZÜRÖS Mátyás: Egységben az európai béke és biztonság megszilárdításáért. = Pártélet, 1970. 10. sz. 43-48. p.
- SZÜRÖS Mátyás: A nemzetközi enyhülés irányzatának erősítéséért. = Pártélet, 1974. 6. sz. 3-6. p.
- TARDOS András: Első helyen: a leszerelés. = Pártélet, 1962. 5. sz. 13-20. p.
- TOMKO, Jan: Az európai biztonság időszerű kérdései. = Jogtud. Közlöny, 1977. 12. sz. 681-684. p.
- TURGONYI Julia: Legfőbb gondolatunk a béke védelme. = Pártélet, 1963. 29-34. p.
- TURS, M.: Lenin a szocialista és kapitalista rendszer békés egymás mellett élésének alapelveiről. = Palócföld, 1971. 1. sz. 50-54. p.
- ULBRICHT, Walter: Az európai béke és biztonság megóvása. = Béke és szoc. 1965. 5. sz. 3-8. p.

VADÁSZ Tibor: Nemzetközi pacifista mozgalom az első világháboru előtt. = Történelem, 1963. 1. évf. 1. sz. 7-54. p.

VAJDA Péter: A szovjet külpolitika és az európai biztonság. = Társad. Szle, 1967. 7. sz. 56-66. p.

VAJDA Péter: A katonai enyhülés. Uj fogalom, uj lehetőségek. = Népszabadság, 1974. 248. sz. p.

VAJDA Péter: A mi kapcsolatrendszerünk. = Népszabadság, 1974. 225. sz. 3. p.

VAJDA Péter: Kilátás a Helsinkii usucsról. = Társad. Szle, 1975. 8.9. sz. 3-12. p.

VAJDA Péter: Fontos lépés, előremutató javaslatok az enyhülés érdekében. = Társad. Szle, 1979. 6. sz. 53-62. p.

VÁRKONYI Péter: A magyar külpolitika 1967-ben. = M.Nemzet, 1968. 11. sz. 2. p.

VÁRNAI Ferenc: Fellazítás vagy békés egymás mellett élés. = Népszabadság, 1964. 174. sz. 6. p.

VÁRNAI Ferenc: A békés egymás mellett élés és az osztályharc. = Pártélet, 11. 1966. 7. 65-72. p.

VÁRNAI Ferenc: A moszkvai tanácskozás nyomán. = Népszabadság, 1970. 53. sz. 4-5. p.

VÁRNAI Ferenc: Elviség és külpolitikai rugalmasság. = Népszabadság, 1971. 202. sz. 4-5. p.

VÁRNAI Ferenc: Békés egymás mellett élés és harc az imperializmus ellen. = Népszabadság, 1972. 141. sz. 3. p.

VÁRNAI Ferenc: Enyhülés és osztályharc. = Népszabadság, 1974. 28. sz. 4. p.

VAS-ZOLTÁN Péter: A nemzetközi kapcsolatok elméletéről. = Külpolitika, 1975. 1. sz. 86-96. p.

A világforradalmi folyamat három áramlatának egysége az enyhülés viszonyai között. /Nemzetközi konferencia anyagából./ = Társadalomtudományi Közlemények, 1976. 3. sz. 3-35. p.

VILLON, Pierre: A munkásosztály és a háboru. = Béke és szoc. 1960. 3. évf. 5. sz. 3-18. p.

VOZÁRY Dezső: A békeharc számvetése. = Népszava. 1962. 292. sz. 1. p.

ZALA Tamás: Az E/gyesült/ N/emzetek/ Sz/ervezete/ békehivatása. = Magyar Nemz. 1962. 249. sz. 1. p.

ZALA Tamás: Békepolitika és "békeoffenzíva". M. Nemzet. 22.
1966. 13. p.

ZSIVKOV, Todor: Korunk döntő problémája a béke. = Béke és
Szocial. 1960. 3. évf. 8. sz. 11-25. p.

ZSUKOV, Jurij: Európa sorsa = Béke és Szóc., 1970. 10. 24-33. p.

B i r á l a t

Csikós Mária: A békés egymás mellett élés a szovjet külpolitika elméletében és gyakorlatában c. doktori disszertációjáról.

A békés egymás mellett élés elméleti és gyakorlati összefüggéseit a kérdés nagy jelentősége miatt tengernyi munka vizsgálja, ill. tárgyalja. Jelzi ezt a dolgozatban mellékelte több mint 60 oldalas bibliográfia is. Karunk egyik központi kérdése a háború ellen, s a békéért legkövetkezetesebben harcoló kommunista pártok nemzetközi tevékenységének alapelve. A Szovjetunióknak és az SZKP-nak külpolitikai tevékenységében a NOSZF győzelmétől alapelve a békés egymás mellett élés. Ez különben a dolgozattól is egyértelműen kitűnik. A kérdésnek történeti összefüggésben való vizsgálata, a fontosabb kérdések összefoglalása mindenképpen indokolt. A témaválasztás jelentőségét is ez adja.

Az öt fejezetre tagolt munka döntően a NOSZF győzelmétől kísérli meg nyomon követni a békés egymás mellett élés politikájának alakulását. Helyes, hogy a szerző az előzményeket sem hagyta figyelmen kívül - a munkásozttály szervezett békemozgalma - ez azonban főleg terjedelmi okok miatt a fő kérdés tárgyalásának rovására történt. A dolgozat aránytalanságát mutatja ez is, hogy az 1945 előtti időszak kérdéseit ugyanannyi lapon tárgyalja a szerző, mint az 1945 utánit. Pedig ez az utóbbi időszak a békés egymás mellett élés politikája vonatkozásában meghatározó jelentőségű.

A szerző dolgozatában helyesen összegzi a békés egymás mellett élés politikájának 1945 előtti alakulását, főleg a Szovjetunió külpolitikai tevékenysége vonatkozásában. E politika alakulásának akkori körülményeit - a Szovjetunió egyedül volt, az impe-

rializmus tüsreje - jól vázolja fel. Ugyanakkor jobban ki kellett volna emelni, hogy az akkori helyzetben adott volt ugyan e politika objektív alapja a két társadalmi rendszer egy időben való létezése de nem voltak adottak érvényesítésének feltételei. A disszertációban több helyütt kívánatos lett volna az árnyaltabb és pontosabb fogalmazást. Így pl. V. fejezetben a helsinki tanácskozás nem a békés egymás mellett élés politikájában eredményezett fordulatot, hanem a politika érvényesítésében.

Értéke a disszertációnak az alapvető fogalmak marxista értelmezése és tárgyalása, a történeti összefüggések bemutatása, a különböző felfogások - még a marxista irodalmon belüliek is - részbeni bírálata. Pl. a Békés egymás mellett élés korszakának periodizálásában /26-28.old./ a dolgozat készítőjének van igaza. Összefüggő képet kapunk a békés egymás mellett élés politikája 1945 utáni érvényesülésének összetevőiről is. A jelzett tetemes mennyiségű bibliográfia szintén emeli a munka értékét.

Fentiek alapján a disszertációt sum laude minősítéssel javasolom elfogadni.

Szeged, 1980. április 18.

/Dr. Rácz János/
egyetemi tanár

15-65/1980.

.....bksz.

Tárgy: Csikós Mária

doktori szigorlata:.....

Melléklet: 1 db disszertáció

Dr.Rácz János elvtársnak
tszv.egyetemi tanár

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve . Csikós Mária: A békés egymás mellett élés a szovjet
külpolitika elméletében és gyakorlatában

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni
szíveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szíves figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a birálat elkészítése után szíveskedjék átadni
tanácske könyvtárasának leltárba vétel és a könyvtárban való olhelye-
zése céljából.

Szeged, 1980. apr.17.

Csikós Mária
.....
dékán

A kiadmány hiteles:

P. Illusztráció f. ill. ...
főelőadó

Hapták: Dr.Rácz János tszv.egyetemi tanár

Dr.Suki Béla kandidátus
..... társbiráló

V. fejt. a 'elszűnt' tanácsadás mint ferdület &
férés ermiss mellett és ... Nem!

Bibliográfiá! A több mint 60 oldalas bibliog-
ráfia jelentősen emeli a munka ér-
térét, ebből több mint 40 oldal
arasz jelvő!

26-28. old. a férés ermiss mellett és annak
már periodizálás. Helyes a nemre álláspontról

Bevezetés részében emeljük a tanácsadással,
Tantás elárnyékol!

Jelölés a mellett valóban emeli, de már 1945-
elatt is adott volt a politikai objektív alapja
- a két ~~tanács~~ ^{tanács} rendszer létezés - 5. műrészében
se, de nem vették adatként, érvényesítésével fel-
tételen.